

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 1 (183) 2016

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF

Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, conferențiar universitar, decanul Facultății de
Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare **Antonina DEMBIȚCHI**
Asistență computerizată **Maria BONDARI**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniu Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînză (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Gheorghe ULIANOVSKI, Ion CURMEI
Latura obiectivă a infracțiunii de constrân-
gere de a face declarații 2

Iurie MIHALACHE, Victoria HADÂRCA
Definirea și trăsăturile distinctive ale con-
tractului de transport rutier de persoane 10

Gheorghe COSTACHI
Asigurarea securității persoanei prin educa-
ția pentru drepturile omului și dezvoltarea
culturii drepturilor omului 15

Liliana ȚURCAN
Tipuri de guverne contemporane. Aspecte de
drept comparat 20

Petru RAILEAN
Asigurarea legalității constrângerii juridice –
sarcină importantă a justiției contemporane .. 24

Svetlana PRODAN
Aspecte de drept comparat privind contami-
narea cu maladia SIDA (articol didactic)..... 30

Ghenadie PAVLIUC
Obiectul material și victima în cazul
infracțiunilor prevăzute la art.349 din Codul
penal 36

Veaceslav GUMANIUC
Metodele de resocializare a condamnaților.. 48

Sergiu BOZIANU
Caracteristica juridico-penală a inviolabi-
lității vieții personale 51

Gheorghe CHIBAC
Recenzie la *Activitatea de întreprinzător în*
domeniul transportului rutier de persoa-
ne (aspecte juridice). Monografie. Autor:
Iurie MIHALACHE..... 56

LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII DE CONSTRÂNGERE DE A FACE DECLARAȚII

Gheorghe ULIANOVSKI,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Ion CURMEI,

doctorand, magistrul în drept (USM)

În dreptul penal se consideră componența de infracțiune totalitatea elementelor și a semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, care califică o faptă prejudiciabilă drept o infracțiune concretă.

Orice faptă penală include, în mod obligatoriu, semne referitoare la toate cele patru elemente ale componenței de infracțiune.

Latura obiectivă a infracțiunii constituie manifestarea exterioară a faptei infracționale. Ea conține numărul cel mai mare de semne și este principalul element al faptei infracționale care îi atribuie individualitatea și care permite a delimita o infracțiune de alta. Aceste semne sunt: fapta (acțiunea sau inacțiunea), consecințele infracționale, legătura de cauzalitate, precum și locul, timpul, împrejurările, metoda săvârșirii infracțiunii.

Cuvinte-cheie: fapta infracțională; consecințe infracționale; legătura de cauzalitate; locul infracțiunii; timpul infracțiunii; împrejurări și metoda săvârșirii infracțiunii.

* * *

In the criminal law the component part of a crime means the totality of the objective and subjective elements, established by the criminal law that qualifies a harmful deed as a concrete crime.

Any criminal offence necessarily includes signs on all four elements of a component part of the crime.

The objective side of the offence is the external manifestation of criminal offence. It contains the largest number of signs and is the main element of the criminal offence which confers individuality and which allows to distinguish a crime from another. These signs are: deed (action or inaction), criminal consequences, causation, as well as the place, time, circumstances and the method of committing the offence.

Keywords: criminal acts; criminal consequences; causation; crime scene; during offence; circumstances and method of committing crimes.

În dreptul penal se consideră componența de infracțiune totalitatea elementelor și a semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, care califică o faptă prejudiciabilă drept o infracțiune concretă.

Elementele componenței de infracțiune reprezintă părți componente ale unui sistem integral. Fiecare element al componenței include un grup de semne, ce caracterizează diverse laturi ale faptei infracționale.

Structural, componența de infracțiune este compusă din patru elemente sau, cu alte cuvinte, din patru grupuri de semne, și anume: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă. Primele două grupe de semne se numesc obiective, celelalte două subiective. La cele obiective se referă semnele ce caracterizează obiectul infracțiunii și manifestarea lui exterioară, care reflectă latura obiectivă a infracțiunii. La cele subiective se referă semnele ce caracterizează particularitățile persoanei care a săvârșit infracțiunea.

Orice faptă penală include, în mod obligatoriu, semne referitoare la toate cele patru elemente ale componenței de infracțiune.

Latura obiectivă a infracțiunii constituie manifestarea exterioară a faptei infracționale. Ea conține numărul cel mai mare de semne și este principalul element al faptei infracționale care îi atribuie individualitatea și care permite a delimita o infracțiune de alta. Aceste semne sunt: fapta (acțiunea sau inacțiunea), consecințele infracționale, legătura de cauzalitate, precum și locul, timpul, împrejurările, metoda săvârșirii infracțiunii.

Prin urmare, latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații, infracțiune prevăzută la art.309 CP RM constă în fapta prejudiciabilă, exprimată în acțiunea fie de constrângere a persoanei, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face declarații, de a încheia acord de recunoaștere a vinovăției, fie de constrângere, în același mod, a expertului de a trage concluzia sau a traducătorului, sau a interpretului de a face o traducere sau interpretare incorectă [1].

Acțiunea prejudiciabilă analizată cunoaște următoarele modalități normative cu caracter alternativ:

1) constrângerea persoanei, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face declarații sau de a încheia acordul de recunoaștere a vinovăției;

2) constrângerea expertului, prin amenințare sau alte acte ilegale, de a trage concluzia;

3) constrângerea traducătorului ori a interpretului, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face o traducere sau interpretare incorectă.

Ivan Macari consideră că latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații se caracterizează prin „constrângerea persoanei, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face declarații la interogatoriu sau constrângerea expertului de a-și da concluzia sau constrângerea traducătorului de a face o traducere

incorectă de către persoana care efectuează urmărirea penală sau ancheta preliminară” [2].

Autorul consideră că în cazul infracțiunii de constrângere de a face declarații, constrângerea se manifestă prin „provocarea la interogatoriu, falsificarea dovezilor, încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției, promisiunile false de a clasa dosarul penal, de a schimba măsura de pedeapsă, de a permite întrederea cu membrii familiei și rudele, de a permite primirea coltelor etc.”.

Ca acte ilegale, în cazul infracțiunii analizate, autorul consideră și „supunerea celui interogat hipnozei, constrângerea acestuia de a folosi mijloacele narcotice, alcoolul etc.”.

Autorii ruși, A.S. Gorelik și L.V. Lobanova consideră că latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații constă în constrângerea persoanei de a face declarații (concluzie) și este compusă din două părți legate strâns una de cealaltă – aplicarea unor măsuri de constrângere ilegale persoanei interogate și cerința de a face anumite declarații [3].

Autorii consideră că în cazul infracțiunii de constrângere de a face declarații se vorbește despre constrângere în general și nu se specifică direct caracterul ilegal al acesteia. Dar, bineînțeles, se are în vedere doar constrângerea ilegală, pentru că în aceeași dispoziție, enumerarea metodelor de constrângere conține indicația la alte acțiuni ilegale. Acest considerent pare a fi important, pentru că constrângerea de a face declarații poate fi legală, întrucât și legislația penală, și cea de procedură penală prevăd măsuri de influență speciale, îndreptate spre obținerea unor declarații adevărate. O astfel de măsură este avertismentul despre răspunderea pentru refuzul de a face declarații și pentru falsul în declarații și concluzii. Atunci când părțile vătămate și martorii nu doresc să facă declarații benevol, sau intenționează să denatureze adevărul, amenințarea cu tragerea la răspundere penală pare a fi o măsură de constrângere legală, aplicată contrar dorinței persoanei interogate.

Prin urmare constrângerea, în sensul infracțiunii de constrângere de a face declarații, consideră autorii, reprezintă influența fizică sau psihică ilegală asupra participanților la proces la interogarea acestora, ca rezultat al căreia persoana interogată este nevoită să facă anumite declarații contrar voinței sale.

Autorul rus, A.V. Galahova definește latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații ca fiind „constrângerea persoanei de a depune mărturie sau de a oferi concluzii prin utilizarea amenințărilor, șantajului sau altor acte ilegale săvârșite de investigator sau persoana care efectuează ancheta” [4].

În continuare, stabilind o tangență esențială între infracțiunea de constrângere de a face declarații, prevăzută la art. 309 Cod penal al RM și infracțiunea de influențare a declarațiilor, prevăzută de art. 272 Cod penal, considerăm oportun de a reliefa poziția autorului român, Maria Oprea, prin care opinează că „latura

obiectivă a infracțiunii de influențare a declarațiilor se caracterizează prin trei elemente: elementul material care se realizează prin două acțiuni alternative, încercarea de a determina sau determinarea unei persoane să adopte o conduită contrară intereselor justiției, ale sale ori ale familiei sale, legat de o anumită procedură judiciară în care ar putea fi impicată; urmarea imediată care constă în crearea unei stări de pericol pentru înfăptuirea activității judiciare, iar în cazul în care determinarea duce la realizarea conduitei urmărite de către subiectul activ se pot denatura probele, se îngreunează procesul penal și legătura de cauzalitate dintre starea de pericol și acțiunea subiectului activ rezultă din materialitatea faptei” [5].

Autorul român consideră că una din cerințele esențiale cu privire la latura obiectivă a infracțiunii de influențare a declarațiilor constă în comiterea uneia dintre acțiunile incriminate prin constrângere, manifestată prin constrângere fizică sau morală, susținând că prin violență materială se exercită constrângerea fizică, iar prin amenințare constrângerea morală.

După cum am menționat mai sus, semnele ce caracterizează latura obiectivă a infracțiunii sunt fapta prejudiciabilă (acțiunea sau inacțiunea), consecințele infracționale, legătura de cauzalitate, precum și locul, timpul, împrejurările, metoda săvârșirii infracțiunii.

Constrângerea, ca metodă de influență a statului, are un caracter imperativ și poate fi atât legală, cât și ilegală.

Constrângerea ilegală poate consta doar în acțiuni care vizează atingerea unor obiective.

Potrivit art.309 CP RM este interzisă influențarea nelegitimă în scopul de a obține de la constrâns anumite declarații sau concluzii și nu contează dacă persoana este constrânsă pentru a face declarații sau concluzie mincinoasă, sau adevărată.

Constrângerea, ca metodă de săvârșire a infracțiunii analizate, se manifestă prin influențarea ilegală din partea funcționarilor implicați în efectuarea procedurilor penale, a comportamentului persoanelor implicate prin încălcarea drepturilor și libertăților acestora, forțându-le pe acestea din urmă să efectueze anumite acțiuni (sau să se abțină de la acestea).

Într-o altă accepțiune constrângerea, în sensul art. 309 CP RM, reprezintă influența fizică sau psihică ilegală asupra participanților la proces în interogarea acestora, ca rezultat al căreia persoana interogată este nevoită să facă anumite declarații contrar voinței sale.

H. Diaconescu și R. Răducanu, savanți români, opinează că „a constrânge (în sensul art. 272 Cod penal al României) înseamnă a sili, a forța, a obliga o persoană, indiferent de calitatea acesteia, să aibă o anumită atitudine, o anumită manifestare procesual-juridică pe care altfel nu le-ar fi avut”.

Autorii români susțin ideea că „constrângerea”, care determină alternativ elementul material al infracțiunii de influențare a declarațiilor, poate fi fizică și morală

(psihică). În ambele forme de manifestare, constrângerea trebuie să fie serioasă, de natură a prilejii stare de temere sub stăpânirea căreia libertatea de hotărâre și acțiune a celui supus ei este înlăturată [6].

Cu privire la sfera noțiunii de „constrângere”, autorul român Maria Oprea opinează că aceasta cuprinde constrângerea fizică și morală. Astfel s-a susținut că prin violența materială se exercită constrângerea fizică, iar prin amenințare – constrângerea morală. Autorul manifestă ideea că nu este neapărat ca activitatea de constrângere să creeze o stare de temere pentru persoana constrânsă ori să determine respectiva persoană să îndeplinească cerințele făptuitorului.

În sensul infracțiunii analizate, constrângerea se aplică cu scopul obținerii declarațiilor. Declarațiile prezintă informații comunicate de bănuțit, acuzat, partea vătămată sau martor în cadrul procedurii prejudiciare (în timpul anchetei sau anchetei preliminare) sau în instanța de judecată. Aceste informații se comunică nu doar în timpul interogatoriului în sensul îngust al acestui cuvânt, ci și la efectuarea altor acțiuni de procedură penală, atunci când cei interogați comunică fapte pe care le cunosc: la confruntare, la identificare, la verificarea declarațiilor la fața locului, la experimentul de anchetă.

Persoana recurge la constrângerea victimei de a depune declarații sau de a trage concluzii care se referă la elementele de probă. Prin declarație se înțelege informații comunicate de către bănuțit, învinuit, victimă sau martor în cursul interogatoriilor, efectuate în cursul procedurilor penale sau în instanța de judecată, în ordinea stabilită de legislația procesual-penală. Cu toate acestea, investigatorul poate obține declarații și prin alte acțiuni de investigație, precum confruntarea, prezentarea pentru identificare și verificare a mărturiilor la fața locului. Acest lucru trebuie luat în considerare la calificarea constrângerii ilegale.

Prin depunerea de declarații se subînțelege acțiuni de furnizare, oral sau în scris, investigatorului sau persoanei care efectuează ancheta informațiilor cunoscute. Darea de concluzii de către expert – furnizarea în scris a concluziilor întemeiate referitoare la întrebările adresate expertului de către persoana care conduce procedurile în cauza penală sau de către părți. Darea de concluzii de către specialist – furnizarea în scris a observațiilor referitoare la întrebările adresate specialistului de către părți.

Nu se consideră depunere de declarații participarea persoanelor la acțiunile de anchetă fiind atrase pentru îndeplinirea altor funcții, de exemplu la examinare, la experimentul de anchetă, la prezentarea pentru identificare, obținerea mostrelor pentru o cercetare comparativă. Pentru acest motiv, aplicarea măsurilor de constrângere, chiar și ilegale, la efectuarea acțiunilor de procedură penală menționate, nu conține semnele infracțiunii prevăzute la art. 309 CP RM.

În doctrina de specialitate, este discutabilă problema

dacă trebuie considerate declarații, în sensul art. 309 CP RM, informațiile transmise organului de anchetă sau anchetatorului până la intentarea dosarului penal, adică nu în timpul desfășurării urmăririi penale.

Subiectul explicațiilor și discuțiilor sunt faptele referitoare la infracțiuni, iar participanți sunt persoane ale căror situație amintește extrem de mult de rolul bănuțitilor, al acuzaților, al martorilor sau al părților vătămate. Practica arată că colaboratorii operativi ai organului de urmărire penală deseori aplică măsuri de constrângere în timpul unor astfel de „discuții”, din care rezultă obținerea „prezentării pentru autodenunțare” sau a „mărturiei sincere”. Pot fi considerate astfel de acte declarații în sensul art. 309 CP RM?

Una dintre poziții constă în faptul că constrângerea de a face declarații nu poate fi recunoscută, pentru că informațiile comunicate în explicații nu sunt recunoscute drept declarații, de aceea o astfel de constrângere ar trebui calificată drept o infracțiune de serviciu.

O altă opinie constă în răspunsul pozitiv la întrebarea pusă și se argumentează prin faptul că informația celui interogat (în timpul verificărilor și discuțiilor) în majoritatea cazurilor nu se deosebește esențial prin conținut de cea obținută la depunerea declarațiilor, iar deosebirile din forma de procedură nu joacă un rol important, pentru că elementele constitutive ale constrângerii de a face declarații sunt formale: infracțiunea se consideră încheiată, indiferent nu numai de faptul dacă cel vinovat a atins scopul propus sau nu, dar și de faptul dacă a fost respectată forma prevăzută de lege de înregistrare a declarațiilor. Astfel termenul „declarații” trebuie înțeles sub aspect larg, fără a exclude din acesta informațiile comunicate la obținerea explicațiilor.

A doua poziție pare a fi corectă. Termenul „declarații”, în sensul art. 309 CP RM, trebuie înțeles nu în sensul îngust de procedură, ci într-un sens mai larg, adică ca informații comunicate în timpul răspunsurilor la întrebările puse de colaboratorii organelor de drept, în legătură cu depistarea semnelor de comitere a infracțiunii. Subtilitățile de procedură (dacă a fost intentat dosar penal etc.) nu sunt decisive, în esență, nu există deosebiri nici în caracterul pericolului social între constrângerea în timpul interogatoriilor sau obținerea de explicații.

Nu contează la ce fel de declarații prin conținutul acestora (adevărate sau false), în folosul acuzatului sau în detrimentul său, cei interogați sunt constrânși, deși în alte condiții egale constrângerea de a face declarații mincinoase, care conțin o acuzare nefondată este mai periculoasă decât a celor adevărate.

Un interes deosebit reprezintă posibilitatea de a recunoaște infracțiunea de constrângere de a face declarații la recunoașterea vinovăției, darea de declarații, explicații sau alte informații. Potrivit savanților ruși G.P. Marfițina, A.D. Turășeva, informațiile obținute de la persoană, înregistrate în explicație pot fi, de aseme-

nea, numite declarații, întrucât valoarea lor informativă este aceeași, și în procesul demonstrării acestea pot fi prezentate ca alte documente [7].

Constrângerea de a depune mărturie este considerată infracțiune, atunci când este efectuată în mod ilegal, prin amenințări sau alte acte ilegale. Utilizarea măsurilor procesuale de constrângere, precum și metodele tactice și psihologice de interogare care nu exclud depunerea voluntară de declarații, nu pot fi considerate modalități de comitere a infracțiunii analizate.

Înțelegerea amenințării ca o modalitate de a comite infracțiunea în cauză este dificilă, întrucât CP RM nu conține interpretarea juridică a acestui termen, deși îl folosește destul de des, iar în știința penală nu există un consens cu privire la această problemă.

Diferențele de tălmăcire a termenului de „amenințare” se reduc la aceea că unii oameni de știință consideră amenințarea ca o constrângere [8], alții – violență [9], iar alții consideră amenințarea ca o categorie juridică separată [10].

Susținând opinia că amenințarea este un tip de violență, credem că legislatorul nu întâmplător, vorbind despre constrângere, numește amenințarea ca una dintre căile de constrângere, permițând a afirma că amenințarea și constrângerea – sunt noțiuni independente. Noțiunea de „constrângere” este mai largă decât noțiunea de „amenințare” și „violență”.

Primordial este că constrângerea este un pericol esențial pentru societate decât un instrument pe care îl utilizează subiectul infracțiunii, întrucât apare un risc suplimentar de încălcare a intereselor protejate de lege ale cetățeanului pe care autorul infracțiunii le și lezează în cele din urmă [11].

Credem că amenințarea ar trebui considerată un fel de violență psihică, care reprezintă influențarea informațională a psihicului omului împotriva voinței sale, care limitează sau restrânge libertatea de exprimare sau care provoacă traume psihice. Amenințarea poate fi exprimată în mod verbal cât și nonverbal. Modul de exprimare a amenințării cel mai des folosit este cel verbal, întrucât limba este principalul mijloc de impact psihologic asupra oamenilor. Amenințările verbale pot fi sub formă orală sau scrisă.

Formele nonverbale de amenințare pot fi demonstrația de diferite obiecte și instrumente, inclusiv arme, diferite gesturi, semne (de ex., unul dintre anchetatori i-a arătat interogatului o mânășă de box cu inscripția de culoare roșie: „Recunoașterea voluntară a vinei facilitează participarea inculpatului” [12].

Aceste forme de amenințare pot fi numite cu un singur concept – „acțiuni concludente”. Astfel de acțiuni fie înlocuiesc cuvintele, fie le consolidează. Amenințările pot fi adresate persoanei interogate sau persoanelor apropiate ale acesteia.

Legislatorul, în dispoziția art. 309 CP RM, nu precizează forma și conținutul amenințării. V.I. Tkacenko susține că lipsa de indicații de amenințări „contravine conceptului de infracțiune în care toate semnele trebuie prevăzute de către lege” [13].

Considerăm că art.309 CP RM nu contravine normelor din Partea generală a Codului penal al Republicii Moldova, iar legislatorul presupune că la constrângerea ilegală prin amenințări, persoana poate alege ca obiect relațiile publice care protejează viața, sănătatea sau bunurile victimei – fie separat, fie împreună.

Pentru a recunoaște amenințarea ca o modalitate de constrângere la depunerea declarațiilor, este necesar ca aceasta să fie reală. L.V. Serdiuk opinează că existența reală a amenințării este legată de motivele importante pentru recurgerea la acestea, identitatea faptuitorului, activitatea externă de manifestare a amenințării și posibilitatea de a o realiza [14].

Autorii ruși A.S. Gorelik și L.V. Lobanova definesc amenințarea ca violență psihică care constă în intimidarea persoanei cu promisiunile de a săvârși anumite acțiuni care contravin intereselor celui interogată. Amenințările pot fi îndreptate atât împotriva participanților la proces personal, cât și indirect, prin alte persoane (de ex., anchetatorul oferă o întrebare soției acuzatului deținut în arest, și îi propune să comunice amenințările).

Tipurile concrete de amenințări în dispozițiile art.309 CP RM nu sunt descifrate. Compunerea unei liste exhaustive a acestora este, probabil, imposibilă, pentru că inventivitatea la acest capitol nu are limite. În literatura de specialitate, cel mai des sunt prezentate listele aproximative ale amenințărilor cele mai frecvente.

Pentru o înțelegere mai clară a conținutului amenințărilor, trebuie să se încerce clasificarea acestora după cercul de persoane cărora acestea le sunt aplicate și după conținut. Bineînțeles, amenințările pot fi îndreptate atât asupra persoanei interogate însăși, cât și apropiaților ei (pentru ca ei să le comunice celui interogată) și să vizeze interesele și unora și ale celorlalți. Aceste interese pot fi și legitime, și nelegitime (de ex., amenințarea cu confiscarea bunurilor dobândite pe cale criminală).

Prin conținut, amenințările pot fi divizate în mai multe grupuri. În primul rând, amenințarea cu aplicarea violenței fizice (de a omorî, de a cauza vreo daună sănătății). În al doilea rând, pot fi enunțate amenințări cu săvârșirea altor acțiuni criminale (de ex., de a viola, de a săvârși acțiuni violente cu caracter sexual, de a nimici sau a deteriora bunurile).

Al treilea grup îl constituie amenințările legate de faptul că cel interogată a ajuns în domeniul de activitate al organelor de anchetă. Aici se referă declarațiile privind intenția de a agrava situația de procedură sau cea reală a interogatului (de a plasa în arest, de a pune sub învinuirea de o infracțiune mai gravă, de a obține în instanța de judecată o sentință aspră, de a plasa în aceeași celulă cu recidiviștii, de a lipsi de întrebări și colete etc.).

Acestea pot fi amenințări la adresa altor drepturi și interese ale persoanei, de exemplu cele de muncă (de a obține concedierea din serviciu), de studii (ex-

matricularea din instituția de învățământ superior), locative (de a evacua din apartament), economice (de a lichida organizația comercială, de a le crea avantaje concurenților în activitatea antreprenorială), personale (de a-l trage pe interogat la răspundere penală pentru vreo altă infracțiune comisă în realitate sau pretinsă (eschivarea de la plata impozitelor etc.), de a-l trimite la spitalul de psihiatrie, de a aplica măsuri de constrângere în privința rudelor sale (a reține, a aresta etc.).

Un semn important al amenințării este caracterul real al acesteia, real este determinat de doi factori: cel obiectiv (posibilitatea ca persoana care constrânge să îndeplinească amenințarea) și cel subiectiv (partea vătămată percepe caracterul real al unor astfel de acțiuni). De aceea nu pot fi considerate reale amenințările de a comite acțiuni imposibile, inclusiv cu utilizarea superstițiilor (deocherea prin farmece, vrăjirea etc.), chiar dacă partea vătămată crede într-o astfel de posibilitate. La evaluarea caracterului real al amenințărilor, trebuie să se ia în calcul că amenințatorul, ca reprezentant al puterii, la dispoziția căruia partea vătămată se află, are posibilități reale pentru a comite acțiunile respective (de a bate etc.) personal sau folosind alte persoane.

Autorul român Maria Oprea consideră că amenințarea este o formă de realizare a constrângerii psihice, acțiune ce trebuie să aibă aptitudinea de a afecta deplina libertate psihică a persoanei care poate avea calitatea de subiect pasiv al infracțiunii.

Sensul comun al noțiunii de „amenințare” este acela de „a arăta intenția de a face rău cuiva (pentru a-l intimida sau pentru a obține ceva de la el); a anunța, a vesti, a prevesti ceva rău, primejdios”, a aduce la cunoștință comiterea unei fapte care sperie sau chiar îngrozește.

Acțiunea de amenințare manifestă un caracter diferit, atunci când vine vorba de sfera persoanelor asupra cărora se poate exercita infracțiunea sau fapta păgubitoare cu care se amenință, fiind incluse aici oricare alte persoane, existând posibilitatea să se producă o stare de temere subiectului pasiv secundar și dacă s-a manifestat intenția de a se acționa asupra altei persoane decât soțul sau ruda apropiată.

De asemenea, autorul român Maria Oprea apreciază că există deosebiri și sub aspectul condițiilor de incriminare, acțiunea de amenințare întregeste latura obiectivă a infracțiunii „dacă este de natură să îi producă o stare de temere” subiectului pasiv. Sub aspectul intensității, starea de temere (frică, teamă), așa cum este înțeleasă în limbajul comun, este mai intensă decât alarmarea, înțeleasă în sensul de a (se) neliniști, a (se) îngrijora, a pune în stare de alertă.

Amenințarea este acțiunea prin care se folosesc constrângeri de natură psihică, apte de a provoca o stare de temere ce afectează libertatea psihică și de acțiune a persoanei. Acțiunea tipică privește săvârșirea unei infracțiuni sau a unei fapte păgubitoare îndreptate împo-

triva subiectului pasiv ori a altei persoane, acțiune ce trebuie să fie suficient de puternică, astfel încât să fie luată în serios de către cel urmărit sau judecat într-o cauză penală, să-l sperie ori să-l îngrozească.

Sub imperiul amenințării, subiectul pasiv nu se mai comportă nestingherit în luarea deciziei sale cu privire la declarația din cursul procesului penal, este alarmat, nevoit să aleagă între a suferi el sau altă persoană (membru de familie sau o persoană de care este legat afectiv), un rău important sau să adopte conduita cerută de către subiectul activ. Amenințarea trebuie „să fie aptă de a fi realizată, adică să se producă în împrejurări care să fie de natură să impresioneze, să îngrijoreze, să creeze în conștiința celui amenințat temerea că răul cu care se amenință s-ar putea realiza”.

În doctrină de specialitate română s-a apreciat că nu orice acțiune prin care se aduce la cunoștință o faptă păgubitoare ce s-ar putea comite este de natură să întrunească gravitatea unei amenințări. În acest sens, „caracterul amenințării de a fi fost susceptibil de a alarma se apreciază în concret, în funcție de împrejurările cauzei, de natura răului cu care s-a amenințat, de natura alarmantă a expresiilor întrebuintate, de personalitatea celui amenințat, de reacția acestuia în fața amenințării”.

În principiu, acțiunea de amenințare se poate exercita prin orice mijloace de comunicare, respectiv prin cuvinte, prin fapte care să aibă un înțeles explicit ori prin gesturi care să exprime sensul răului pe care urmează să-l suporte subiectul pasiv secundar. Caracterul serios al acțiunii de amenințare se apreciază de către organele judiciare în concret, raportat la subiectul pasiv secundar și la aptitudinea acțiunii tipice de a produce o stare de temere.

Dispoziția art. 309 CP RM, ca mijloc de constrângere stabilește și alte acte ilegale.

Considerăm că noțiunea de „alte acțiuni ilegale” este foarte complicată, deoarece la art. 309 CP RM aceasta nu este concretizată. Este vorba nu despre amenințări, pentru că aceasta este expusă în dispoziție ca metodă de alternativă independentă, ci de aplicarea reală a altor acțiuni ilegale. Pentru acest motiv, nu putem cădea de acord cu propunerea ca la astfel de acțiuni să fie atribuită amenințarea cu concedierea din serviciu, cu evacuarea din cămin, cu privarea de anumite drepturi și limitarea intereselor legitime [15], pentru că metodele de influență enumerate sunt cuprinse în noțiunea generală de amenințare.

În conținutul altor acte ilegale nu intră, de asemenea, aplicarea violenței, a batjocoririlor sau a torturii.

Utilizarea în lege a noțiunii largi și nedefinite de acte ilegale, într-o măsură anumită, este justificată, pentru că este imposibil să enumeri toate tipurile de influență ilegală, dar stabilirea răspunderii pentru acestea este necesară. Prin urmare, sarcina constă în a determina sub formă generală și cu un grad de precizie maximă, care acțiuni îndreptate spre dobândirea declarațiilor sunt, în

primul rând ilegale și, în al doilea rând, reprezintă o varietate de constrângere de a face declarații.

Dificultatea răspunsului la întrebarea pusă mai are legătură și cu faptul că alte acțiuni ilegale trebuie deosebite de procedeele tactice și psihologice ale interogatoriului – atât admisibile, cât și inadmisibile, dar care nu reprezintă o constrângere pasibilă de pedeapsa penală.

În literatura de specialitate a fost propusă o serie de definiții pentru alte acțiuni ilegale. Noțiunea cea mai largă a fost dată de V.P. Malkov, care atribuie la acțiuni ilegale orice acțiuni imorale și ilegale ale interogatorului în privința interogativului cu scopul obținerii de la acesta a informației respective [16].

L.V. Lobanova atribuie la alte acțiuni ilegale, în primul rând, metodele de comportament care sunt interzise direct prin lege (tortura, violența, formele de alt tratament inuman sau degradant) și, în al doilea rând, orice limitare a drepturilor și libertăților interogativului (care formulează concluzia), pentru care nu există temeiuri sau condiții prevăzute în lege [17].

Iu.I. Kuleșov este de acord cu aceste prevederi doar parțial. Incontestabil, sunt admisibile doar procedeele de influență asupra omului care, sau sunt prevăzute direct în lege, sau, cel puțin, nu contravin acesteia. Orice încălcare a prevederilor menționate face dovada dobândirii ilegale a declarațiilor. Dar aceasta nu înseamnă că a avut loc anume constrângerea. Încălcarea legii de procedură penală va fi o constrângere în cazul în care procedeele de influență folosite limitează sau exclud totalmente libertatea de exprimare a voinței persoanei interogate. Pentru acest motiv, Iu.I. Kuleșov consideră că la constrângere nu poate fi atribuită, de exemplu, promisiunea falsă de a clasa dosarul penal, de a îmbunătăți ilegal situația acuzatului sau de a oferi beneficiile care nu i se cuvin [18].

I.V. Dvoreanșkov, căzând de acord cu definiția dată de L.V. Lobanova, propune clasificarea altor acțiuni ilegale prin împărțirea acestora în două grupuri. La primul se referă abuzul de atribuțiile sale de procedură, comis de anchetator sau persoana care efectuează urmărirea penală. Aceasta este aplicarea fără temei a măsurilor de constrângere de procedură (de ex., aducerea cu forța, aplicarea arestului asupra averii, suspendarea acuzatului din funcție, plasarea în arest etc.). La al doilea grup se referă diferite metode de provocare, procedeele tactice ale interogatoriului, acțiunile de înșelare, care încătușează voința interogativului (de ex., utilizarea unor probe artificiale, care creează aparența că ancheta cunoaște totul; promisiunile false de a clasa dosarul penal, de a elibera din arest, de a schimba calificarea infracțiunii etc.), dacă acestea au fost date cu condiția că interogativul va face anumite declarații. La același grup au fost atribuite utilizarea în timpul interogatoriului a alcoolului, a substanțelor narcotice, de amețire, precum și a hipnozei, a procedeelelor psihologice care fac psihicul persoanei dependent de persoana care des-

fășoară urmărirea penală, precum și a unor persoane care le îndeplinesc indicațiile (de ex., a hipnotizorului, persoanei cu capacități extrasenzoriale, a psihologului etc.) [19].

Nu putem fi de acord cu poziția lui V.P. Malkov că la alte acțiuni ilegale au fost atribuite nu doar acțiunile nelegitime, dar și orice acțiuni imorale. Persoanele care desfășoară urmărirea penală trebuie să respecte normele de conduită profesională, or art. 309 CP RM incriminează doar acțiunile ilegale, astfel răspunderea penală nu poate fi extinsă la încălcarea normelor morale, în astfel de cazuri poate fi vorba doar despre răspunderea disciplinară.

Compararea opiniilor altor autori arată că între pozițiile acestora există atât similitudini, cât și divergențe considerabile. Acest lucru este vizibil, mai ales, la evaluarea promisiunilor false de a clasa dosarul, pe care I.V. Dvoreanșkov le consideră o metodă de constrângere ilegală, iar Iu.I. Kuleșov, chiar dacă și este de acord cu ilegalitatea unor astfel de promisiuni, totuși nu le consideră o metodă de constrângere.

I.Iu. Buneva menționează, de asemenea, că sub forma generalizată, alte acțiuni ilegale trebuie văzute ca procedee de influență: 1) atribuite de CP la infracțiuni independente; 2) prevăzute de lege, dar aplicate în modul necorespunzător de către reprezentantul puterii sau nu acelor participanți la proces care se cuvine, sau fără respectarea modului și a condițiilor de utilizare a acestora; 3) care nu au un mod de consfințire normativ [20].

În calitate de procedee concrete ale altor acțiuni ilegale, în majoritatea surselor sunt nominalizate hipnoza, administrarea de substanțe narcotice, psihotrope sau de amețire și a alcoolului. Totodată, nu contează dacă aceste substanțe s-au aplicat prin înșelăciune sau cu acordul sau chiar la rugămintea interogativului. O altă acțiune ilegală este considerată, de asemenea, restricționarea ilegală a libertății (reținerea, încuierea în încăpere etc.).

Fiind de acord cu aceasta, vom menționa totuși că administrarea prin constrângere cu substanțe narcotice și analogice acestora este un tip de violență ce nu pot fi atribuite la alte acțiuni ilegale în sensul art. 309 CPC RM, or aici trebuie atribuite doar cazurile în care aceste substanțe i-au fost date interogativului la rugămintea sau cu acordul său.

Contradicții au apărut în legătură cu posibilitatea de aplicare a hipnozei. L.P. Grimak și V.D. Habalev s-au pronunțat pentru aplicarea largă a acesteia, în scopul de a restabili în memorie evenimentele trăite anterior, dar cu condiția că interogativul însuși va încuviința aceasta [21].

Critici dure la această poziție au fost lansate de A.M. Larin și A.R. Ratinov, care au menționat că, în timpul hipnozei, omul este stăpânit totalmente de către hipnotizor și lipsit de posibilitatea de a conștientiza acțiunile care se întreprind în privința lui, de a le eva-

lua și de a le împiedica, astfel hipnoza, chiar și cu consimțământul interogativului, este o violare a drepturilor constituționale ale omului la inviolabilitate personală [22].

Cu această concluzie a fost de acord I.V. Dvorean-skov, care vedea în hipnoză o varietate de alte acțiuni ilegale, constrângerea persoanei să facă declarații [23]. O astfel de concluzie pare a fi una pe deplin argumentată.

L.V. Lobanova a menționat, pe bună dreptate, că trebuie considerată o carență a tehnicii legislative faptul că legiuitorul se orientează spre declararea drept ilegale doar a acțiunilor. În realitate un procedeu de constrângere poate fi și inacțiunea, de exemplu, ținerea ilegală a reținutului în arest peste termenul stabilit de lege [24]. Un exemplu de acest gen poate fi neacordarea ajutorului medical de urgență interogativului [25].

Cei mai mulți oameni de știință evidențiază conținutul altor acțiuni ilegale listând posibilități de influență ilegală: insulta, înșelarea persoanei interogate, administrarea de droguri psihotrope, hipnoză, privarea de somn, încălcarea prevederilor CPP privind durata de interogatoriu; detenție ilegală, insultă orală, amenințări cu demiterea din funcție, evacuarea din cămin, privarea de unele drepturi [26]; utilizarea unor metode ilegale și tehnici de interogare etc. [27]; orice metodă provocatoare de interogare; utilizarea de probe falsificate, promisiuni false de a înceta procesul; de a schimba măsura de constrângere; de a permite o întâlnire; implicarea pesoanelor cu capacități paranormale pentru obținerea probelor etc. [28].

După părerea altor autori, pentru noțiunea de alte acțiuni ilegale pot fi utilizate următoarele criterii: 1) imoralitatea metodei [29]; 2) ilicitatea metodei [30].

Considerăm că drept criteriu primar și principal pentru evaluarea unor acțiuni ilegale este capacitatea acestor acțiuni de a limita libertatea de exprimare a victimei în detrimentul intereselor sale legitime. Acest criteriu derivă din noțiunea de constrângere ilegală. Apoi fiecare dintre metodele aplicate de persoana vinovată necesită o evaluare independentă. De exemplu, dacă la obținerea probelor necesare a fost folosită una din măsurile procesuale de constrângere prevăzute în CPP RM (obligația de a nu părăsi țara și conduită cuvenită), atunci trebuie determinate legalitatea și limitele aplicării acestora.

În literatura de specialitate, se discută problema dacă la alte acțiuni ilegale trebuie atribuită coruperea, ca metodă de dobândire a declarațiilor. La art. 309 CP RM aceasta nu este specificată direct ca o metodă de influență, dar în literatură se admite posibilitatea ca aceasta să fie văzută ca unul dintre tipurile de alte acțiuni ilegale, aplicate pentru constrângerea de a face declarații. Prin urmare, unele tipuri de corupere pot fi văzute ca metode de constrângere despre care se vorbește la art. 309 CP RM.

Coruperea este promisiunea de a oferi sau oferi-

rea reală de anumite beneficii în schimbul dobândirii declarațiilor solicitate. Coruperea poate consta în oferirea de beneficii atât legale, cât și ilegale interogativului; în cea din urmă variantă coruperea se potrivește foarte aproape cu alte acțiuni ilegale. Totuși la art. 309 CP RM se vorbește nu pur și simplu despre acțiuni ilegale, ci despre utilizarea acestora ca mijloc de constrângere de a face declarații. În această privință, unele tipuri de corupere (oferire de beneficii) conțin în același timp și semne de constrângere – de exemplu, atunci când interogativului i se administrează substanțe narcotice, psihotrope sau de amețire, alcool, ca rezultat al cărora acesta ajunge într-o stare în care nu își mai poate dirija, în deplină măsură, comportamentul.

Precum s-a menționat anterior, o astfel de influență reprezintă aplicarea anumitor măsuri care atrag răspunderea conform art. 309 CP. Criteriul decisiv este dacă mijloacele utilizate pentru corupere limitează exprimarea voinței interogativului, posibilitatea sa de a alege o altă variantă de comportament.

Pentru acest motiv tipurile de corupere, precum oferirea de beneficii sub formă de întrevederi cu rudele, colete, substituirea măsurii de reprimare cu una mai moale etc., se deosebesc esențial de constrângere și nu pot fi identificate cu aceasta, pentru că interogativul nu este lipsit de libertatea de exprimare a voinței.

Dacă în timpul interogatorului există posibilitatea de a alege liber varianta de comportament, atunci evaluarea juridică a coruperii va depinde de factorii următori: 1) spre ce fel de declarații este înclinat interogativul (false sau adevărate); 2) dacă mijloacele de corupere sunt legale; în al treilea rând, cui din punctul de vedere al statutului de procedură (părții vătămate, martorului, bănuțului sau acuzatului) i se propune coruperea; 3) dacă persoana care efectuează interogativul intenționează să îndeplinească promisiunea de a oferi beneficii sau aceasta a fost o înșelăciune.

Răspunzând la prima întrebare, vom menționa că constrângerea este pasibilă de pedeapsă, indiferent de faptul ce fel de declarații i se cer interogativului – adevărate sau false. Dar, precum s-a menționat anterior, coruperea ca atare nu întotdeauna reprezintă o constrângere. Dacă coruperea este folosită pentru a dobândi declarații adevărate, iar acest lucru nu poate fi considerat constrângere (de ex., interogativului i se oferă o întrevedere), atunci elementele constitutive ale art. 309 CP RM lipsesc. Aprecierea trebuie să fie alta atunci când beneficiile se oferă în schimbul unor declarații false. În acest caz, în acțiunile interogativului sunt prezente semne de instigare de a face declarații false.

Al doilea factor este legalitatea beneficiilor oferite, de exemplu ale aceleiași întrevederi, a eliberării din arest, a clasării dosarului etc. Evident, dacă beneficiile sunt ilegale, atunci răspunderea pentru oferirea acestora trebuie să survină, dar nu conform art. 309 CP RM. Oferirea de beneficii legale (sau, cel puțin, care nu contravin legii) ca atare nu poate atrage vreo răspundere,

iar comportamentul persoanei care face aceasta în scopul de a-l influența pe interogat și a obține declarațiile necesare, trebuie apreciat din punctul de vedere al eticii profesionale, dar nu al dreptului penal.

Circumstanța a treia – cui i se oferă coruperea. Acest fapt este important, pentru că la art. 309 CP, în calitate de părți vătămate în urma constrângerii sunt specificați bănuitul, acuzatul, expertul, traducătorul și interpretul.

Într-o serie de țări coruperea este considerată o metodă de constrângere de a face declarații, lipsa unei astfel de specificații la art. 309 CP este un gol în drept. Acesta poate fi completat prin tragerea la răspundere a reprezentanților autorităților conform normelor privind infracțiunile contra intereselor de serviciu, dar numai dacă există circumstanțele specificate în acestea, iar faptul dat la corupere nu întotdeauna se întâlnește.

Dacă coruperea constă în promisiuni mincinoase, acestea trebuie considerate un caz particular în cadrul problemei generale a înșelăciunii ca o metodă probabilă de constrângere. Precum s-a menționat anterior, opiniile autorilor la acest subiect s-au împărțit: Iu.I. Kuleșov nu consideră că promisiunile false sunt o metodă de constrângere, iar I.V. Dvoreanșkov, dimpotrivă, le include în noțiunea de alte acțiuni ilegale în sensul infracțiunii de constrângere de a face declarații.

Autorul român Maria Oprea susține că coruperea poate comite prin oferirea de bani, bunuri sau orice alte avantaje materiale sau morale, spirituale, care să determine obținerea unei anumite conduite de la subiectul vizat, conduită ce, în mod normal și fără intervenția subiectului activ, nu s-ar realiza. Cu privire la corupere, ca modalitate de realizare a elementului material al infracțiunii de încercare de a determina mărturia mincinoasă, s-a susținut că cu „martorul mincinos nu se va, putea prevala de această situație pentru a i se reține circumstanța atenuantă a provocării, deoarece aici prin provocare am înțelege realizarea unui avantaj material sau moral pe căi ilegale (în schimbul săvârșirii unei infracțiuni).

Acțiunile de corupere pot fi elemente materiale ale infracțiunilor de corupție, dar pot fi și lipsite de caracter infracțional. Cele care au caracter infracțional pot fi reținute în concurs real cu infracțiunea de influențarea a declarațiilor [31].

Constrângerea de a face declarații este consumată în momentul săvârșirii acțiunilor de constrângere, indiferent dacă declarațiile necesare au fost obținute efectiv sau au survenit alte efecte noi.

Referințe:

1. Brînza S. și Stati V. *Tratat de Drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău, 2015, p. 790.
2. Macari I. *Drept penal al RM. Partea specială*. Chișinău, 2003, p. 360.
3. Горелик А.С., Лобанова Л.В. *Преступления против правосудия*. Санкт-Петербург, 2005.

4. Галахова А.В. *Преступления против правосудия*, 2005.
5. Oprea M. *Infracțiuni contra înfăptuirii justiției*. București: Universul Juridic, 2015, p. 135-156.
6. Diaconescu H. și Răducanu R. *Infracțiuni contra înfăptuirii justiției*. București: C.H. Beck, 2015, p. 76.
7. Марфицина Г.П., Турышева А.Д. *Уголовно-правовые и процессуальные вопросы применения*, с. 37.
8. Бунева И.Ю. *Op.cit.*, p. 9-10; *Уголовное право Российской Федерации: Особенная часть*. Под ред. Г.Н. Борзенкова и В.С. Комисарова. Москва, 1997, с. 630.
9. Гаухман Л.Д. *Насилие как средство совершения преступления*. Москва, 1974, с. 97; *Насильственная преступность*. Под ред. В.Н. Кудрявцева и А.В. Наумова. Москва, 1997, с. 50-51.
10. Ткаченко В.И. *Угроза как уголовно-правовая категория*. В: *Следователь*, 2000, с. 7.
11. Костров Г. *Нужен общий состав об ответственности за принуждение*. В: *Советская юстиция*, 1976, с. 23.
12. Саркисова Е. *Добровольный мордобой*. В: *Ставропольская правда*, 2000.
13. Ткаченко В.И. *Op.cit.*, p. 8.
14. Сердюк Л.В. *Психическое насилие как предмет уголовно-правовой оценки следователем*. Волгоград, 1981, с. 19.
15. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Отв. ред. В.И. Радченко; науч. ред. А.С. Михлин. Москва, 2000, с. 729.
16. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Особенная часть I*. Под общ. ред. Ю.И. Скуратова и В. М. Лебедева. Москва, 1996, с. 475.
17. Лобанова Л.В. *Преступления против правосудия: теоретические проблемы*, с. 110.
18. Кулешов Ю.И. *Op.cit.*, p. 64.
19. Дворянсков И.В. *Op.cit.*, p. 83-84.
20. Бунева И.Ю. *Уголовная ответственность за принуждение к даче показаний*. Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Омск, 2000, с. 19.
21. Гримак Л.П., Хабалев В.Д. „*Следственный гипноз*” и права человека. В: *Государство и право*, 1997, № 4, с. 46-49.
22. Ларин А.М., Ратинов А.Р. *Злоупотребление психиатрией*. В: *Государство и право*, 1997, № 6, с. 77-79.
23. Дворянсков И.В. *Op.cit.*, p. 85.
24. Лобанова Л.В. *Преступления против правосудия: теоретические проблемы*, с. 112.
25. Бунев А.Ю., Бунева И.Ю. *Op.cit.*, p. 51.
26. *Уголовное право России: Особенная часть*. Под ред. В.Н. Кудрявцева и А.В. Наумова, p. 403; *Уголовное право: Часть общая. Часть особенная*. Под ред. А.С. Михлина. Москва, 2000, с. 336.
27. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Отв. ред. А.И. Рарог. Москва, 2004, с. 534.
28. Чучаев А.И. *Op.cit.*, p. 34-35.
29. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под общ. ред. В.М. Лебедева, с. 803.
30. *Уголовное право: Часть общая. Часть особенная*. Под общ. ред. Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкина, С.В. Максимова, с. 708.
31. Oprea M. *Op.cit.*, p. 140.

DEFINIREA ȘI TRĂSĂTURILE DISTINCTIVE ALE CONTRACTULUI DE TRANSPORT RUTIER DE PERSOANE

Iurie MIHALACHE,
doctor în drept, conferențiar universitar (USPEE „Constantin Stere”; USM)
Victoria HADĂRCA,
 judecător (Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău)

Contractul de transport rutier de persoane se încheie între transportator și pasageri. Pasagerul primește un titlu de transport, denumit bilet, care este dovada achitării taxei de călătorie și reprezintă dreptul pasagerului de a beneficia de prestația prescrisă în contract. În biletul de călătorie sunt indicate numărul, ora de pornire și ajungere la destinație, prețul și referințe cu privire la identitatea transportatorului. Răspunderea civilă a transportatorului se angajează conform dispozițiilor din Codul civil, Codul transporturilor rutiere și Regulamentul transporturilor rutiere de pasageri și bagaje nr.854/2006.

Cuvinte-cheie: transport rutier; titlu de transport; rezervare; transportator; pasager; răspundere civilă; bilet.

* * *

Le contrat de transport routier de personnes est conclu entre le transporteur et les passagers. Le passager reçoit un titre de transport, nommé billet, qui est une preuve d'achat et qui représente le droit du passager à bénéficier de la prestation de transport définie par le contrat. Les passagers reçoivent le billet qui contient le numéro de réservation, le lieu de départ et d'arrivée, le coût du transport et les références sur le transporteur. La responsabilité civile du transporteur routier est engagée conformément aux dispositions du Code civil, Code des transports routiers et du Règlement de transports routiers de passagers et de bagages nr.854/2006.

Mots-clés: transport routier; titre de transport; réservation; transporteur; passager; responsabilité civile; billet.

În literatura de specialitate, contractul de transport a fost abordat pe larg de diferiți doctrinari, pe când cu privire la contractul de transport rutier de pasageri și bagaje există puține lucrări științifice, astfel încât tema dată, fiind una de perspectivă, urmează a fi supusă unei cercetări mai profunde pe viitor. În decursul anilor, s-au remarcat la acest capitol prin lucrările lor științifice profesorii ruși V.V. Vitreanski, H.I. Shvarts și E.A. Suhanov, români – E.Cristoforeanu, O.Căpățână, Gh.Filip, I.T. Ciobanu, francezi – L.Josserand, R.Rodière, D.Broussalle, iar din Republica Moldova doar Gh.Chibac în Comentariul Codului civil al R.M. și A.Bloșenco în cursul universitar Drept civil, partea specială. Totodată, făcând o analiză a doctrinei și jurisprudenței naționale, constatăm că contractul de transport rutier de pasageri și bagaje nu a fost cercetat până acum într-o publicație științifică aparte, de aceea prezența unor surse științifico-practice în acest domeniu devine absolut indispensabilă. Cu atât mai mult că, în cadrul facultăților de drept ale universităților din republică, se studiază cursuri precum – „Dreptul afacerilor”, „Dreptul transporturilor” și „Dreptul civil”, în care contractul de transport rutier este abordat sub diferite aspecte, iar pentru o asimilare mai reușită a cunoștințelor respective de către studenți și masteranzi, se impune elaborarea unui număr de articole științifice la tema dată.

Actualitatea temei reiese din faptul că transportul de pasageri în Republica Moldova, în cea mai mare parte, se realizează cu transportul public rutier, cum sunt autobuzele, microbuzele, troleibuzele și taxiurile. Conform datelor Biroului Național de Statistică al RM pe anul 2014, au beneficiat de serviciile agențiilor de

transport pe teritoriul Republicii Moldova 237,1 mil. de pasageri, iar dintre ei majoritatea s-au deplasat cu transportul rutier – 232,2 mil. (113,8 mil. cu troleibuzele, 114,7 mil. – autobuzele și 3,7 mil. cu taximetrele). În același timp, s-au deplasat cu transportul feroviar, care ocupă poziția secundă în clasament, doar 4,1 mil. de pasageri [1], astfel încât decalajul în acest sens între transportul rutier și cel feroviar de pasageri este foarte mare. Așadar, scopul propus la elaborarea prezentului articol este de a efectua o cercetare a contractului de transport rutier de persoane din punctul de vedere al noțiunii, trăsăturilor specifice, caracterelor juridice, elementelor și modului de încheiere a contractului.

Definirea și particularitățile contractului. În doctrină nu există o definiție unanim acceptată vizavi de contractul de transport, fiecare autor formulând propriile viziuni asupra acestuia. Astfel, autorul Gh.Chibac consideră că prin contractul de transport se înțelege convenția dintre două părți, dintre care una, numită transportator sau căraș, se obligă în favoarea celeilalte părți, numită călător, în schimbul unui preț, să efectueze, în decursul unei perioade de timp, deplasarea de bunuri sau persoane în punctul de destinație. Altă definiție este oferită de profesorul rus E.Kovaliova, care afirmă: contractul de transport este un contract civil, în baza căruia transportatorul se obligă să transporte persoanele ce i-au fost încredințate (sau bunuri, în funcție de obiectul contractului) la punctul de destinație (în cazul transportării încărcăturii sau a bagajului – să fie eliberat persoanei îndreptățite), iar pasagerul (călătorul) se obligă să achite pentru transportare o sumă prestabilită de actele normative [2]. Într-o altă accepțiune, contractul

de transport poate fi definit ca acel contract prin care un agent economic specializat (numit unitate de transport, transportator sau cărăuș) se obligă, în schimbul unui preț (taxă de transport sau tarif), să transporte până la destinație, în limitele unui anumit termen, călătorii și bagajele lor, sau să transporte, să păzească și să elibereze destinatarului (care poate fi expeditorul sau o terță persoană) mărfurile sau bagajele ce i-au fost încredințate în acest scop [3].

Codul civil al RM, în art.980 alin.(1), oferă următoarea formulare a noțiunii în cauză. Astfel, prin contractul de transport, o parte (cărăuș, transportator) se obligă față de cealaltă parte (pasager sau client) să o transporte împreună cu bagajele ei sau să transporte încărcătura la locul de destinație, iar cealaltă parte se obligă să plătească remunerația convenită. Iar alin.(2) completează că transportarea gratuită a persoanei sau a bunului, cu excepția cazului în care este efectuată în activitatea de întreprinzător de persoana care oferă public servicii de transport, nu este guvernată de regulile stipulate în prezentul capitol și transportatorul poartă doar o obligație de prudență și diligență.

Analizând definițiile acordate contractului de transport rutier de persoane, deducem o serie de particularități inerente acestuia, precum: a) reglementarea juridică ce o conține atât Codul civil, cât și actele normative speciale, care cuprind norme atât de drept privat, cât și public [4]; b) se încheie între doi subiecți – transportatorul rutier și pasagerul; c) transportatorul este un întreprinzător și deține licență de efectuare a transportului public; d) la baza apariției raporturilor stă contractul de transport [5]; e) obiectul contractului cuprinde deplasarea persoanelor până la locul de destinație, dar și serviciile accesorii, de exemplu, transportarea bagajelor; f) transportarea se efectuează în schimbul unui preț și într-un termen determinat.

Discuții doctrinare există cu referire la *natura juridică* a contractului de transport rutier de persoane. Astfel, cercetătorul N.Vnukov aduce argumente în favoarea tezei că contractul de transport de persoane face parte din categoria contractelor de consum [6]. În opinia profesorului F.Făiniși, contractul se încadrează în sfera locațiune de servicii. A reduce contractul de transport la o simplă închiriere înseamnă a-i deforma semnificația, contractul de transport fiind cu adevărat o locațiune de servicii [7]. Autorii C.Stanciu și M.Istrătoaie susțin că contractul de transport este o prestare de servicii, în care obligația principală a transportatorului este de a deplasa bunurile sau persoanele, sub paza sa, ca un depozitar [8]. Argumente distincte găsim la doctrinarul rus K.Lazukina, care ajunge la concluzia că contractul de transport rutier de persoane poartă caracter mixt, deoarece cuprinde trăsături ale contractelor de prestări de servicii și antrepriză. Mai mult, autorul recomandă modificarea Codului civil al Federației Ruse prin completarea secțiunii „Dispoziții generale cu privire la transport” cu norme care să stabilească posibilitatea

aplicării în raporturile de transport a reglementărilor cu privire la prestările de servicii și antrepriză [9].

În doctrina autohtonă, natura juridică a contractului de transport rutier este abordată de conferențiarul universitar L.Rotaru-Maslo, în opinia căreia, conținutul contractului de transport îmbină elemente care, în individualitatea lor, se aseamănă cu elementele specifice altor contracte (de antrepriză, de locațiune, de lucrări, de depozit), dar care în ansamblul lor conferă acestui contract o natură juridică proprie. Pe plan juridic, contractul reprezintă concretizarea unor raporturi economice de natură specială – deplasarea ca obiect al transportului, ceea ce conferă contractului o figură juridică proprie, cu caractere distincte [10]. Altă opinie este redată de profesorul Gh.Chibac, care în cursul universitar „Drept civil. Contracte și succesiuni” susține că contractul de transport face parte din categoria contractelor de prestări servicii, având ca obiect deplasarea în spațiu a călătorilor și bagajelor [11].

Caracterele juridice. Ca și în cazul majorității contractelor juridico-civile, contractul de transport rutier de persoane poartă caracter *sinlagmatic*. Prin încheierea lui, contractul dă naștere la obligații pentru ambele părți: pentru transportator – obligația de a transporta pasagerul la destinație în termen, iar pentru pasager – obligația de a plăti taxa de transport, a respecta regulile stabilite etc. [12]. Atât obligațiile, cât și drepturile subiecților sunt interdependente, ele nu pot exista de sine stătător și izolate una de alta, ci doar în legătură cu restul clauzelor prevăzute în contract. Discuții există și cu referire la faptul dacă contractul de transport rutier este sau nu bilateral, dat fiind că el, deși este perfectat între doi subiecți – transportatorul și pasagerul – la derularea sa participă și al treilea subiect de drept – autogara [13].

Contractul de transport rutier de persoane este *consensual*. Prestarea serviciului este un act de executare a contractului și nicidecum condiție pentru încheierea lui. Important este ca părțile să ajungă la o înțelegere asupra clauzelor esențiale ale contractului și acesta se va considera încheiat [14]. Prestarea serviciului face să se execute ceea ce în mod oficial s-a încheiat, iar problema cea mare, susțin profesorii M.Akimjanova și G.Iliasova, este că între timp, până ca serviciul să fie prestat, una dintre părți poate solicita desfacerea contractului [15]. Altfel stau lucrurile în cazul contractelor reale, unde nu se pune problema refuzului de a presta (a preda) serviciul (bunul), pentru că prestarea (predarea) constituie o condiție necesară la încheierea contractului [16]. Subliniem că majoritatea contractelor reglementate de Codul civil al RM au caracter consensual, cu o singură excepție în acest sens, contractul de donație, ce are caracter real, considerându-se încheiat din momentul transmiterii bunului (art.828).

În legătură cu aceasta, în doctrina de specialitate sunt prezente două opinii diferite. Prima categorie de autori (R.Sirko, I.Golenko ș.a.) susține că contractul

de transport rutier de persoane este consensual și doar o greșită interpretare sau înțelegere a faptului prestării serviciului a putut determina pe unii să vadă caracterul real. În acest context, profesorul R.Sirko adaugă că prestarea serviciului nu intră în formarea contractului ca element constitutiv al lui, dar este necesară pentru a da posibilitate transportatorului să efectueze transportul [17]. Cercetătorul ucrainean I.Golenko aduce argumente că contractul se încheie prin simplul consimțământ al părților, indiferent dacă odată cu încheierea lui a avut sau nu a avut loc urcarea pasagerului în mijlocul de transport [18].

Al doilea grup de autori promovează caracterul real al contractului de transport rutier de persoane. De exemplu, profesorii ucraineni O.Necipurenko, S.Reznicenko și G.Samoilenko susțin că contractul de transport de persoane este real și se încheie din momentul urcării persoanei în vehicul. Autorii teoriei mai susțin că printr-o ficțiune a legii, momentul procurării biletului coincide cu începutul perioadei de executare a contractului de transport [19]. Având avelași punct de vedere, doctrinarul rus R.Kolpakov aduce argumente că contractul se încheie din moment ce pasagerul „a pășit” în interiorul mijlocului de transport, iar plata taxei este doar un act de executare a unui contract deja încheiat [20]. Deși promovează teoria caracterului real al contractului de transport de persoane, dovezi controversate aduce cercetătoarea L.Zarapina care susține că real ar fi contractul de transport în trafic urban. Chiar și în acest caz, consideră autoarea, atribuirea caracterului real sau consensual contractului de transport se face în funcție de două elemente – momentul urcării persoanei în vehicul și primirea biletului: dacă persoana urcă în autobuz având bilet de călătorie – contractul se consideră consensual, iar dacă urcarea se face până la procurarea biletului – contractul este real [21].

Accepțiunea caracterului real al contractului de transport de persoane este criticată în doctrina autohtonă. Astfel, A.Bloșenco susține că caracterul real în cazul contractului de transport nu poate fi acceptat, fiindcă nu explică cum pot apărea obligațiile părților [22]. Ideea dată este continuată de profesorul Gh.Chibac care indică asupra consensualității contractului de transport, iar ca argument aduce definiții preluate din Codul navigației maritime comerciale al RM (art.133) și din Regulamentul transporturilor auto de mărfuri (pct.13). Autorul acordă importanță verbului „se obligă”, acesta fiind, în opinia sa, criteriul principal în funcție de care unui contract i se atribuie caracter consensual sau real [23]. Cu toate acestea, într-o altă sursă, același autor dă prilej a crede că contractul de transport de persoane ar putea fi și real [24].

Expunându-ne opinia, nu putem fi de acord cu adepții caracterului real al contractului, deoarece ficțiunea potrivit căreia procurarea biletului ar coincide cu ocuparea de către pasager a locului în autovehicul relevă despre o modalitate specifică de încheiere

a contractului, dar nicidecum despre caracterul real al acestuia. De asemenea, subliniem că deosebirea dintre caracterele consensual și real al unui contract poate fi efectuată și după sintagma care se utilizează în definiția acordată de Codul civil: dacă în definiție este prezentă expresia „se obligă”, avem caracterul consensual al contractului, iar dacă se întrebuițează „este obligat”, avem caracter real [25]. Pornind de la acest criteriu, consensualitatea contractului de transport de persoane este redată în definiția acestuia (art.980 alin.(1) CC).

Contractul de transport rutier de pasageri este un contract *cu titlu oneros*. Aceasta reiese din definiția contractului de transport, conform căruia clientul se obligă să plătească remunerația convenită (art.980 alin. (1) din Codul civil). Ca excepție, în contractul de transport rutier de pasageri se aplică și o regulă specială, stipulată la art.980 alin.(2) din Codul civil, ce ține de călătoria gratuită. Această normă se aplică, de regulă, în transportul public în care pot călători gratuit unele categorii de persoane: pensionarii, invalizii, militarii, veteranii de război etc. În legătură cu aceasta, în doctrină se menționează că persoanele care dețin dreptul prevăzut de lege de a călători gratuit cu autobuzul și troleibuzul nu pot fi considerate ca fiind parte la contractul de transport. Ele sunt pasageri, însă dreptul lor de a călători rezultă nu din contractul de transport, ci din normele dreptului administrativ care îl obligă pe căraș să îi transporte în mod gratuit [26].

Transportatorul se află în stare de ofertă permanentă față de public și nu are dreptul, cu excepția cazurilor prevăzute expres de lege, să refuze efectuarea transportului. Mai mult, în cazul transporturilor de linie, unde condițiile sunt stabilite de transportator și aduse la cunoștința publicului, acceptarea din partea călătorului constă, practic, într-o adeziune [27]. Făcând publică oferta, cărașul este obligat să încheie contractul de transport, cu excepția cazurilor în care există un motiv serios de a refuza (art.981 CC). În acest context, având un număr mare de pasageri, companiile de transport nu sunt în stare de a negocia clauzele contractuale cu fiecare pasager în parte, motiv pentru care contractul de transport de persoane este de *adeziune*. Pasagerul este practic lipsit de libertatea de a alege, fiind nevoit să accepte transportatorul și regulile impuse de acesta [28].

Pornind de la faptul că raporturile de transport iau naștere în scopul desfășurării activității comerciale, deducem prezența caracterului *comercial* al contractului. Argumente doctrinare aduce profesorul Facultății de Drept a Universității din Karaganda, *G.Iliasova*, care pornește de la premisa că prestarea serviciului de transport este o varietate a activității comerciale, iar transportatorul deține calitatea de comerciant. Prin urmare, putem considera că contractul de transport rutier de persoane face parte din categoria contractelor comerciale [29]. Conform altor opinii doctrinare, contractul de transport de persoane ar fi un contract economic, iar în calitate de exemplu este adus Codul economic

al Ucrainei, potrivit căruia transportul de persoane reprezintă o formă a activității economice (art.306) [30]. Despre apartenența contractului de transport la categoria contractelor economice descrie tânărul cercetător A.Dudcenko care explică că contractul de transport de persoane reprezintă un tip aparte de contract, căruia în sistemul contractelor economice îi revine rolul de bază. Transportul rutier de persoane angajează prin sine raporturi fără de care nu este posibilă dezvoltarea economiei [31].

Interes de cercetare prezintă și elementele contractului de transport rutier de persoane, precum: părțile, obiectul și prețul. Astfel, **părți** ale contractului sunt *operatorul de transport* (numit și transportator, agent transportator, întreprindere de transport, căraș) și *pasagerul* (călător, client). În calitate de transportator activează o întreprindere specializată care deține licență pentru prestarea serviciilor de transport în folos public. Pasager poate fi orice persoană fizică, indiferent de vârstă, naționalitate, origine etnică etc. În doctrina de specialitate, există discuții cu privire la recunoașterea autogării ca subiect al contractului de transport rutier de persoane în trafic interurban [32]. Aici vedem deosebirea care există între contractele de transport de persoane și de mărfuri: primul se încheie între *pasager* și *transportator*; al doilea între *client* și *expeditor*; iar la destinație marfa se eliberează unei terțe persoane – *destinatarului*. Analizând în plan comparativ contractele de transport, ajungem la concluzia că denumirea părților variază în funcție de felul contractului.

Obiectul contractului de transport rutier constituie deplasarea pasagerului împreună cu bagajele sale din punctul de pornire până la punctul de destinație, precum și acțiunile pasagerului în vederea achitării taxei de transport [33]. Pasagerul nu poate fi considerat obiect, ci doar subiect al raporturilor contractuale de transport, deoarece spre deosebire de transportul de mărfuri, în care deplasarea bunurilor este percepută ca o continuare a procesului de producție, transportul de persoane este orientat spre deplasarea cetățenilor în scopul satisfacerii necesităților sociale, de muncă, de consum etc. [34].

Condiție esențială pentru încheierea contractului de transport este **prețul**. În transportul rutier suburban și interurban, tarifele sunt aprobate de organul administrației publice centrale de specialitate, iar în transportul urban – de autoritatea publică locală, nefiind susceptibile de negociere. Astfel, prin Ordinul ministrului transporturilor nr.231 din 22.10.2013 „Cu privire la majorarea tarifelor de călătorie în transportul rutier de pasageri și bagaje pe rute cu mers regulat de autobuze” [35], tariful de călătorie la transportul rutier în trafic suburban și interurban pe teritoriul Republicii Moldova este de 0,48 lei pentru un pasager/kilometru. Tarifele pentru efectuarea transporturilor neregulate (ocasionale) se stabilesc pe baze contractuale, dar nu trebuie să fie mai mici decât tarifele-plafon pentru un

pasager/kilometru aprobate pentru transportul regulat (pct.55 din Regulamentul nr.854/2006), iar în cazul transportului rutier internațional tarifele se stabilesc de către transportatori și necesită a fi aprobate de organele competente ale ambelor țări (pct.52).

Termenul contractului de transport de persoane depinde de tipul de transport, viteza de deplasare a vehiculului, starea drumurilor, distanță etc. În cazul transporturilor regulate de persoane, ora de pornire și de ajungere la destinație, periodicitatea deplasării, denumirea autogărilor, viteza de deplasare, regimul de muncă și de odihnă al șoferilor sunt stabilite în graficul de circulație aprobat de autoritatea publică centrală (art.5 din Codul transporturilor rutiere). Altă situație avem la transporturile neregulate, în care rolul principal revine transportatorului, obligația legală a căruia este de a efectua transportarea pe calea cea mai scurtă și cea mai rezonabilă [36]. Transportatorul trebuie să aleagă ruta cea mai favorabilă pentru client din punctul de vedere al lungimii ei și al eficienței transportării, iar dacă există câteva căi de transportare, deplasarea trebuie să se efectueze pe calea cea mai accesibilă, ținându-se cont de securitatea și confortul pasagerilor pe tot parcursul transportării.

Concluzii și recomandări

Generalizând cele expuse, ajungem la concluzia că punctul de pornire și fundamentul juridic al raporturilor de transport rutier de persoane îl formează contractul de transport. Pornind de la definiția legală și cele doctrinare, acordate contractului de transport în general, putem oferi o definiție proprie contractului de transport rutier de persoane, ca fiind acea înțelegere dintre transportator și pasager prin care transportatorul se obligă ca, în schimbul unei taxe de călătorie, să transporte pasagerul împreună cu bagajele sale la punctul de destinație într-un anumit termen, în condiții de siguranță și confort.

Raporturile care iau naștere între transportator și pasager sunt raporturi comerciale, fiind realizate de către transportator în scopul desfășurării activității de întreprinzător. Aceste raporturi se formează în baza contractului de transport rutier de persoane care se încheie în formă verbală. Biletul de călătorie reprezintă numai dovada scrisă că contractul de transport a fost încheiat. În cazul transporturilor rutiere interurbane, contractul se încheie până la urcarea persoanei în mijlocul de transport, din momentul procurării biletului de călătorie. În transportul public urban cu autobuze, troleibuze, microbuze și taxiuri, contractul se consideră încheiat din momentul urcării pasagerului în salonul vehiculului, iar eliberarea biletului de călătorie, în acest caz, confirmă doar existența unui contract de transport.

După natura juridică, contractul de transport rutier de persoane este un contract distinct, cu caracter sinalagmatic, oneros și de adeziune, a cărui fizionomie juridică complexă se conturează printr-o serie de particularități esențiale: părțile contractului sunt transportatorul și pasagerul, obiectul – acțiunile cu privire

la deplasarea pasagerului; termenul de executare a deplasării; vehicule corespunzătoare; eliberarea билетelor de călătorie; parcurgerea unui itinerar prestabilit, dar și conceptul de autogară, care deși nu este parte în contract, îi pot reveni obligații (de vânzare a билетelor, de informare etc.).

Dat fiind faptul că actele normative de diverse niveluri sunt elaborate de autorități publice diferite, fără o coordonare unică a terminologiei, în aceste acte normative, cu regret, se utilizează diferiți termeni și noțiuni juridice, de exemplu, în Codul transporturilor rutiere părțile contractului de transport sunt denumite – „operator de transport rutier” și „persoană”, în Codul civil – „cărăuș” și „călător”, iar în Regulamentul transporturilor auto de călători și bagaje nr.854/2006 – „agent transportator” și „călător”.

Referințe:

1. *Moldova în cifre = Moldova в цифрах: Breviar statistic / Biroul Național de Statistică al RM; col. red.: L. Spoială (preș.), V. Valcov, M. Godiac. Chișinău: Statistica, 2014, p.64.*
2. Ковалева Е.Н. *Договор перевозки: универсальный справочник*. Под ред. Л.Ю. Грудичиной. Москва: Эксмо, 2006, с.76.
3. Filip Gh., Roditis C., Filip L. *Dreptul transporturilor*. București: Casa de Editură și Presă „Șansa”, 1998, p.57.
4. Chibac Gh., Băieșu A., Rotari A., Efrim O. *Drept civil. Contracte speciale*. Vol.III. Chișinău: Cartier, 2005, p.261.
5. Filip Gh., Badea C., Manoliu M., Paramon G. *Dreptul transporturilor*. Iași: Junimea, 2002, p.30.
6. Внуков Н.А. *Правовая природа договора перевозки пассажиров*. В: *Юриспруденция в современной России: материалы всероссийской заочной научно-практической конференции (5 марта 2011 г.)*. Новосибирск: ЭНСКЕ, 2011, с.85.
7. Făiniși F. *Dreptul transporturilor: Curs universitar*. București: Pinguin Book, 2006, p.32.
8. Stanciu C., Istrătoaie M. *Fundamentele civile ale contractului de transport*. În: *Revista de Studii Juridice (România)*, 2008, nr.3, p.47.
9. Лазукина К.В. *Обязательства по перевозке пассажиров и багажа автомобильным транспортом: подряд услуга или аренда*. В: *Вестник Волгоградской академии МВД России (Federația Rusă)*, 2012, №2, с.44.
10. Rotaru-Maslo L. *Caracterele și clasificarea contractului de transport rutier. Primele reglementări în domeniu*. În: *Revista științifico-practică Legea și viața*, 2013, nr.10, p.14.
11. Chibac Gh., Bruma S., Robu O., Chibac N. *Drept civil. Contracte și succesiuni: Curs universitar*, Ed. a II-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014, p.157.
12. *Ibidem*, p.171.
13. Mihalache I. *Natura juridică a raporturilor contractuale dintre autogară, transportator și pasager conform legislației Republicii Moldova*. În: *Materialele Conferinței Internaționale cu genericul „Constituția și societatea contemporană” din 05 decembrie 2014 organizată de Universitatea Petrol-Gaze, Ploiești*. București: Editura universitară, 2014, p.361-362.
14. Касаткина А.С. *О некоторых проблемах квалификации договора международной перевозки пассажира и багажа*. В: *Проблемы современной юридической науки и практики: сборник статей аспирантов и молодых ученых. Тезисы докладов*. Красноярск: ИПК СФУ, 2011, с.298.
15. Акимжанова М.Т., Ильясова Г.А. *Некоторые вопросы правового регулирования договора перевозки пассажиров и грузов в Республике Казахстан*. В: *Вестник Карагандинского университета (Republica Kazakhstan)*, 2011, №3, с.45.
16. Фаст О.Ф. *Договоры перевозки автомобильным транспортом в предпринимательской деятельности*. В: *Политико-правовые проблемы взаимодействия власти, общества и бизнеса: опыт России и зарубежных стран: Материалы международной научно-практической конференции*. Саратов: Саратовский источник, 2012, с.221-222.
17. Сірко Р.Б. *Загальна характеристика договору перевезення пасажирів залізничним транспортом за законодавством України*. В: *Часопис цивілістики: Науково-практичний журнал (Ucraina)*, 2012, №14, с.98.
18. Голенко І.П. *Договір перевезення пасажирів автомобільним транспортом*. В: *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право (Ucraina)*, 2014, №2, с.112.
19. Нечипуренко О.М., Резніченко С.В., Самойленко Г.В. *Цивільно-правове регулювання перевезень пасажирів таксі: монографія*. Одеса: ОДУВС, 2010, с.32.
20. Колпаков Р.В. *Анализ практики заключения договора перевозки пассажиров и багажа автомобильным транспортом*. В: *Проблемы в российском законодательстве (Federația Rusă)*, 2015, №1, с.116.
21. Зарапина Л.В. *Существенные условия договора перевозки пассажиров и багажа автомобильным транспортом в междугородном сообщении*. В: *Экономические и институциональные исследования. Альманах научных трудов (Federația Rusă)*, 2005, №1, с.31.
22. Bloșenco A. *Drept civil. Partea specială. Note de curs*. Chișinău: Cartdidact, 2003, p.100.
23. Chibac Gh., Băieșu A., Rotari A., Efrim O. *Op.cit.*, p.260.
24. Chibac Gh. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. II. Chișinău: ARC, 2006, p.571.
25. Mihalache I. *Dreptul transporturilor: Manual*. Chișinău: Pontos, 2012, p.89.
26. Шварц Х.И. *Правовое регулирование перевозок на автомобильном транспорте*. Москва: Юридическая литература, 1966, с.174.
27. Stanciu C., Niță V. *Interferențe și fundamente civile în contractul de transport*. În: *Revista de Științe Juridice (România)*, 2007, nr.2, p.66.
28. Сумкин С.А. *Особенности механизма правового регулирования перевозки пассажира в Украине*. В: *Правовая система и вызовы современной жизни: Монография / (авт.кол.: Д.С. Абрикосов, С.В. Голикова, Г.С. Заровнева и др.)*. Одесса: Куприненко, 2014, с.78.
29. Ильясова Г.А. *Система транспортных договоров по законодательству Республики Казахстан*. В: *Вестник Карагандинского университета (Republica Kazakhstan)*, 2012, №2, с.43.
30. *Хозяйственный кодекс Украины*. Харьков: Одиссей, 2015.
31. Дудченко А. В. *К вопросу о месте договоров перевозки в системе договорных обязательств: история и современность*. В: *Власть закона (Federația Rusă)*, 2012, №4, с.154.
32. Зарапина Л.В. *Правовое регулирование перевозки пассажиров автомобильным транспортом в междугородном сообщении: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук*. Волгоград, 2005, с.8-9.
33. Bloșenco A. *Op.cit.*, p.126.
34. Быков А.Г., Половинчик Д.И. *Основы автотранспортного права*. Москва: Юридическая литература, 1986, с.173.
35. http://mtid.gov.md/sites/default/files/files//ordine/ord_231.pdf (vizitat 08.08.2015).
36. Mihalache I. *Dreptul transporturilor: Manual*. Chișinău: Pontos, 2012, p.34.

ASIGURAREA SECURITĂȚII PERSOANEI PRIN EDUCAȚIA PENTRU DREPTURILE OMULUI ȘI DEZVOLTAREA CULTURII DREPTURILOR OMULUI

Gheorghe COSTACHI,

*doctor habilitat în drept, profesor universitar
(cercetător științific principal ICJP al AȘM)*

Drepturile și libertățile omului, ca fundament al democrației, pot deveni o normă, dacă cetățenii, conștienți de acestea, inițiază în domeniu, respectă drepturile și libertățile celorlalți și posedă competențe și aptitudini corespunzătoare pentru a-și proteja propriile drepturi, precum și ale altora. Toate acestea sunt elemente ale culturii drepturilor omului, nivelul ridicat al căreia servește drept garanție întru realizarea și respectarea reală a drepturilor și libertăților cetățenilor și asigurarea securității persoanei – condiții indispensabile dezvoltării umane în perioada contemporană.

Cuvinte-cheie: drepturile și libertățile omului; democrație; cultura drepturilor omului; educația pentru drepturile omului; securitatea persoanei; dezvoltarea umană.

* * *

Human rights and freedoms, as the foundation of democracy, can become a norm if citizens, being aware of their rights and freedoms, have some knowledge on the subject, respect the rights and freedoms of others and have the skills and abilities to protect these rights. All these moments are elements of the culture of human rights. The high level of this culture serves as a guarantee for the realization of rights and freedoms, and ensures human security as indispensable conditions for human development in the contemporary period.

Keywords: human rights and freedoms; democracy; the culture of human rights; human rights education; human security; human development.

Nu ne vom putea bucura de securitate fără dezvoltare, nu ne vom putea bucura de dezvoltare fără securitate, și nici de una dintre ele fără respect pentru drepturile omului.

Kofi Annan

Actualmente, drepturile omului au devenit o normă a vieții, o valoare universală în general recunoscută și acceptată de întreaga lume civilizată. Semnificația lor devine și mai proeminentă mai ales pe fondul transformării radicale a relațiilor sociale din ultimele decenii și al afirmării unor noi valori juridice în societate. Aceste momente au determinat, în ansamblul lor, conturarea unui nou concept – *cultura drepturilor omului*, văzută ca una din principalele garanții de respectare a drepturilor omului și de dezvoltare umană.

Vorbind nemijlocit de Republica Moldova, precizăm că deja mai mult de două decenii se urmăresc noi scopuri – edificarea statului de drept și formarea societății civile, a căror atingere este imposibilă în lipsa recunoașterii și respectării drepturilor și libertăților omului de către fiecare membru al societății noastre [1].

Acest deziderat este și mai valoros în condițiile în care realitatea socială se deosebește net de preceptul constituțional: „*Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate*” (art.1 alin.(3) din Constituția Republicii Moldova) [2].

Incontestabil, în acest caz, soluția trebuie să privească dezvoltarea culturii drepturilor omului. Un prim pas în această direcție constă în conștientizarea esenței și a

conținutului acestei culturi, precum și identificarea căilor și mijloacelor de promovare a ei în societate [3]. În încercarea de a reliefa succint esența culturii drepturilor omului, precizăm că aceasta este atribuită de către cercetători la categoria *culturii spirituale*, fiind în același timp strâns legată de cultura juridică [4].

Însăși noțiunea de „*cultură a drepturilor omului*” a apărut pentru prima dată în materialele informaționale ale Organizației Națiunilor Unite, în anul 1989. Până nu demult însă ea nu a constituit obiect de cercetare științifică, în literatura de specialitate nefiind conturată definitiv o definiție a acesteia. Prin urmare, clarificarea conținutului acestei noțiuni, evidențierea principalelor elemente structurale prezintă un interes științific deosebit [5].

În contextul dat, E. Pavlenko [6] propune conturarea esenței *culturii drepturilor omului* prin raportarea sa la *cultura juridică*, cu care aceasta se află într-o legătură organică. În viziunea sa, cultura drepturilor omului exercită o influență decisivă asupra formării culturii juridice. După cum se știe, dreptul prin sine însuși constituie un factor și un mijloc esențial în realizarea drepturilor și libertăților omului, de aceea caracterul umanist al culturii juridice contribuie la o reală și eficientă transpunere a drepturilor omului în realitate. Sub acest aspect, cultura drepturilor omului reprezintă o garanție a drepturilor omului. Pe de altă parte, la baza conținutului culturii juridice se află un element pur juridic,

în timp ce la baza culturii drepturilor omului stă ideea demnității umane, adică o categorie morală, de aceea în caracterizarea acestei noțiuni predomină aspectul etico-moral [7].

În încercarea de a formula definiția „culturii drepturilor omului”, cercetătoarea notează că aceasta este o parte componentă a culturii spirituale reprezentând un sistem de cunoștințe, orientări valorice și convingeri, sentimente, bazate pe recunoașterea și respectarea demnității umane, a drepturilor și libertăților omului, precum și deprinderi și abilități practice de realizare și apărare a acestora [8].

În opinia altor cercetători, cultura drepturilor omului reprezintă o parte a teoriei generale a drepturilor omului, care cuprinde în sine o totalitate de valori, principii, standarde, norme și mecanisme sociojuridice în sfera recunoașterii, respectării, protecției și apărării drepturilor, libertăților și intereselor cetățenilor [9].

Totodată, unii specialiști consideră, pe bună dreptate, că cultura juridică a drepturilor omului este nucleul și cea mai importantă formă a culturii juridice și reprezintă o valoare de referință pentru persoană în sfera vieții juridice, fiind cea mai importantă parte componentă a culturii profesionale a funcționarilor statului [10]. Ea se asociază cu cerințele morale, ce caracterizează atitudinea lor față de drept (sentimentul răspunderii, dreptății, umanismului, respectului, al obligației juridice etc.) și servește ca un indicator de calitate al profesionalismului funcționarilor și demnitarilor de stat [11].

Susținând o asemenea idee, ne permitem a o completa prin extinderea cercului de subiecți cărora trebuie să le aparțină ea – la toți membrii societății. Evident, recunoaștem că cultura drepturilor omului trebuie să marcheze cu precădere personalitatea reprezentanților poporului și a funcționarilor statului [12].

În ceea ce privește **conținutul** culturii drepturilor omului, în literatură, de asemenea, pot fi atestate câteva păreri.

Potrivit unor cercetători, conținutul culturii drepturilor omului cuprinde [13]: în primul rând, cunoștințele despre drepturile omului și mecanismele de recunoaștere, respectare și protecție a acestora; în al doilea rând, deprinderi și abilități de apărare a drepturilor omului, atât proprii, cât și ale altor membri ai societății; în al treilea rând, cunoștințe și deprinderi de utilizare a instituțiilor juridice naționale și internaționale, statale și nonguvernamentale de apărare a drepturilor omului.

Într-o altă viziune, elementele de conținut ale culturii drepturilor omului sunt recunoscute: cunoștințele, viziunile, sentimentele, deprinderile și abilitățile, elemente aflate în intercondiționare. Altfel spus, conținutul „culturii drepturilor omului” cuprinde trei aspecte importante: *rațional, psihologic și pragmatic* [14].

Prin urmare, pentru formarea unui nivel înalt de cultură a drepturilor omului în societate, este necesar ca cetățenii înșiși să conștientizeze drepturile și libertățile ce le aparțin, să dispună de anumite cunoștințe

în această materie, să respecte drepturile și demnitatea altor persoane, precum și să dispună de deprinderi și abilități de a-și apăra drepturile și libertățile [15].

Raportându-ne la realitatea contemporană, trebuie să recunoaștem că în societatea noastră nivelul de cultură a drepturilor omului este destul de scăzut, atât în ceea ce privește simplii cetățeni, cât și funcționarii publici, moment exprimat prin încălcarea flagrantă și în masă a drepturilor și libertăților membrilor societății. De aceea clarificarea factorilor care stagnează dezvoltarea acesteia, elaborarea direcțiilor și a formelor de activitate în vederea formării acesteia sunt deosebit de importante din punctul de vedere al standardelor juridice internaționale și al reglementării juridico-constituționale [16].

În viziunea cercetătoarei E.M. Pavlenko, din multitudinea factorilor care stagnează formarea culturii drepturilor omului în prezent fac parte [17]: diminuarea rolului dreptului și nivelul scăzut al conștiinței juridice a cetățenilor; lipsa unei ordini de drept stabile, a unor garanții sigure pentru drepturile omului; samavolnicia și coruperea funcționarilor publici și, în consecință, nihilismul juridic, neîncrederea oamenilor în drept, în lege, în actul de justiție ca modalități de protecție a drepturilor și intereselor persoanelor. Trebuie să recunoaștem că majoritatea factorilor enunțați de către cercetătoare fac dificilă dezvoltarea culturii drepturilor omului și în societatea noastră [18].

Respectiv, este destul de clar că la moment sunt necesare măsuri concrete și eficiente orientate spre consolidarea încrederii cetățenilor în drepturile și libertățile omului, în rolul și sprijinul statului și al autorităților publice. Evident că, în acest sens, este absolut necesară, în primul rând, o politică statală unică și coerentă în sfera educației și a învățământului, care să contribuie la formarea culturii drepturilor omului [19]. Mai concret, accentul urmează să fie pus pe *educația pentru drepturile omului*, văzută la moment ca un element indispensabil formării culturii drepturilor omului.

În studiile de specialitate, prin *educația pentru drepturile omului* se înțelege procesul și rezultatul transmiterii și însușirii cunoștințelor, deprinderilor și abilităților, conturării orientărilor valorice și a calităților personalității în scopul formării culturii generale cu privire la drepturile omului [20].

Alți cercetători susțin că educația „în sfera drepturilor omului” presupune eforturi de educare, instruire și informare realizate cu scopul de a forma o cultură generală a drepturilor omului prin intermediul schimbului de cunoștințe, cultivării deprinderilor și formării viziunilor orientate spre [21]: consolidarea respectului față de drepturile și libertățile fundamentale ale omului; dezvoltarea multilaterală a personalității și a sentimentului de demnitate umană; promovarea înțelegerii, toleranței, egalității de gen și prieteniei între națiuni, popoare indigene și grupuri rasiale, naționale, etnice, religioase și lingvistice; asigurarea posibilității tuturor

de a participa eficient la viața societății libere și democratice, în care este respectată supremația legii; instaurarea și menținerea păcii; asigurarea dezvoltării durabile potrivit interesului întregii societăți și a dreptății sociale.

În general însă educația pentru drepturile omului nu are o definiție universal acceptată, dată fiind și diversitatea de situații, destinatari, metode și finalități care pot intra sub „umbrela” acestei denumiri. De la educația pentru cetățenie, la educația de gen, de la educația pentru pace la educația pentru participare, de la educația pentru dezvoltare durabilă la educația pentru democrație – toate acestea sunt exemple de diferite tipologii ale educației pentru drepturile omului. În orice caz, o caracteristică importantă a acestui tip de educație este că ea este strâns legată de realitatea cotidiană a participanților, de viața de zi cu zi a acestora; nu întâmplător cineva spunea „*Drepturile omului încep cu micul dejun*” – și educația pentru drepturile omului este, la rândul ei, un mod de a influența și promova schimbarea în viața destinatarilor ei [22].

În viziunea multor oameni de știință, pedagogi, sociologi, psihologi, oameni ai școlii, educația pentru drepturile omului constituie al patrulea element de bază în învățământ după: citit, scris și socotit. Aceasta deoarece educația pentru drepturile omului poate preveni violarea drepturilor omului oferind indivizilor cunoștințele necesare pentru a se apăra și, în același timp, dezvoltând responsabilitățile ce-i revin. Ea pune bazele respectului pentru libertate, pace și justiție, favorizând crearea unei atmosfere de înțelegere, toleranță și veritabilă egalitate în demnitate și în fața legilor. Mai mult, educația pentru drepturile omului are misiunea de a pregăti cetățeanul activ, participant la acțiunea democratică și atașat valorilor și principiilor democratice [23].

În ultimele decenii, problema educației pentru drepturile omului preocupă în mod constant și comunitatea internațională. La 10 decembrie 2004, Adunarea Generală a Națiunilor Unite a proclamat Programul Mondial privind educația în domeniul drepturilor omului (WPHRE) pentru a promova implementarea în toate sectoarele a programelor de instruire în domeniul drepturilor omului. Conform WPHRE, educația pentru drepturile omului poate fi definită ca educația, instruirea și informarea orientată spre dezvoltarea unei culturi universale a drepturilor omului. O educație cuprinzătoare pentru drepturile omului oferă nu doar cunoștințe despre drepturile omului și mecanismele de protecție a acestora, dar conferă abilități necesare pentru promovarea, apărarea și aplicarea drepturilor omului în viața cotidiană. Educația pentru drepturile omului nutrește atitudini și comportamente necesare pentru a ocroti drepturile tuturor membrilor societății [24].

În conținutul *Cartei Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului* [25], este precizat că „educația pentru drepturile omului” se referă la educație, for-

mare, creșterea gradului de conștientizare, informare, practici și activități care au ca scop, prin formarea la elevi/studenti/indivizi a cunoștințelor, capacităților, atitudinilor și comportamentelor, să-i pregătească și să-i încurajeze să contribuie la construirea și apărarea unei culturi universale a drepturilor omului în societate, în vederea promovării și protejării drepturilor omului și libertăților fundamentale”.

În același timp, Carta stabilește o legătură strânsă între educația pentru drepturile omului și educația pentru cetățenia democratică. Astfel, potrivit art. 2 din Carta: „Educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului sunt strâns intercorelate și se sprijină reciproc. Educația pentru cetățenie democratică se concentrează, în primul rând, asupra drepturilor, responsabilităților și participării active, în relație cu dimensiunea civică, politică, socială, economică, juridică și culturală a societății, în timp ce educația pentru drepturile omului are în vedere spectrul mai larg al drepturilor și libertăților fundamentale în fiecare aspect al vieții oamenilor”.

Potrivit unor specialiști, educația pentru drepturile omului presupune un proces educativ care dezvoltă cunoștințele și deprinderile în materia drepturilor omului, cultivă onestitatea, toleranța și sentimentul propriei demnități, precum și respectul drepturilor și demnității altor persoane [26].

În general, se poate afirma că educația pentru drepturile omului, în diferitele ei forme, are ca punct fundamental promovarea și dezvoltarea unei culturi a drepturilor omului. Iată câteva dintre obiectivele posibile ale educației pentru drepturile omului [27]: a dezvolta respectul pentru drepturile omului și libertățile fundamentale; a valorifica demnitatea umană și a dezvolta respectul pentru sine și pentru ceilalți; a dezvolta atitudini și comportamente care poartă către respectul pentru drepturile celorlalți; a asigura egalitatea între bărbați și femei și oportunități egale în toate sferile de activitate; a promova respectul, înțelegerea și aprecierea diferențelor, în special față de minorități și comunități naționale, etnice, religioase și lingvistice; a încuraja persoanele să devină cetățeni activi; a promova democrația, dezvoltarea, justiția socială, solidaritatea și prietenia între popoare și națiuni; a contribui la programele organismelor internaționale care urmăresc să creeze o cultură a păcii, bazată pe recunoașterea valorilor universale ale drepturilor omului, ale toleranței și nonviolentei.

Într-o altă viziune, educația pentru drepturile omului are următoarele obiective [28]:

- cultivarea sensibilității și a receptivității față de problematica drepturilor omului/copilului prin însușirea unui ansamblu de reprezentări din acest domeniu: libertate, egalitate, demnitate, solidaritate, conflict, discriminare etc.;
- formarea capacității de a dezvolta comportamente conforme principiilor drepturilor omului prin exersarea capacității de gândire critică și de luare a deciziilor în diverse situații ale vieții;

▪ formarea atitudinii de respect și de toleranță față de drepturile celorlalți și de solidaritate bazată pe empatie și percepere a lumii din perspectiva celuilalt.

În baza obiectivelor enunțate, devine clar că educația pentru drepturile omului implică procese, schimbări și competențe de lungă durată. Și, din acest motiv, atunci când vorbim de educația pentru drepturile omului vorbim de educație pentru viață și pe tot parcursul vieții – a dezvolta competențe la indivizi pentru drepturile omului și deci a promova o cultură a drepturilor omului nu pot fi tratate doar ca materii școlare, este vorba de mult mai mult decât atât.

Este important de precizat, în același timp, că educația pentru drepturile omului nu se reduce la predarea/însușirea unor reguli rigide sau la impunerea unor valori. Ea însăși trebuie să constituie un exercițiu de democrație, de dezvoltare a responsabilității și a spiritului critic. Educația pentru drepturile omului presupune oferirea unui model de practică democratică, astfel încât individul să înțeleagă, în baza unor probleme practice, care îi sunt drepturile și datoriile, sensul și limitele libertății în raport cu exercitarea drepturilor și datoriilor altor oameni [29].

Așadar, prin intermediul educației pentru drepturile omului poate fi dezvoltată o adevărată cultură a drepturilor omului, bazată pe respectarea, protecția, realizarea practică a drepturilor omului [30].

Sub acest aspect, putem susține că educația pentru drepturile omului nu este o modă, ci o necesitate stringentă pentru Republica Moldova ce reiese din trecutul nostru totalitar, prezentul incert și aspirațiile de integrare în lumea democrațiilor. Oportunitatea *educației pentru drepturile omului* în societățile actuale are la bază ideea că există anumite valori importante pentru umanitate în ansamblul ei (egalitate, nediscriminare, respectul vieții, libertate, respectul opiniilor, al credințelor religioase etc.), fără de care o viață demnă de om, demnitatea umană e de neconceput. Prin urmare, doar educația pentru drepturile omului ar putea sta la baza unei înalte culturi juridice a drepturilor omului în calitatea sa de factor principal în edificarea și consolidarea statului de drept [31].

În același timp, trebuie să recunoaștem că valoarea și oportunitatea educației pentru drepturile omului și a culturii drepturilor omului, în general, se justifică și datorită rolului lor în asigurarea securității persoanei – un element important al dezvoltării umane în perioada contemporană [32]. Acest moment este destul de vizibil din însuși conținutul securității persoanei, care este apreciată de către cercetători ca fiind „viața persoanei liberă de orice pericol și calitatea acesteia însoțită de crearea condițiilor pentru dezvoltarea liberă, realizarea drepturilor sale și a posibilităților de a participa la viața socială (la nivel național și global) [33].

Într-o altă opinie, securitatea umană implică de obicei o condiție în care oamenii își pot exercita opțiunile în siguranță și libertate, fără teama că oportunitățile de

care se bucură astăzi vor fi pierdute sau retrase mâine. Securitatea înseamnă că beneficiile pe care le-au atins oamenii în extinderea oportunităților lor și perfecționarea capacităților sunt protejate de aranjamentele curente sociale, economice și politice. Altfel spus, securitatea se bazează pe o acceptare socială largă – bazată pe instituții stabile – a drepturilor și obligațiilor oamenilor [34].

În esența sa, securitatea umană se axează pe individualitatea umană. Se preocupă de modul în care oamenii trăiesc și cât de liber se simt în societate, cât de liber își pot exercita multitudinea de opțiuni, în ce măsură au acces la piață și oportunitățile sociale – și dacă trăiesc în stare de conflict sau în pace ... Conceptul securității umane evidențiază faptul că oamenii trebuie să fie în stare să aibă grijă de ei: toți oamenii trebuie să dispună de oportunitatea de a-și satisface necesitățile esențiale și de a-și câștiga existența. Acest fapt le oferă libertatea și asigură contribuția lor la procesul de dezvoltare – dezvoltarea personală și a comunității, a țării lor și a omenirii în ansamblu [35].

Acestea fiind spuse, devine clară interdependența dintre securitatea persoanei și drepturile omului. În acest sens, la nivel internațional se afirmă că drepturile omului și securitatea persoanei se află într-o legătură indisolubilă, deoarece recunoașterea și realizarea drepturilor omului constituie un scop și un element indispensabil securității persoanei. Mai mult, majoritatea amenințărilor la adresa securității persoanei, direct sau indirect, țin de problema respectării drepturilor omului [36]. Iată de ce drepturile omului reprezintă fundamentul necesar pentru dezvoltarea umană și securitatea persoanei.

În consecință, se poate susține că educația pentru drepturile omului poate să contribuie substanțial la asigurarea securității persoanei. Înțelegerea principiilor și drepturilor omului și cunoașterea mijloacelor de realizare și apărare a acestora dau posibilitate indivizilor de a-și valorifica oportunitățile, de a-și asigura existența și dezvoltarea fizică și spirituală, de a se implica în procesul de luare a deciziilor ce privesc viața lor, în procesul de soluționare a conflictelor și de menținere a păcii și a ordinii în comunitate, în baza respectării drepturilor omului.

În acest sens, specialiștii menționează, pe bună dreptate, că educația pentru drepturile omului reprezintă un important instrument pentru prevenirea conflictelor și încălcarea drepturilor omului, precum și pentru consolidarea relațiilor postconflictuale, și de aceea reprezintă un factor-cheie pentru realizarea securității persoanei [37].

În fine, dat fiind faptul că, în mare parte, securitatea persoanei este orientată spre protecția drepturilor omului, prevenirea conflictelor și eliminarea cauzelor insecurității și vulnerabilității, orice strategie de asigurare a securității persoanei (care acum, cu regret, lipsește în Republica Moldova) trebuie să fie orientată în mod ne-

cesar și spre crearea unei culturi politice și juridice bazate pe drepturile omului (cultura drepturilor omului). În prezent, necesitatea și oportunitatea unei astfel de culturi practice este de necontestat, întrucât constituie o premisă și o condiție-cheie pentru democratizarea societății, edificarea statului de drept și integrarea europeană a Republicii Moldova.

Pornind de la aceste deziderate, considerăm că pe agenda de lucru a actualei guvernări trebuie să se regăsească ca prioritate următoarele obiective: dezvoltarea culturii drepturilor omului (inclusiv prin responsabilizarea autorităților statului de respectarea drepturilor omului); consolidarea strategiei educației pentru drepturile omului; elaborarea concepției și a strategiei securității persoanei.

Referințe:

1. Costachi Gh. *Cultura drepturilor omului și educația pentru drepturile omului*. În: Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului. Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, 11 decembrie 2013. Chișinău: AAP, 2014, p. 59.
2. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1 din 12.08.1994.
3. Costachi Gh. *Op.cit.*, p. 60; Idem. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014, p. 191.
4. Павленко Е.М. *Культура прав человека: понятие и содержание*. В: *Право и жизнь*, 2003, № 62 (10). [электронный ресурс]: <http://www.law-n-life.ru/arch/n62.aspx>. (посещен 16.11.2013).
5. Costachi Gh. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept*, p. 191.
6. Павленко Е.М. *Op.cit.*
7. *Ibidem*.
8. Павленко Е.М. *Формирование культуры прав человека и конституционного правосознания в современной России*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2006, с. 7.
9. Мордовец А.С. *Забота и уважение как форма проявления правовой культуры прав человека*. В: *Правовая культура*, 2011, №2(11), с. 169.
10. Уфаева О.Е. *Конституционная ответственность органов и должностных лиц Российского государства и правовая культура*. В: *Правовая культура*, 2010, №2(9), с. 85.
11. Мордовец А.С., Рагузина О.В. *Правовая культура прав человека – условие развития уважения, как принципа прав человека и принципа права*. В: *Вестник Саратовской государственной академии права*, 2010, №2, с. 30-31.
12. Costachi Gh. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014, p. 193-194.
13. Мордовец А.С. *Забота и уважение как форма проявления правовой культуры прав человека*. В: *Правовая культура*, 2011, №2(11), с. 168-169.
14. Павленко Е.М. *Культура прав человека: понятие и содержание*.
15. Costachi Gh. *Cultura drepturilor omului și educația pentru drepturile omului*, p. 61.
16. Costachi Gh. *Cultura drepturilor omului și educația pentru drepturile omului*, p. 64; Idem. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept*, p. 198.
17. Павленко Е.М. *Культура прав человека: понятие и содержание*.
18. Costachi Gh. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept*, p. 198.
19. Costachi Gh. *Cultura drepturilor omului și educația pentru drepturile omului*, p. 65.
20. Павленко Е.М. *Образование в области прав человека как одно из основных условий формирования культуры прав человека в РФ*. В: *Вестник МГПУ*, 2011, №2 (8), с. 22.
21. *Образование в области прав человека в России: аналитический отчет*. Под ред. А.Я. Азарова. Москва: Московская школа прав человека, 2008, с. 65.
22. *COMPANION – ghid pentru utilizarea manualului Consiliului Europei de educație pentru drepturile omului cu copiii – „Compassito”*. București, 2009. [resurs electronic]: <http://www.agenda21.org.ro/download/companion.pdf>. (accesat la 05.01.2014).
23. Voinea M., Bulzan C. *Sociologia drepturilor omului*. București: Editura Universității din București, 2004. [resurs electronic]: <http://ebooks.unibuc.ro/Sociologie/voinea/4.htm>. (accesat la 05.01.2014).
24. *Всемирная программа образования в области прав человека. План действий*. Нью-Йорк и Женева, 2012, с. 2.
25. *Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului*, Adoptată în cadrul Recomandării CM/Rec(2010)7 al Comitetului de Miniștri. [resurs electronic]: http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Charter/Charterpocket_ROM.pdf. (accesat la 05.01.2014).
26. *Понимаем права человека. Руководство по образованию в области прав человека*. Европейский Центр обучения и исследований в области прав человека и демократии (ЕТС), г. Грац, 2005, с. 15.
27. *COMPANION – ghid pentru utilizarea manualului Consiliului Europei de educație pentru drepturile omului cu copiii – „Compassito”*.
28. Zolotariov E., Mihailov M. *Educația: teorie și metodă. Curs universitar*. UPS „Alec Russo”, Bălți. Bălți: S.n., 2007, p. 103.
29. *Ibidem*, p. 104.
30. *Понимаем права человека. Руководство по образованию в области прав человека*, с. 15.
31. Costachi Gh. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept*, p. 457.
32. Костаки Г., Еников В. *Безопасность человека в системе национальной безопасности*. În: *Jurnalul Juridic Național: teorie și practică*, 2014, nr. 4, с. 8.
33. *Безопасность личности, общества, государства*. Монография. Под общей ред. академика О. А. Колобова. Нижний Новгород: ИСИ ННГУ, 2008, с. 109.
34. *Rportul Național al Dezvoltării Umane. Moldova 1999*. Noiembrie 1999, p. 15.
35. *New Dimensions of Human Security*. Human Development Report. 1994, p. 22-24.
36. *Понимаем права человека. Руководство по образованию в области прав человека*, с. 16-17.
37. *Ibidem*.

TIPURI DE GUVERNE CONTEMPORANE. ASPECTE DE DREPT COMPARAT

Liliana ȚURCAN,
doctor în drept, lector superior (USM)

Prezentul articol constituie un studiu dedicat diverselor tipuri de guverne existente în țările contemporane. Scopul acestui articol este de a analiza normele constituționale referitoare la formarea și încetarea activității guvernului, structura și componența acestuia în diverse state și de a descrie rolul guvernului într-o societate contemporană. Studiul comparat a instituției guvernului ne permite să concluzionăm că nu există un model unic de organizare și funcționare a acestei autorități publice, reglementările juridice în domeniul dat fiind diferite de la un stat la altul.

Cuvinte-cheie: puterea executivă; guvern; rolul guvernului; guvern de coaliție; guvern monocolor; guvern de uniune națională; guvern temporar.

* * *

This article constitutes a study dedicated to different types of governments existing in contemporary countries. The aim of the article is to analyze the constitutional rules covering government formation and termination, the structure and composition of the government in various countries and to describe the role of the government in a modern society. The comparative study of institution of government allows us to conclude that there is no single model for the organization and functioning of this public authority, the legal regulations in the field being different from one state to another.

Keywords: executive power; government; the role of government; coalition government; single party government; government of national unity; temporary government.

Ultimul timp, în majoritatea statelor, observăm o intensificare a rolului puterii executive. Intensificarea este determinată de creșterea numărului de sarcini aflate în fața țărilor actuale, de complexitatea problemelor sociale și economice, precum și de dezvoltarea unor domenii relativ noi ale activității statale, cum ar fi domeniul ecologic, al tehnologiei informațiilor etc.

Guvernul, ca autoritate ce este împuternicită a traduce în viață legile, deja nu este privit doar ca un simplu organ al puterii executive. Guvernul are un rol mult mai complex, el exercită, de regulă, conducerea generală a administrației publice, desfășoară diverse activități (executarea bugetului, traducerea în viață a politicii externe, exercitarea atribuțiilor în domeniul economic, social etc.).

În terminologia consacrată de doctrina administrativă occidentală, guvernul are sarcina fundamentală de a realiza politica națiunii, el este inițiatorul, modelatorul și executantul măsurilor de redresare economică, de scădere a inflației și stabilizare economică, el răspunde de ordinea publică, de apărarea națională sau de raporturile statului respectiv cu alte state. Este evident că în toate aceste zone de activitate le revin sarcini și altor autorități statale, îndeosebi parlamentului și șefului statului, dar este un adevăr incontestabil al epocii actuale că centrul de greutate cade pe guvern [1].

Astăzi majoritatea cercetărilor, ce au ca obiect de studiu instituția guvernului în diverse țări, au un caracter multiaspectual. În țările occidentale, guvernul constituie un obiect de cercetare nu doar al științelor juridice, ci și al științei administrației publice, al științelor politologice. Cercetări „pur juridice” con-

sacrate instituției guvernului în țările străine sunt mult mai puține decât cercetările cu caracter politologic [2].

Guvernul reprezintă un obiect complex de reglementare juridică, fiind examinat de către diverse ramuri ale științelor juridice. Instituția guvernului este reglementată, în mod prioritar, de normele dreptului constituțional. Chestiunile ce țin de formarea guvernului, atribuțiile acestuia, coraportul cu șeful statului și parlamentul, răspunderea politică ș.a. formează statutul constituțional-juridic al guvernului. Aspectele administrative ale activității prim-ministrului și membrilor guvernului, modul de activitate, aparatul guvernului, serviciile guvernului constituie obiectul reglementării administrativ-juridice. Statutul administrativ-juridic al guvernului determină rolul acestuia în sistemul și mecanismul administrației publice a statului concret [3].

De regulă, termenul „guvern” se folosește cu referire la organul de stat care, fie se află în fruntea sistemului puterii executive al unei sau altei țări, fie participă la realizarea puterii executive. Uneori conceptul de „guvern”, utilizat în cercetările politologice din țările străine, semnifică întreg mecanismul puterii statale a țării, fiind identificat cu forma de guvernare, ceea ce nu este corect din punct de vedere juridic [4].

Denumirea guvernului diferă de la o țară la alta. De exemplu: *consiliu de miniștri* – în India, Polonia, Turcia; *cabinet de miniștri* sau pur și simplu *cabinet* – în Uzbekistan, Japonia; *consiliu de stat* – în China, Norvegia, Finlanda; *consiliu administrativ* – în Coreea de Nord. Într-un șir de state, cum ar fi Austria, Belgia, Ungaria, Republica Moldova ș.a., legislatorul

folosește nemijlocit termenul de „guvern” cu referire la autoritatea ce exercită conducerea administrației publice.

Uneori putem întâlni și denumirea complexă a unui asemenea organ. Astfel, în Belarus, organul central al conducerii de stat poartă denumirea de „guvern-consiliu de miniștri”.

În statele federative, guvernul poate fi numit „federal” (Germania, Austria) sau „național” (Venezuela) pentru a fi delimitat de autoritățile cu competențe similare ale subiecților federației.

Cu referire la **modul de reglementare în textul legii fundamentale a instituției guvernului**, menționăm că noțiunea de „guvern” nu este prezentă în toate constituțiile. Legile fundamentale ale unor state nu prevăd expres funcționarea unui asemenea organ, referindu-se doar la șeful statului și unii miniștri (de ex., Constituția SUA din 1787 care doar în amendamentul XXV se referă la „persoanele cu funcții înalte de răspundere ale departamentelor puterii executive”).

Majoritatea constituțiilor democratice ale lumii contemporane cuprind un sediu general al materiei guvernului, chiar dacă nu apare denumirea ca atare. Desigur, trebuie să avem în vedere, în primul rând, diferențierile sub aspectul tehnicii de redactare, specific fiecărui val constituțional, iar în al doilea rând, particularitățile regimului politic consacrat printr-o constituție sau alta, la care se adaugă, în al treilea rând, aspectele de ordin tradițional [5].

Dispoziții privitoare la guvern apar, de regulă, și în alte titluri, capitole etc. din constituții decât cele consacrate expres acestei instituții. Dacă avem în vedere, în primul rând, rolul acestuia de **principal inițiator legislativ**, evident că dispoziții constituționale în acest sens se vor regăsi și în partea consacrată reglementării autorității legiuitoare [6].

Dacă dispozițiile constituționale referitoare la guvern au, de regulă, **un caracter general**, atunci reglementările detaliate ce țin de statutul juridic al guvernului le găsim, de cele mai multe ori, în legi organice.

Dacă examinăm constituțiile din punctul de vedere al modului în care este reglementat **rolul guvernului** în mecanismul statal al țării, putem identifica: a) constituții care fac o calificare expresă a rolului, uneori mergându-se până la rigoarea unor definiții; b) constituții care nu fac o calificare expresă, rolul guvernului fiind determinat în urma interpretării sistematice a constituției.

Din perspectiva dreptului comparat, din punctul de vedere al întinderii rolului guvernului, în doctrina actuală se distinge între constituțiile care stabilesc un rol trihotomic: politic, legislativ și administrativ (de ex., Spania, Portugalia), constituții care stabilesc un rol dihotomic: politic și administrativ (de ex., Franța, România) și constituții care stabilesc un rol exclusiv

politic (de ex., Olanda, Grecia) sau un rol exclusiv administrativ (de ex., Austria, Norvegia) [7].

Cu referire la țara noastră, din conținutul art.96 alin.(1) din *Constituția Republicii Moldova* din 29 iulie 1994 [8] rezultă că Guvernul Republicii Moldova are un dublu rol: **politic și administrativ**. Astfel, conform acestei dispoziții: „Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice”.

Din punctul de vedere al locului guvernului în sistemul puterii executive, putem distinge trei modele de bază:

- lipsa guvernului ca organ independent;
- guvernul exercită puterea executivă împreună cu șeful statului;
- guvernul se află în fruntea puterii executive [9].

Primul model este numit prezidențial, cel de-al doilea – bicefal, iar al treilea – model parlamentar (numit în doctrina occidentală și „cabinet system”).

Modelul prezidențial este prezent în SUA, precum și în mai multe state ale Americii Latine (Argentina, Brazilia, Mexic etc.). Forma de guvernare a SUA, spre exemplu, se caracterizează prin faptul că puterea legislativă și cea executivă nu depind una de alta din punct de vedere organizatoric. Modelul american de organizare a puterii executive este numit **model prezidențial**, deoarece președintele țării deține puterea executivă, iar miniștrii (secretarii) sunt numiți de președinte și poartă răspundere în fața acestuia.

În cazul modelului **prezidențial**, guvernul ca organ colegial, împuternicit cu atribuții, inclusiv cu atribuția de elaborare a actelor cu caracter normativ, nu există. Miniștrii aici doar participă la exercitarea puterii executive, acționând în calitate de adjuncți ai șefului statului. În republica prezidențială, ministrul poartă răspundere doar pentru conducerea ministerului (departamentului) său.

Cel de-al doilea model, bicefal sau mixt, este prezent în țările în care puterea executivă este exercitată și de președinte, și de guvern (Bulgaria, Portugalia, Polonia, Finlanda, Franța etc.). În acest caz, guvernul ne apare ca un organ independent, ce dispune de competență proprie. Prerogativele șefului de stat în domeniul puterii executive sunt determinante. Exemplu clasic al acestui model de organizare a puterii executive este Franța, unde președintele țării dispune de atribuții importante în sfera executivă, în general, și în raport cu guvernul, în special. În asemenea model, șeful statului poartă răspundere, de regulă, pentru soluționarea problemelor strategice, controlând domeniile politicii externe, a apărării etc., iar prim-ministrul realizează conducerea operativă, de zi cu zi a țării.

Cel de-al treilea model, **Cabinet system**, este caracterizat prin concentrarea puterii executive în mâinile guvernului (Marea Britanie, Spania, Italia, Ger-

mania, Ungaria etc.). Legislația acestor state califică guvernul ca organ suprem al puterii executive, sau ca organ ce exercită puterea executivă. În cazul acestor state, este evidentă influența parlamentului atât la formarea, cât și în activitatea guvernului. De regulă, în așa state șeful statului nu are atribuții esențiale în domeniul administrării.

Cabinet system, de regulă, este prezent în cazul republicilor parlamentare care se caracterizează prin formarea guvernului de către parlament și prin răspunderea colectivă a guvernului față de parlament. Miniștrii iau deciziile în mod colegial și sunt obligați să le apere, indiferent de opinia lor proprie.

Din punct de vedere formal, guvernul este numit de șeful statului, însă opinia acestuia la formarea guvernului nu este prioritară. De fapt, opinia șefului statului este determinată de forțele politice în parlament. Candidatul la funcția de șef al guvernului (uneori și întreaga componență a guvernului) trebuie să obțină aprobarea parlamentului. Deși în acest model șeful statului poate formal să dipună de atribuții largi, totuși cele mai importante decizii ale lui trebuie să fie contrasemnate de prim-ministru, care poartă răspundere nemijlocită pentru executarea acestor acte.

Din punctul de vedere al componenței politice, deosebim guverne formate cu participarea partidelor politice și guverne formate fără participarea partidelor politice. După numărul partidelor politice care participă la formarea guvernului, acesta poate îmbraca următoarele tipuri: *guvern monocolor*; *guvern de coaliție*, *guvern de uniune națională*.

Guvernele monocolare pot fi alcătuite în statele cu formă de guvernământ parlamentară sau mixtă, în care un partid deține majoritatea în parlament (50% plus unu). Așa tip de guvern este caracteristic țărilor cu un sistem bipartid (Marea Britanie, Australia, Canada ș.a.), precum și țărilor cu un partid dominant (de ex., în India, Japonia o perioadă îndelungată a existat un asemenea partid) [10].

În republicile prezidențiale la fel se creează guverne monocolare. Șeful statului numește miniștrii din cadrul partidului său și, doar ca excepție, poate numi în calitate de miniștri reprezentanții altor partide sau specialiști ce nu aparțin niciunui partid. În asemenea guvern, reprezentanții altor partide trebuie să acționeze în corespundere cu politica președintelui.

Guverne monocolare întâlnim și în cazul țărilor cu un singur partid, de regulă, în statele socialiste totalitare.

Guvernele de coaliție se formează, de cele mai multe ori, în cazul statelor cu formă de guvernământ parlamentară sau mixtă, în care niciun partid nu deține majoritatea în parlament (Italia, Belgia, Danemarca, Olanda etc.). Liderii mai multor partide formează guvernul de coaliție în baza unui acord prealabil, acest guvern urmând să fie aprobat de majoritatea parlamen-

tarilor. Cu susținerea (votarea) deputaților membri ai partidelor ce intră în coaliție, guvernul de coaliție obține votul de încredere, însă deseori este instabil din cauza divergențelor din cadrul coaliției (în Italia, spre exemplu, pe parcursul a jumătate de secol după cel de-al II-lea război mondial, au fost schimbate mai mult de 50 de componente de guverne) [11].

În general, de-a lungul timpului a fost trasată o linie directă între stabilitatea guvernului și tipul de sistem de partide existent într-un anumit stat și, implicit, de tradiția statului în ceea ce privește tipul guvernului. Astfel, sistemul bipartidist furnizează majorității parlamentare pentru un singur partid, fapt ce determină, la rândul său, guverne mult mai stabile; pe de altă parte, sistemele multipartidiste generează guverne de coaliție care sunt mult mai slabe și instabile [12].

În cazuri excepționale, poate fi format un tip aparte de guvern: **guvern de uniune națională**, în componența căruia pot intra cele mai mari și influente partide, reprezentate în parlament. De regulă, guvernul de uniune națională se formează în cazurile în care națiunea se mobilizează pentru atingerea unui scop prioritar (ieșirea din criza economică, obținerea victoriei în război...). Din istorie cunoaștem mai multe situații similare. Spre exemplu, în Marea Britanie atare guverne au existat în prima jumătate a sec.XX, în condițiile războiului sau crizei economice (1916, 1931, 1940). Asemenea guverne au un caracter temporar, deoarece în interiorul acestuia pot exista contradicții și divergențe, ce se pot acutiza după atingerea scopului comun.

Caracter temporar au și guvernele **tehnocrate**. De regulă, guvernele tehnocrate sunt formate în cazul în care partidele din parlament au eșuat în încercarea de a crea o coaliție. Guvernul tehnocrat include specialiști care, fie nu sunt, fie sunt membri de partid, însă apartenența lor la partid nu contează. Iată de ce asemenea guverne sunt considerate guverne apolitice. De regulă, durata activității unui asemenea guvern este mică, el este înființat pentru soluționarea sarcinilor concrete ale administrației publice și există până ce nu va fi format un nou guvern. Sunt cazuri în care guvernul tehnocrat este format pentru a scoate țara din starea de criză; partidele ce sunt în conflict sunt de acord de a-l răbda pentru această perioadă [13]. Crearea guvernului tehnocrat, de regulă, este însoțită de dizolvarea parlamentului și fixarea noilor alegeri parlamentare. Din punct de vedere istoric, așa guverne au existat în Finlanda, Olanda, Portugalia, Italia, în componența lor intrând funcționari cu înalte funcții de răspundere sau tehnocrați.

Guverne apolitice există și în țările în care partidele politice sunt interzise. Este vorba despre statele monarhice arabe (Oman, Arabia Saudită, Emiratele Arabe, Katar etc.), guvernele cărora sunt formate prioritar din rudele monarhului. Asemenea guverne întâlnim și

în statele în curs de dezvoltare, unde partidele politice, în general, lipsesc (sunt interzise). Așa guverne pot fi formate și în cazul regimurilor militare.

Guvernul format în corespundere cu normele constituționale este considerat un **guvern permanent**, deși modificarea componenței parlamentului sau alegerea noului președinte a țării duc la demisia acestuia. În doctrină se menționează că, în mod normal, durata mandatului guvernului este echivalentă cu cea a mandatului parlamentului – într-un regim parlamentar, și cu cea a mandatului președintelui – într-un regim prezidențial. În practică, un cabinet rezistă atâta timp cât este susținut de majoritatea parlamentară [14].

Guvernele, ce sunt formate pe cale neconstituțională sau în cazul schimbării regimului politic, însoțită de modificarea constituției, de regulă, sunt considerate **temporare** [15].

Dreptul comparat ne oferă o varietate de formule și în ceea ce privește **modul în care este constituit Guvernul**, înțelegând prin aceasta existența unor nivele ierarhice între membrii guvernului, respectiv a unor structuri organizaționale, în genul cabinet, birou executiv, birou permanent etc. [16]. De regulă, existența unor nivele ierarhice, adică a unor funcții intermediare între prim-ministru și membrii guvernului conduce și la existența unui organ al guvernului, format din prim-ministru, viceprim-miniștri și anumiți miniștri (în unele state). Acest organ este prevăzut fie de Constituție, fie de legea organică ce reglementează statutul guvernului (de ex., Legea Republicii Moldova cu privire la guvern nr.64-XII din 31.05.1990 [17] stipulează în art.26: „Pentru coordonarea activității interne a Guvernului și în scopul aprobării proiectului ordinii de zi a ședințelor Guvernului, se formează Prezidiul Guvernului din care fac parte Prim-ministrul și viceprim-miniștrii”). Așadar, acele guverne care sunt formate din prim-ministru și membri, deci fără un nivel ierarhic intermediar, pot fi numite *guverne cu structură simplă*, iar cele care conțin o atare ierarhizare, *guverne cu structură ierarhică*.

În ce privește **componența Guvernului**, se întâlnesc constituții care restrâng sfera membrilor Guvernului exclusiv la sfera miniștrilor (de ex., Italia), constituții care admit și prezența miniștrilor fără portofoliu (de ex., Grecia) și constituții care extind sfera membrilor guvernului și la alți membri, ce urmează să fie stabiliți prin legea organică (de ex., Spania, România, Republica Moldova).

Cu referire la numărul miniștrilor și, implicit, al ministerelor, există constituții care stabilesc un număr fix de miniștri (de ex., Constituția Elveției stabilește 7 miniștri), alte constituții stabilesc o cifră minimă sau maximă, iar cele mai multe lasă problema deschisă, fie pe seama unei legi, fie pe seama situației politice create cu ocazia formării guvernului.

Studierea comparată a instituției guvernului ne permite să concluzionăm că nu există un model unic de organizare și funcționare a acestei autorități publice, reglementările juridice în domeniul dat fiind diferite de la un stat la altul. Modul de formare a guvernului, componența acestuia, locul guvernului în sistemul puterii executive a unui stat concret sunt determinate de un șir de factori, cum ar fi, spre exemplu, forma de guvernământ, regimul politic, tradițiile istorice, nivelul economic de dezvoltare etc.

Referințe:

1. Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. I. București: All Beck, 2001, p.357.
2. Козырин А., Глушко Е. *Правительство в зарубежных странах*. Москва: Ось-89, 2007, с.7.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*, p.5.
5. Iorgovan A. *Op.cit.*, p.352.
6. Apostol Tofan D. *Drept administrativ*. Vol. I. București: All Beck, 2003, p.148.
7. Iorgovan A. *Op.cit.*, p.358.
8. Publicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
9. Козырин А., Глушко Е. *Op.cit.*, p.8.
10. Чиркин В. *Конституционное право зарубежных стран*. Москва: Юрист, 1997, с.285.
11. *Ibidem*, p.286.
12. Creța S. *Caracteristici ale sistemelor parlamentare care modelează controlul politic asupra birocrăției*. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2004, nr. 3(12), p.31.
13. Страшун Б. *Конституционное (государственное) право зарубежных стран*. Москва: Норма, 2010, с.723.
14. Apostol Tofan D. *Op.cit.*, p.159.15. Страшун Б. *Op.cit.*, p.723.
15. Iorgovan A. *Op.cit.*, p.359.
16. Publicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.131-133.

ASIGURAREA LEGALITĂȚII CONSTRÂNGERII JURIDICE – SARCINĂ IMPORTANTĂ A JUSTIȚIEI CONTEMPORANE

Petru RAILEAN,
doctor în drept, lector universitar

În acest articol este supusă unei analize profunde constrângerea juridică și necesitatea asigurării legalității acesteia. O atenție distinctă este acordată rolului puterii judecătorești în asigurarea legalității constrângerii juridice, implicit a respectării drepturilor omului în cazul aplicării constrângerii juridico-penale. Ca rezultat al studierii legislației în materie și a opiniilor exprimate în literatura de specialitate, autorul conchide că asigurarea legalității constrângerii juridice depinde atât de judecători (care sunt principalii responsabili de legalitatea procesului penal), cât și de înșiși cetățeni, care nu trebuie să tolereze ilegalitățile autorităților, ci să conteste vehement orice încălcare de drepturi.

Cuvinte-cheie: legalitate; constrângere juridică; justiție; proces penal; drepturi și libertăți.

* * *

In this article the legal constraints and the need to ensure its legality are examined. A special attention is given to the role of the judicial power in ensuring the legality of legal coercion, implicit respect for human rights in the case of criminal legal coercion. As a result of studying the legislation and opinions expressed in literature, the author concludes that ensuring the legality of legal constraint depends of judges (which are mainly responsible for the legality of criminal proceedings), as well as citizens who should not tolerate authorities' illegalities, but vehemently contest any violation of rights.

Keywords: legality; legal coercion; justice; criminal process; rights and freedoms.

În prezent, este în general recunoscut faptul că mecanismul de stat funcționează în societate nu numai datorită atitudinii benevole a membrilor societății, dar și datorită existenței posibilității de aplicare a forței coercitive față de cei care nu respectă regulile general acceptate și fac dificilă funcționarea mecanismului dat. În acest context, cercetătorii susțin că constrângerea statală nu este un scop al activității statului, ci o metodă excepțională prin care se asigură desfășurarea activității acestuia [27, p. 331]. Metoda în cauză se aplică acolo unde relațiile sociale sunt într-atât de speciale, încât orice abatere de la modelul de conduită stabilit este în măsură să cauzeze un prejudiciu considerabil intereselor individului, societății și statului și numai în cazurile comiterii de încălcări de lege sau de alte abateri sau amenințării cu survenirea unor anomalii juridice pe viitor [28, p. 6]. Sub acest aspect, este important a preciza că constrângerea aplicată de către stat trebuie să fie legitimă și să se încadreze în limitele legalității.

Cu regret, actualmente, este bine cunoscut că atât puterea executivă (structuri din cadrul ei), cât și unele autorități din afara acesteia încalcă destul de frecvent drepturile și libertățile omului în procesul aplicării constrângerii juridice. Or, întrucât *legalitatea* cuprinde în esență sa garanțiile drepturilor și libertăților cetățenilor, este evident că respectarea acesteia este vitală în cazul desfășurării activităților ce aduc atingere libertății personale a omului, drepturilor și demnității acestuia [21, p. 151].

Pentru a înțelege și mai bine categoria de legalitate a constrângerii juridice, considerăm necesar a preciza că esența constrângerii constă în caracterul forțat al acțiunii de influență psihologică, fizică și de altă natură asupra unui subiect concret cu scopul de a-

determina să acționeze potrivit voinței celui care constrânge. Din punctul de vedere al formelor externe de exprimare, constrângerea ca fenomen social-juridic presupune un proces de aplicare a dreptului, o activitate juridică concretă de exercitare a măsurilor de constrângere în strictă corespundere cu normele procesuale. Respectiv, pentru asigurarea legalității aplicării constrângerii, este necesară reglementarea juridică și realizarea acesteia sub formă de raport juridic (de aplicare a dreptului) în strictă conformitate cu prevederile legii [31, p. 65].

De aici, reiese cu claritate că întotdeauna subiecții față de care este aplicată constrângerea dispun atât de obligații juridice, cât și de anumite drepturi subiective. Pe de o parte, aceștia sunt obligați de a suporta privațiunile cu caracter fizic, material și organizațional, determinate de măsurile de constrângere, iar pe de altă parte – ei dispun de drepturi subiective care le oferă posibilitatea de a cere respectarea formelor procesuale de aplicare a măsurilor de constrângere, realizarea lor în regim de legalitate.

Deosebit de importante pentru legalitatea constrângerii sunt temeierile aplicării acesteia. Potrivit legislației, măsurile de constrângere pot fi aplicate doar în cazurile când sunt întrunite temeierile juridice și faptice prevăzute de lege. În opinia cercetătorilor, pentru aplicarea constrângerii, sunt necesare următoarele temeieri [29, p. 26]:

– *Temeiul juridic* presupune prezența normelor juridice care să prevadă posibilitatea aplicării constrângerii față de subiecți concreți. În acest sens, este important de accentuat că norma ce prevede constrângerea întotdeauna derivă din norma regulativă, care stabilește obligația juridică a subiectului de drept, acestea fiind astfel indisolubile. Norma de constrân-

gere nu poate exista de sine stătător. Sarcina acesteia este de a asigura acțiunea normei regulative, în special, executarea de către subiect a obligației sale.

– *Temeiul faptic* presupune survenirea faptului juridic prevăzut în lege – evenimentul sau fapta ce a generat apariția raportului juridic. În studiile de specialitate [30, p.24], se concretizează că drept temei al aplicării constrângerii statale servește rezistența subiectului manifestată față de dispozițiile juridice și față de acțiunile funcționarilor publici competenți. O asemenea rezistență adesea se materializează sub forma comiterii de delict.

– *Temeiul formal* presupune emiterea de către organul de stat a actului de aplicare a dreptului care dispune aplicarea constrângerii față de un subiect concret. Constrângerea ca acțiune fizică este aplicată de către organele speciale ale statului în baza hotărârii instanței judecătorești sau a actului administrativ. În lipsa unor asemenea acte, constrângerea nu poate fi exercitată.

În continuare, subliniem că, după cum susțin unii cercetători [1, p. 45], cel mai grav pericol pentru drepturile și libertățile omului îl prezintă procedura urmăririi penale (și, implicit, aplicarea constrângerii juridico-penale), și aceasta din mai multe considerente:

– în cadrul acestei proceduri, sunt restrânse cele mai vitale drepturi și libertăți ale omului (precum inviolabilitatea persoanei, dreptul la integritate fizică și psihică, secretul corespondenței, inviolabilitatea domiciliului etc.);

– sunt aplicate cele mai severe măsuri de constrângere juridică;

– constrângerea este aplicată față de persoane a căror vinovăție nu a fost stabilită de instanța de judecată, moment de natură să favorizeze abuzurile și excesele de putere;

– în cadrul acestui proces, adesea persoanele acuzate nu dispun de posibilitatea reală de a-și apăra drepturile și interesele lor, fiind destul de vulnerabile față de atotputernicia statului.

În lumina acestor realități, apare destul de importantă elucidarea esenței și particularităților principiului legalității în procesul penal și a responsabililor de asigurarea acestuia [20, p.56].

În general, pentru materia procesual-penală, legalitatea este invocată în cele două exigențe care o guvernează [13, p.75]: legalitatea incriminării – *nullum crimen sine lege* (nici o infracțiune fără a fi prevăzută de lege): legalitatea pedepsei – *nulla poena sine lege* (nici o sancțiune/pedeapsă fără a fi prevăzută de lege), enunț care se cere articulat și cu *nulla poena sine iudicatio* (nici o sancțiune/pedeapsă fără judecată). Aceasta face ca, potrivit legalității acțiunii penale, nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, tot astfel cum orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie supusă răspunderii penale și pedepsită în

raport cu vinovăția sa. La acestea se poate alătura și *nulla justitia sine lege* (prezentă, în egală măsură, și în procedura civilă). În cel mai concis enunț, expresia poate fi tradusă în sensul că nu există justiție, în afara legii [13, p.75-76].

Legislația procesual-penală a Republicii Moldova consfințește legalitatea ca fiind primul principiu al procesului penal, reglementându-l în art. 7 din Codul de procedură penală [2]. Potrivit alin. (1) al acestuia: „Procesul penal se desfășoară în strictă conformitate cu principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, cu prevederile Constituției Republicii Moldova și ale prezentului cod”.

În esență, acest principiu presupune că întreaga activitate procesuală, toate acțiunile participanților la procesul penal se realizează doar în conformitate cu dispozițiile legii. Evident, principiul legalității procesului penal nu este decât o transpunere, în plan judiciar, a principiului general de drept al supremației și respectării necondiționate a legii [15, p.9].

Potrivit savanților, legalitatea este principiul principiilor procesului penal [24, p.96]. Respectarea legalității în procesul penal are o importanță majoră, deoarece în acest domeniu necesită apărare unele dintre cele mai importante drepturi și libertăți ale omului, iar organele statului implicate în acest proces dispun de competența de a lua măsuri de maximă severitate, cum ar fi reținerea, arestarea preventivă, aplicarea sechestrului, efectuarea percheziției, ridicarea de obiecte.

În acest context, D. Ionescu [12, p.42-43] notează destul de corect că principiul legalității este premisa esențială a păstrării echilibrului dintre interesul public și interesul privat, iar respectarea acestui principiu este cerința esențială a efectivității acestui echilibru. Deși legalitatea reprezintă o regulă de bază în toate ramurile de drept, în procedura penală ea are valențe specifice impuse de riscul major al dezechilibrului dintre cele două interese.

Într-o altă opinie, legalitatea procesului penal trebuie privită sub toate aspectele pe care le guvernează [13, p.153]: legalitatea privind statutul magistraților și condițiile exercitării funcției lor, legalitatea actelor de procedură, legalitatea privind încadrarea juridică a faptelor și individualizarea sancțiunilor penale, legalitatea căilor de atac, legalitatea punerii în executare și a executării în concret a hotărârilor judecătorești penale.

Mai mulți cercetători consideră că principiul legalității exprimă următoarele cerințe [16, p.38; 15, p.57]: procesul penal este desfășurat de către organele instituite de lege, în forma și cu competențele prevăzute de lege; organele judiciare și participanții la proces trebuie să acționeze doar în limitele legii; organele judiciare vor acționa cu respectarea strictă a

drepturilor procesuale ale participanților și cu asigurarea executării lor.

Merită apreciere și o altă accepțiune [8, p. 71] în context, potrivit căreia principiul legalității în procesul penal se manifestă prin următoarele caracteristici: înființarea prin lege a instanțelor judecătorești, a procuraturii și a organelor de urmărire penală, precum și desfășurarea activității acestora în componența și limitele competenței acordate de lege; respectarea legii de către subiecții oficiali ai procesului penal, pe tot parcursul procesului; respectarea integrală a drepturilor procesuale ale participanților și utilizarea numai a mijloacelor și metodelor admise de lege; efectuarea fiecărui act procesual în conținutul și formele stabilite de lege.

Expunându-ne asupra acestei diversități de opinii care, în principiu, se completează reciproc, vom sublinia că ea vine doar să accentueze complexitatea conținutului și mecanismului de asigurare a legalității în cadrul procesului penal. În același timp, considerăm necesar a sublinia că respectarea legalității asigură concomitent respectarea tuturor principiilor procesului penal, situația fiind determinată de statutul acesteia ca principiu-cadru și ca primă condiție a existenței celorlalte principii [20, p.314]. Sub acest aspect, recunoaștem că au dreptate cercetătorii când susțin că datorită caracterului său universal și determinant, pe care îl deține în raport cu toate principiile justiției penale, orice violare a unui principiu conduce, direct sau indirect, la violarea principiului legalității și, respectiv, orice manifestare ilicită atrage încălcarea întregului sistem de principii [16, p.38].

Privit din alt unghi de vedere, principiul legalității, propriu procesului penal, dispune și de unele particularități. În special, e cazul conținutului său normativ. În acest sens, dacă în teoria juridică, de obicei, conținutul normativ al legalității se referă la legi și la actele normative subordonate acestora [5, p.173; 6, p.102], atunci, în sfera justiției acest conținut se extinde, în mod special, și asupra normelor de drept internațional.

Acest moment este consemnat în art.7 din CPP RM, potrivit căruia: „(2) Dacă există neconcordanțe între prevederile tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și prevederile Codului de procedură penală, prioritate au reglementările internaționale. (5) Dacă, în procesul judecării cauzei, instanța stabilește că norma juridică națională ce urmează a fi aplicată contravine prevederilor tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților omului, instanța va aplica reglementările internaționale în direct, motivând hotărârea sa și informând despre aceasta autoritatea care a adoptat norma națională respectivă și Curtea Supremă de Justiție”.

Trebuie precizat, în același timp, că din conținutu-

lul normativ al legalității fac parte și Hotărârile Curții Constituționale privind interpretarea Constituției sau privind neconstituționalitatea unor prevederi legale, acestea fiind obligatorii pentru organele de urmărire penală, instanțele de judecată și persoanele participante la procesul penal (art. 7 alin. (6) CPP RM). O cerință relativ recent inclusă în Codul de procedură penală al Republicii Moldova ține de obligativitatea hotărârilor definitive ale Curții Europene a Drepturilor Omului pentru organele de urmărire penală, procurori și instanțele de judecată.

Generalizând asupra celor expuse, vom sublinia că în materie procesual-penală, conținutul legalității este cu mult mai amplu, întrucât se impune respectarea nu doar a legii, dar, în același timp, și a principiilor și normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, a Hotărârilor Curții Constituționale, a Hotărârilor definitive ale Curții Europene a Drepturilor Omului, a Deciziilor Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, pronunțate ca urmare a examinării recursului în interesul legii. Rațiunea unei asemenea extinderi a conținutului normativ al principiului în cauză considerăm că este justificată pe deplin de realizarea unui obiectiv major într-un stat de drept – respectarea și apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

În ordinea logică a ideilor, trebuie să recunoaștem că în cea mai mare parte, obligația asigurării legalității în procesul penal îi revine instanței de judecată. Dacă pentru ceilalți participanți ai procesului penal, legalitatea presupune respectarea strictă a legii, atunci pentru instanță principiul legalității, pe lângă aceasta, implică [1, p.145]: verificarea modului cum este respectată legalitatea de către ceilalți participanți ai procesului; verificarea conformității normelor juridice interne cu cele internaționale; luarea în considerație a dispozițiilor constituționale în materie, a hotărârilor Curții Constituționale și a hotărârilor Curții Supreme de Justiție, a hotărârilor definitive ale CtEDO; aplicarea directă a normelor internaționale și a Constituției.

În privința aplicării normelor constituționale, este relevantă Hotărârea Curții Supreme de Justiție [10], în care, în temeiul art. 7 din Constituția RM [4], se explică că instanțele judecătorești, la efectuarea justiției, urmează să aprecieze conținutul legii sau al altui act juridic ce reglementează raporturile juridice litigioase și, în cazurile necesare, aplică Constituția, ca act juridic normativ cu acțiune directă. În concret, instanța, judecând cauza, aplică direct Constituția dacă prevederile acesteia, ce urmează a fi aplicate, nu conțin indicații referitoare la adoptarea unei legi speciale, ce ar reglementa aplicarea lor și când instanța stabilește că legea, care a fost adoptată până la intrarea în vigoare a Constituției (27.07.1994), contravine prevederilor ei.

Referitor la obligativitatea hotărârilor definitive

ale CtEDO pentru instanțele de judecată, precizăm că, în pofida faptului că acest moment este prevăzut expres în CPP, s-a omis consacra această obligație nemijlocit în *Legea privind organizarea judecătorească* [14], fapt ce denotă o incoerență pronunțată a procesului de reformare a justiției în ansamblu. Toate aceste momente vorbesc despre necesitatea stringentă a coordonării profesionale a procesului de armonizare a legislației interne cu normele internaționale, pentru ca astfel să se asigure o eficiență sporită a actului de justiție [1, p.145].

Strâns legat de principiul legalității în procesul penal este *principiul respectării drepturilor, libertăților și demnității umane*. În acest sens, trebuie relevat că procesul de democratizare a societății noastre a determinat o reformare substanțială a procesului penal, exprimat mai ales prin recunoașterea drepturilor persoanei ca fiind un factor esențial ce stabilește obiectivele, conținutul și forma activității procesual-penale. Sub acest aspect, se consideră justificat că nu drepturile persoanei trebuie să se conformeze intereselor descoperirii infracțiunii și urmăririi penale, a procesului penal în general, dar rigorile procesual-penale trebuie să se conformeze la maximum drepturilor persoanei [8, p.8; 22, p.37].

Deci, respectarea persoanei a fost recunoscută drept un principiu fundamental al procesului penal, care își află expresia în statutul juridico-procesual al persoanei: persoana în această sferă este întotdeauna un subiect ce dispune de drepturi garantate. Cerința respectării persoanei se exprimă prin asemenea momente ca [26]: toate deciziile luate în proces, de natură să aducă atingere drepturilor și libertăților persoanei, trebuie să fie legale și justificate, în caz contrar, trebuie anulate; exercitarea competențelor de putere este încredințată doar persoanelor cu funcții de răspundere, obiective și necoizentate în urma procesului.

Referindu-ne la legislația procesual-penală națională, notăm că potrivit art. 10 din CPP RM, toate organele și persoanele participante la procesul penal sunt obligate să respecte drepturile, libertățile și demnitatea persoanei. Drept garanții sunt prevăzute următoarele prevederi: „(2) Limitarea temporară a drepturilor și libertăților persoanei și aplicarea de către organele competente a măsurilor de constrângere față de ea se admit numai în cazurile și în modul strict prevăzute de Cod. (3) În desfășurarea procesului penal, nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante, nimeni nu poate fi deținut în condiții umilitoare, nu poate fi silit să participe la acțiuni procesuale care lezează demnitatea umană. (4) Orice persoană este în drept să-și apere prin orice mijloc neinterzis de lege drepturile, libertățile și demnitatea umană, lezate sau limitate nelegitim în cursul procesului penal. (5) Prejudiciul cauzat drepturilor, libertăților și demnității umane în

cursul procesului penal se repară în modul stabilit de lege. (6) În cazul când un minor este victimă sau martor în fața instanței, se va acționa pentru respectarea intereselor acestuia”.

Reflectând pe marginea acestor dispoziții legale, atragem atenția că, după cum susțin unii cercetători, în cazul dat s-a omis o prevedere importantă pentru garantarea respectării principiului, și anume, nu este prevăzută răspunderea care trebuie să survină în cazul încălcării obligației de a respecta drepturile, libertățile și demnitatea persoanei (care ar trebui să finalizeze în mod logic alin. (5) al art. 10 din CPP RM). Desigur, sunt importante în acest sens infracțiunile din sfera justiției consacrate în Codul penal al Republicii Moldova (art. 303-323) [3], însă acestea sunt insuficiente. Ar fi bine-venită preluarea sugestiei marelui constituționalist C. Stere (citată de R. Grecu [9, p.38]) în vederea stabilirii unor sancțiuni (sub formă de amendă) pentru încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către subiecții procesului penal, care nu constituie infracțiuni (deoarece și acestea sunt destul de numeroase) [1, p.146].

Din aceste considerente, cât și din altele expuse *supra*, reconfirmăm ideea că garanția fundamentală a respectării drepturilor și libertăților omului în cadrul procesului penal, deci și a respectării legalității, îi revine judecătorului, care prin intermediul controlului judiciar exercitat la etapa desfășurării urmăririi penale are un rol activ deosebit în restrângerea legală și echitabilă a drepturilor și libertăților omului și prevenirea încălcării grave a acestora [17, p.126].

Existența unui asemenea control a fost dictată de necesitatea excluderii abuzurilor admise de colaboratorii poliției și a altor organe investite cu competențe în domeniu, în faza urmăririi penale, precum și de asigurare a obiectivității controlului și supravegherii realizate de către organele procuraturii în sfera dată. În cel din urmă, controlul judiciar este absolut necesar, dat fiind faptul că controlul exercitat de procurori este prin esență un control subiectiv, procurorul fiind acela care susține acuzarea în instanță [25, p.98]. Spre deosebire de acesta, controlul judiciar este unul independent și imparțial, o privire judiciară asupra legalității urmăririi penale fiind cu mult mai obiectivă și justă. Concomitent însă existența controlului judiciar nu trebuie să excludă controlul exercitat de procuror, deoarece acesta este chemat să-l completeze, drept rezultat fiind consolidate garanțiile respectării drepturilor și libertăților omului și cetățeanului în procesul penal [18, p.107].

În literatura de specialitate, se apreciază că scopul controlului judiciar exercitat la etapa urmăririi penale constă în verificarea legalității, temeiniciei și justetei deciziilor procesuale ale organelor de urmărire penală și ale procurorului, care restrâng sau încalcă drepturile și libertățile constituționale ale omului [23,

p.39]. Sub acest aspect, un rol deosebit de important instanța de judecată îl are în cazul când sunt depuse plângeri împotriva acțiunilor ilegale ale persoanelor care desfășoară urmărirea penală sau ale procurorilor, în acest caz revenindu-i obligația de a examina vinovăția acestora și, eventual, de a-i atrage la răspundere juridică.

Așadar, rolul judecătorului în procesul de soluționare a litigiilor juridice presupune, în mod necesar, garantarea și realizarea dreptului persoanei la un proces echitabil, moment ce inevitabil influențează și respectarea legalității în cadrul procesului [18, p.108].

În concret, potrivit legislației în vigoare, garantarea dreptului la un proces echitabil revine în sarcina judecătorilor de instrucție. Această idee poate fi clar dedusă din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție în care sunt elucidate particularitățile controlului exercitat de judecătorii de instrucție [11]. Respectiv, potrivit acesteia controlul judiciar al procedurii de urmărire penală constă în verificarea de către o instanță independentă și imparțială, sesizată în modul prevăzut de lege, a acțiunilor organului de urmărire penală și a organului care efectuează activitatea operativă de investigație în scopul depistării și înlăturării încălcărilor drepturilor omului încă la faza de urmărire penală și asigurării respectării drepturilor și libertăților legitime ale participanților la proces. Controlul judiciar al procedurii prejudiciare se efectuează de către judecătorul de instrucție, care activează în cadrul judecătoriilor, iar în cazurile prevăzute de lege și de către instanța de recurs care verifică legalitatea efectuării acestui control.

Activitatea judecătorului de instrucție privitor la controlul judiciar în cadrul urmăririi penale se divizează în patru direcții [11]:

a) atribuții legate de examinarea demersurilor procurorului privind autorizarea efectuării acțiunilor procesuale penale sau a exercitării activității operative de investigații;

b) atribuții proprii organului de urmărire penală;

c) atribuții legate de aplicarea măsurilor procesuale de constrângere;

d) atribuții legate de soluționarea plângerilor împotriva actelor ilegale ale organelor de urmărire penală, ale organelor care exercită activitatea operativă de investigații, precum și plângerile împotriva acțiunilor ilegale ale procurorului.

Explicând aceste momente, precizăm că în cadrul exercitării primei categorii de atribuții, autorizarea judecătorului este apreciată ca fiind o formă de control judiciar în cazul necesității organului de urmărire penală sau al organului care exercită activitatea operativă de investigații de a efectua o activitate care atrage implicarea organului statal în viața privată a persoanei, a domiciliului, a corespondenței, adică în cazul în care prin acțiunea procesuală respectivă vor fi afectate niște drepturi sau libertăți ale persoanei. Pentru

a decide autorizarea efectuării unei acțiuni procesuale ce implică imixtiunea organului de urmărire în viața privată a persoanei, judecătorul de instrucție verifică [11]: dacă imixtiunea organului de urmărire penală este prevăzută de lege, dacă această imixtiune este necesară într-o societate democratică, dacă imixtiunea solicitată urmărește un scop legitim și dacă este respectat principiul proporționalității între dreptul sau libertatea persoanei garantate de lege și necesitatea efectuării acțiunii procesuale solicitate.

În viziunea noastră, chiar și acest unic exemplu destul de clar redă rolul major al judecătorului de instrucție pentru respectarea drepturilor și libertăților fundamentale. Dar, privind în ansamblu, pe întreg parcursul examinării cauzei, judecătorii trebuie să se asigure: că acuzații au fost informați cu privire la motivele pentru care au fost reținuți; că au fost reținuți numai dacă acest lucru era necesar din punct de vedere legal; că nu au fost supuși torturii; că au beneficiat de prezumția nevinovăției; că li s-a oferit un avocat; că li s-a permis să participe la toate ședințele de judecată; că au fost informați cu privire la toate capetele de acuzație; că li s-a oferit un termen adecvat pentru studierea dosarului și pregătirea apărării; că au beneficiat de un proces public, echitabil și într-un termen rezonabil.

Prin urmare, devine evident că judecătorii veghează respectarea legalității pe tot parcursul desfășurării urmăririi penale și a procesului judiciar, asigurând într-un final triumful dreptății și justiției echitabile.

În baza celor expuse, putem susține cu fermitate că o garanție fundamentală a respectării legalității în statul de drept îi revine puterii judecătorești, ea unica fiind competentă să impună spre respectare acest principiu tuturor autorităților publice.

Cu toate acestea însă nu trebuie de uitat că puterea judecătorească nu acționează „din oficiu”, ci doar la sesizare. Din acest punct de vedere, trebuie recunoscut faptul că chiar dacă instanței de judecată îi revine un rol fundamental în asigurarea legalității în statul de drept, ea nu poate să-și realizeze această menire în lipsa unui activism juridic al cetățenilor, în lipsa unui curaj și a unei perseverențe manifestate de către aceștia în cazul în care consideră că o anumită lege le restrânge nejustificat drepturile și libertățile, când anumite autorități sau funcționari publici le încalcă flagrant drepturile și interesele legale [17, p.126]. Acest moment depinde atât de voința însăși a cetățenilor, cât și de căile și mijloacele pe care statul le pune la dispoziția acestora în asemenea cazuri. Este vorba, în principal, de asigurarea unui drept fundamental – accesul la justiție [18, p.109].

Într-un final, conchidem [17, p.126] că în perioada contemporană, o preocupare deosebită a statului trebuie să fie orientată spre crearea tuturor condițiilor necesare pentru ca puterea judecătorească să-și desfășoare activitatea sa în deplină independență și auto-

mie, pentru ca astfel să poată fi imparțială. Un rezultat direct al acestui efort considerăm că-l va constitui convingerea cetățeanului în obiectivitatea și dreptatea promovată de instanțele judecătorești, convingere deosebit de necesară pentru stimularea acestuia de a nu mai tolera ilegalitatea din cadrul structurilor de stat și de a lupta vehement împotriva acesteia prin toate mijloacele posibile, oferite de lege, fiind sigur de susținerea și protecția oferită de puterea judecătorească.

Referințe:

- Chetruș U. *Garantarea drepturilor și libertăților constituționale în procesul aplicării măsurilor de constrângere juridică*/ Teză de doctor în drept. Chișinău. 2013.
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova*. nr. 122, din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 07.06.2003, nr. 104-110.
- Codul penal al Republicii Moldova*, nr.985 din 18.04.2002. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 72-74 din 14.04.2009 (cu modificări și completări ulterioare).
- Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.08.1994, nr.1 (cu modificări și completări pînă în 14.07.2006).
- Costachi Gh. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept (Î. S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”), 2009.
- Costachi Gh., Hlipcă P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Monografie. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept (Tipografia Universității „Transilvania” din Brașov), 2010.
- Dolea I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*. Chișinău: Cartea Juridică, 2009 (Tipografia «Bons Offices» SRL).
- Drept procesual penal*. Dolea I., Roman D., Sedlețchi I. ș.a. Chișinău: Cartier, 2005.
- Greco R. *Stere – juristul*. Chișinău: Universul, 2008.
- Hotărîrea Curții Supreme de Justiție Cu privire la practica aplicării unor prevederi ale Constituției RM*, nr. 2 din 30.01.1996. În: *Culegere de hotărîri explicative*. Chișinău, 2002. [http://www.csj.md/admin/public/uploads/HOT%C4%82R%C3%82RE%20nr.2%20\(1996\)Cu%20privire%20la%20practica%20aplic%C4%83rii%20de%20c%C4%83tre%20instan%C5%A3ele.pdf](http://www.csj.md/admin/public/uploads/HOT%C4%82R%C3%82RE%20nr.2%20(1996)Cu%20privire%20la%20practica%20aplic%C4%83rii%20de%20c%C4%83tre%20instan%C5%A3ele.pdf). (vizitat: 12.04.2015).
- Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale*, nr.7 din 04.07.2005. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2005, nr. 11.
- Ionescu D. *Procedură penală. Partea generală: sinteze și spețe*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2007.
- Ionescu S. *Principiile procedurii judiciare în regle-*
- mentarea actuală și în Noile Coduri de procedură*. București: Universul Juridic, 2010.
- Legea privind organizarea judecătorească*, nr. 514 din 06.07.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 19.10.1995, nr. 58.
- Mărgineanu I. *Principiile procedurii penale în Republica Moldova (Cercetare comparativă de drept procesual penal)*/ Autoreferat al tezei de doctor în drept. Chișinău, 2003.
- Protecția drepturilor omului la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere juridică*. Coordonator V. Zubco. Chișinău: Arc, 2006.
- Railean P. *Controlul judiciar – garanție fundamentală a legalității în statul de drept*. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr. 9-10.
- Railean P. *Esența și importanța activității jurisdicționale în asigurarea legalității în statul de drept*/ Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014.
- Railean P. *Justiția și legalitatea procesului de aplicare a constrîngerii juridice*. În: *Integrarea Republicii Moldova și a Ucrainei în Uniunea Europeană*. Materialele conferinței din 6-7 noiembrie 2015. Chișinău: S.n., 2015.
- Railean P. *Mecanismul jurisdicțional de asigurare a legalității în statul de drept: Monografie*. Chișinău: S.n., 2015.
- Арутюнян Г.Г., Баглай М.В. *Конституционное право: Энциклопедический словарь*. Москва: Норма, 2006.
- Демидов. И.Ф. *Проблема прав человека в российском уголовном процессе. Проблемы укрепления законности и правопорядка*. Концептуальное положение. Москва: Изд-во НИИ, 1995.
- Колоколов Н.А. *Судебный контроль в стадии предварительного расследования*. Москва: Закон и Право, 2004.
- Лупинская П.А. *Уголовно-процессуальное право*. Москва: Юрист, 1997.
- Судебная власть*. Под ред. И.Л. Петрухина. Москва: ООО «ТК Велби», 2003.
- Юридические гарантии конституционных прав и свобод личности в социалистическом обществе*. Под ред. докт. юрид. наук, проф. Л.Д. Воеводина. Москва: Изд. Московского Унив., 1987.
- Макарейко Н.В. *Право и принуждение: к вопросу о взаимосвязи*. В: *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. Серия: Право, 2003, № 2.
- Нохрин Д. Г. *Государственное принуждение в гражданском судопроизводстве*. Москва: Волтерс Клувер, 2009.
- Вершинина С.И. *О теории принуждения в правовой науке*. В: *Вектор науки ТГУ*, 2009, №2 (5).
- Жумагулов М.И. *О сущности и понятии административно-правового принуждения*. В: *Государство и право*, 2006, № 10.
- Chetruș U., Zubco V. *Reflecții asupra esenței și particularităților constrîngerii juridico-statale*. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr. 5-6.

ASPECTE DE DREPT COMPARAT PRIVIND CONTAMINAREA CU MALADIA SIDA

(*articol didactic*)

Svetlana PRODAN,
doctor în drept, lector universitar (USEM)

În această publicație, vom face o prezentare a problematicii răspunderii penale în combaterea și prevenirea SIDA, potrivit legislației penale a mai multor state, iar în final vom trage concluziile convenite. Vom analiza această problematică din punct de vedere penal, așa cum apare ea în mai multe țări ca: Franța, Germania, Anglia și Țara Galilor, Austria, Belgia, Danemarca, Italia, Olanda, Suedia, Elveția, România, precum și Canada, și Statele Unite.

Cuvinte-cheie: sindrom; maladie; contaminare; SIDA; virusul HIV; raporturi sexuale.

* * *

In this publication we will make a presentation of the issue of criminal liability in combating and preventing AIDS, according to the criminal legislation of many states, and finally we will draw the corresponding conclusions. We will examine this issue in terms of criminal matter as it appears in several countries like France, Germany, England and Wales, Austria, Belgium, Denmark, Italy, the Netherlands, Sweden, Switzerland, Romania as well as Canada and the United States.

Keywords: syndrome; disease; contagion; AIDS; HIV virus; sexual relations.

Problema combaterii și prevenirii SIDA este una de mare actualitate. Politica penală a fost orientată spre sancționarea celor care, cu știință, transmit sindromul imunodeficienței dobândite. De asemenea, și organizațiile internaționale au printre preocupările primordiale și prevenirea transmiterii SIDA. După cum se știe, principala modalitate de transmitere a SIDA este pe cale sexuală, toate practicile sexuale neprotejate fiind periculoase, existând însă și alte modalități: prin intermediul acelor și seringilor nesterilizate, intervenții de orice fel cu instrumente tăioase sau care înțepă și care sunt murdărite de sânge provenind de la o persoană infectată cu HIV, transfuzii de sânge sau produse de sânge necontrolate, contactul involuntar cu sângele altei persoane sau prin contactul cu fluidele corporale ale celui contaminat [1].

În **Franța**, în anul 1991, cu ocazia examinării proiectului de lege privind reforma dispozițiilor Codului penal relative la represiunea crimelor și delictelor contra persoanelor, Senatul, odată cu discutarea secțiunii intitulată „Atingeri involuntare ale integrității persoanei”, a adoptat un amendament făcând din transmiterea virusului HIV o infracțiune. Într-adevăr, conform acestui amendament „orice persoană conștientă și avertizată cu privire la boala sa care ar fi provocat răspândirea unei maladii epidemice transmisibile, printr-un comportament imprudent sau neglijent, ar fi pasibilă de o închisoare de 3 ani și de o amendă.

La 4 ianuarie 2005, Curtea de Apel din Colmar a emis o hotărâre care a relansat dezbaterile asupra sancționării transmiterii virusului care produce SIDA pe cale sexuală. Aceasta a confirmat o sentință din 28 iunie 2004 a Tribunalului corecțional din Strasbourg care condamnase la o pedeapsă cu închisoarea de șase ani „pentru administrarea unei substanțe vătămătoare, cauzând o infirmitate permanentă”, o persoană care, știindu-se seropozitivă, și-a ținut par-

tenerile în ignoranță cu privire la starea sa și a transmis virusul la două femei.

Această decizie este de importanță deosebită, având în vedere, pe de o parte, poziția Consiliului Național privind SIDA și, pe de altă parte, un număr restrâns de hotărâri penale privind transmiterea virusului HIV pe cale sexuală.

Încă de la începutul anilor '90, Consiliul Național privind SIDA a făcut din conceptul de responsabilitate divizată, potrivit căruia „cei doi parteneri împart riscurile și consecințele lor”, baza întregii politici de prevenire. Pentru Consiliul Național privind SIDA, este extrem de important ca responsabilitatea divizată să fie avută în vedere în procedurile judiciare privitoare la transmiterea HIV ca urmare a unei relații sexuale.

De altfel, de la apariția maladiei, cu siguranță că reclamații „privind transmiterea virusului care produce SIDA pe cale sexuală” au fost depuse, dar puține au ajuns la sfârșit, mai ales din cauza calificării ca otrăvire pe care se fondau. Curtea de Casație refuză această calificare atunci când intenția de a ucide nu este dovedită. Cu toate acestea, înaintea Curții de Apel din Colmar, cea din Ronex, la 22 septembrie 1999, condamnase deja pentru administrare de substanțe vătămătoare pe autorul unei contaminări cu virusul HIV în urma unor raporturi sexuale neprotejate. Sentința Curții de Apel din Colmar conduce la consultarea normelor adoptate în străinătate [2].

În această materie, în **Germania** jurisprudența nu este bogată. În general, ea consideră că persoanele care transmit virusul HIV pe cale sexuală, cunoscându-și situația serologică, se fac vinovate de vătămări corporale grave.

Potrivit jurisprudenței, o persoană seropozitivă care transmite virusul HIV, atunci când se știe purtătoare, intră sub incidența art.224 din Codul penal german privind vătămurile corporale grave, dacă ea nu a făcut tot

ceea ce era necesar pentru a evita infectarea și nu și-a prevenit partenerul că este seropozitivă.

Articolul 244 din Codul penal german califică drept „periculoase” vătămarile corporale în special, pe acelea care sunt consecința administrării unei otrăvi sau altor substanțe dăunătoare sănătății. Vinovatul riscă o pedeapsă cu închisoarea a cărei durată este cuprinsă între 6 luni și 2 ani. În cazurile mai puțin grave, această durată este cuprinsă între 3 luni și 5 ani.

Astfel, la începutul anului 2005, Tribunalul corecțional din Frankfurt a condamnat la o pedeapsă cu închisoarea de 2 ani și 3 luni un tânăr homosexual care, deși se știa seropozitiv, nu și-a prevenit partenerul și l-a infectat în urma unor relații neprotejate. În două procese precedente, au fost pronunțate sancțiuni mai grave (pedepse cu închisoarea de 6 ani și de 2 ani).

Dacă partenerul, fiind la curent cu situația, acceptă relații neprotejate, persoana seropozitivă nu este pasibilă de pedeapsă. Însă Curtea Supremă Federală consideră drept infracțiune pedepsibilă, ceea ce ea califică drept „tentativă de vătămare corporală”, faptul de a avea relații neprotejate atunci când autorului îi este cunoscut faptul că este seropozitiv, chiar dacă nici o contaminare nu a rezultat din acele relații.

În *Anglia* și *Țara Galilor*, până în iulie 2005 au fost pronunțate cinci condamnări pentru transmiterea virusului care produce SIDA pe cale sexuală. Toate se bazează pe aceeași dispoziție legală, art.20 din Legea din 1861 asupra actelor de violență, care pedepsește vătămarile corporale involuntare.

Prima condamnare pentru transmiterea virusului HIV pe cale sexuală a fost pronunțată în 2003. Până astăzi, tribunalele au fost sesizate numai cu un număr foarte mic de procese, dar două dintre ele au ajuns în fața Curții de Apel. Tribunalele de nivel inferior sunt legate, așadar, de aceste decizii, chiar dacă jurisprudența nu a fost stabilită într-o manieră definitivă.

După cele două sentințe ale Curții de Apel, pronunțate în 2004 și 2005 în cazurile Dica și Konzani, s-au stabilit următoarele:

- o persoană care știe că este seropozitivă și care transmite virusul HIV pe cale sexuală poate să fie urmărită pentru vătămare corporală din culpă;
- ea poate evita condamnarea, dacă dovedește că partenerul său a acceptat riscul contaminării;
- acceptarea acestui risc nu va fi prezumată din relațiile neprotejate, dar trebuie să fie explicită și să aibă ca urmare un consimțământ al partenerului.

Jurisprudența nu s-a pronunțat în mod clar încă asupra faptului de a fi conștient în legătură cu propria seropozitivitate. Într-un proces de judecată din 2004, un om a fost condamnat pentru transmiterea virusului, deși nu făcuse obiectul unui test, dar fusese prevenit în legătură cu eventuala sa seropozitivitate de către fosta sa soție, ea însăși purtătoare a virusului [3].

Autorii vătămarilor corporale involuntare riscă o pedeapsă cu închisoarea de cel mult 5 ani, însă vinova-

ții pot fi condamnați la pedepse mai grele în situația cumulului de infracțiuni, dacă au transmis virusul la mai multe persoane. Astfel, Mohammed Dica a fost condamnat în primă instanță la 8 ani de închisoare, pentru că a contaminat două persoane (pedeapsa finală a fost redusă la 4 ani și jumătate, una dintre victime retrăgându-și plângerea) și Teston Konzani a fost condamnat la 10 ani de închisoare pentru infectarea a 3 persoane.

În prezent, jurisprudența consideră doar transmiterea virusului drept infracțiune, nu și expunerea la riscul transmiterii.

În *Austria*, după începutul anilor '90, tribunalele au fost investite cu circa 40 de procese și au pronunțat aproximativ 30 de condamnări. Jurisprudența consideră că persoanele care transmit virusul HIV pe cale sexuală se fac vinovate de vătămare corporală, fie că erau sau nu conștiente de seropozitivitatea lor.

Pe de altă parte, art.178 și art.179 din Codul penal austriac, care pedepsesc răspândirea bolilor contagioase, sunt aplicabile cazurilor de expunere la riscul transmiterii virusului HIV.

Ca regulă generală, transmiterea virusului HIV cade sub incidența art. 84 Cod penal austriac privind vătămarile corporale grave, și vinovatul este pasibil de o pedeapsă cu închisoarea ce poate atinge 3 ani.

Chiar dacă persoana care a transmis virusul nu și cunoaște seropozitivitatea, ea se face vinovată de vătămarea corporală din neglijență și riscă o pedeapsă cu închisoarea de până la 3 luni.

Dacă relațiile nu antrenează nici o infectare, urmărirea penală este posibilă totuși pentru tentativă de vătămare corporală.

Dacă persoana contaminată decedează, cel care i-a transmis virusul HIV poate fi acuzat de omucidere, ucidere din culpă și, cu titlu excepțional, omor, dacă intenția de a ucide este dovedită [4].

Art. 178 Cod penal austriac îl pedepsește pe acela care comite acte susceptibile de a favoriza răspândirea unei boli contagioase, atunci când boala în cauză face parte dintre acelea care trebuie, precum SIDA, să fie declarate. Se aplică, în special, relațiilor sexuale dintre o persoană care este seropozitivă și o persoană care nu este, fie că virusul a fost sau nu transmis. Art.178 Cod penal austriac permite, așadar, sancționarea faptei de a expune pe altul riscului contaminării.

Această dispoziție care urmărește protejarea sănătății publice într-o manieră generală este aplicabilă chiar dacă partenerul consimte la relații neprotejate.

Art. 179 Cod penal austriac pedepsește aceeași infracțiune, atunci când ea este comisă din neglijență.

Persoanele condamnate în baza art.178 din Codul penal austriac sunt pasibile de o pedeapsă cu închisoarea de până la 3 ani sau amendă. Pentru art.178 pedepsele sunt aceleași, însă durata maximă a pedepsei cu închisoarea este de 1 an.

De regulă, art.178 și art.179 din Codul penal austriac sunt cel mai adesea reținute în cazurile de transmite-

re a virusului HIV pe cale sexuală decât cele privitoare la vătămrile corporale.

În **Belgia** nu au fost judecate astfel de cauze. Întrebat asupra pedepsirii transmiterii virusului HIV, la 4 mai 2004, ministrul justiției a precizat că absența legislației specifice nu împiedică pedepsirea vinovaților infectării. Ministrul a realizat o distincție între contaminările deliberate și contaminările involuntare. Dispozițiile în vigoare ale Codului penal belgian asupra vătămarilor corporale îi păreau adecvate în aceste două cazuri.

În situația contaminării involuntare, art.421 din Codul penal belgian, conform căruia „aceia care a cauzat altuia fără intenție o boală sau o incapacitate de muncă administrându-i personal substanțe care sunt de natură a cauza moartea sau să altereze în mod grav sănătatea” i se părea pe deplin aplicabil. Ministrul precizează: integrarea largă a termenilor „a administra” și „substanțe” permite includerea virusului HIV în câmpul de incidență al acestui articol.

După începutul anilor ‘90, circa 10 persoane au fost urmărite în **Danemarca** pentru că și-au contaminat partenerul în urma relațiilor sexuale. Din cauza dispozițiilor penale aplicabile, majoritatea proceselor s-au terminat fără condamnare.

Art. 252 din Codul penal danez este consacrat punerii în pericol a vieții sau a sănătății altuia. Al doilea alineat al său prevede pedeapsa cu închisoarea pentru toate persoanele care expun pe alții riscului de a transmite o boală gravă: el vizează orice persoană care, prin neluarea tuturor măsurilor de siguranță, își asumă riscul răspândirii unei boli mortale sau incurabile.

Această infracțiune, constând în expunerea altuia la riscul infectării, a fost introdusă în Codul penal în 1994, după ce Curtea Supremă constatare că dispozițiile tradiționale referitoare la punerea în pericol a vieții sau a sănătății altuia nu permit sancționarea unui om care se știa seropozitiv și care a contaminat mai multe femei. Inițial, noua infracțiune nu se realiza decât dacă riscul transmiterii rezulta din acțiuni repetate sau din alte circumstanțe în mod special agravante.

Modificarea din 2001 a constat, pe de o parte, în lărgirea câmpului de aplicare a infracțiunii suprimând condiția acțiunilor repetate și a altor circumstanțe agravante, iar pe de altă parte, în adăugarea la art.252 a unui al treilea alineat, potrivit căruia bolile vizate de cel deal doilea alineat sunt determinate de către ministrul justiției în acord cu ministrul sănătății.

În aplicarea acestei modificări, un regulament din 15 iunie 2001 definește afecțiunile cărora li se aplică infracțiunea de expunere la riscul contaminării. El are în vedere persoanele seropozitive, ca și cele care au îndoileli asupra seropozitivității lor [5].

Maximul pedepsei cu închisoarea prevăzută inițial pentru infracțiunea definită în art.252 din Codul penal danez era de 4 ani. Ea a fost ridicată la 8 ani în 2002.

În aprilie 2005, **Liga italiană** pentru lupta contra SIDA preciza că nu are informații precise decât despre

3 proceduri judiciare referitoare la transmiterea virusului HIV pe cale sexuală. Chiar dacă numărul urmăririlor penale a crescut în decursul ultimilor ani, jurisprudența, prea puțin numeroasă, nu este unitară.

După cum transmiterea virusului HIV determină sau nu decesul victimei, este reținută o încadrare fie de ucidere din culpă, fie de vătămare corporală.

În 2001, Curtea de Casație a avut ocazia să se pronunțe asupra transmiterii HIV pe cale sexuală. În această speță, o femeie, contaminată de către soțul său în urma relațiilor neprotejate, a decedat. Judecătorul de primă instanță l-a condamnat la o pedeapsă cu închisoarea de 14 ani pentru omor (cu intenție) pe soțul seropozitiv, care-și cunoscuse situația și o ascunsese soției sale. În apel, tribunalul a reținut încadrarea de ucidere din culpă, pe motiv că omul nu și-a dorit decesul soției și a redus durata pedepsei cu închisoarea la patru ani. Curtea de Casație a confirmat poziția Curții de Apel. Ea a indicat, de asemenea, că nu trebuie îndepărtată ideea de a introduce în Codul penal o nouă infracțiune constând în transmiterea altuia a virusului HIV, fie că această infectare a fost intenționată sau nu [6].

Codul penal olandez conține o dispoziție care permite sancționarea transmiterii virusului HIV pe cale sexuală, și anume, art.82 potrivit căruia transmiterea unei boli pentru care nu există nici o speranță de vindecare totală constituie o formă de vătămare corporală.

Ca regulă generală, în cazul transmiterii virusului HIV pe cale sexuală, nu s-au desfășurat activități de urmărire penală față de autorii acestui tip de fapte. Persoanele seropozitive care transmit virusul HIV nu sunt urmărite penal în următoarele situații: ele nu cunosc faptul că sunt seropozitive; situația lor era cunoscută de partener, fie ca i-au prezentat-o în mod explicit, fie că au existat motive serioase să se creadă că partenerul lor a fost pus la curent printr-un alt mijloc; au utilizat un prezervativ sau au insistat față de partener ca relațiile lor să fie protejate.

În aceste condiții, cele mai multe condamnări pronunțate au fost pentru vătămare corporală gravă comisă în mod deliberat. Pedeapsa maximă posibilă este închisoarea de 8 ani.

Pe de altă parte, justiția a avut, la începutul anului 2005, ocazia să ia atitudine într-un proces în care relațiile sexuale nu au dus la infectare: s-a estimat atunci că urmărirea penală pentru tentativa de vătămare corporală nu era fondată, riscurile transmiterii virusului neputând fi calificate drept „considerabile”. S-a susținut, de asemenea, că este de competența legiuitorului să decidă dacă este convenabilă luarea unei atitudini de natură penală față de pericolul rezultat din relațiile sexuale neprotejate.

În iunie 2005, ministrul justiției a adresat celei de-a doua Camere a Parlamentului o notă în care sublinia caracterul superfluu al întregii legislații specifice privind transmiterea virusului HIV și a precizat că, atunci când relațiile nu cauzează nici o infectare, urmărirea

penală prezintă mai multe inconveniente decât avantaje, întrucât ea incomodează depistarea.

Codul penal suedez conține dispoziții care permit sancționarea nu numai a transmiterii SIDA pe cale sexuală, ci și expunerea la riscul transmiterii: titlul privind atingerile aduse vieții și sănătății persoanei precizează că transmiterea unei boli și expunerea altuia la riscul contaminării constituie o formă de act de violență, respectiv o punere în pericol a vieții și integrității corporale.

Legea privind protecția contra bolilor contagioase, care este îndeosebi aplicată virusului HIV, obligă pe oricine să-și ia toate măsurile necesare pentru a evita răspândirea bolilor contagioase. Persoanele care se știu atinse de o afecțiune gravă au niște obligații speciale: ele trebuie în principal să-și prevină anturajul. Acest text impune medicilor să-și consilieze pacienții cu privire la anumite reguli susceptibile să minimizeze riscul contaminării. Printre aceste reguli, legea menționează comportamentul sexual. Cu toate acestea, legea nu conține dispoziții penale, întrucât acestea au fost abrogate în 1985.

Unul dintre articolele capitolului din Codul penal suedez, consacrat atingerilor aduse vieții și sănătății persoanei, precizează că transmiterea unei boli altuia este un act de violență.

Ținând cont de gravitatea bolii, transmiterea virusului care produce SIDA pe cale sexuală poate să cadă sub incidența articolului din Codul penal suedez privitor la actele de violență în formă agravantă. Vinovații sunt pasibili de o pedeapsă cu închisoarea a cărei durată este cuprinsă între 1 și 10 ani.

Dacă transmiterea rezultă dintr-o neglijență, pedeapsa este micșorată (închisoarea de cel mult 6 luni). Totuși, în acest caz, dacă vinovatul a acționat fiind conștient că-și asumă un risc grav, este pasibil de o pedeapsă cu închisoarea al cărei maxim special poate atinge 4 ani.

În general, instanțele pronunță pedepse cu închisoarea a cărei durată fluctuează între 5 și 7 ani.

A expune pe altul la riscul contaminării unei maladii grave intră sub jurisdicția articolului privitor la punerea în pericol a altei persoane. Această dispoziție se aplică, în special, atunci când o persoană seropozitivă își expune partenerul riscului contaminării. Infracțiunea este pasibilă de o pedeapsă cu închisoarea a cărei durată maximă este de 2 ani. Anumite tribunale consideră un asemenea comportament drept o tentativă de act de violență, dar jurisdicția supremă a estimat în aprilie 2004 că este mai convenabil de a fi calificată această infracțiune ca punere în pericol a altei persoane.

Consimțământul partenerului nu este un mijloc de apărare. Într-adevăr, dispozițiile generale ale Codului penal suedez prevăd că acordul victimei nu constituie o cauză de exonerare de responsabilitate, chiar în situația în care consecințele actelor reprobabile sunt puțin importante [7].

Jurisprudența Elveției consideră că persoanele care transmit virusul HIV pe cale sexuală, atunci când își cunosc situația serologică, se fac vinovate de vătămări corporale grave.

Pe de altă parte, art.231 din Codul penal elvețian care sancționează transmiterea unei boli grave este aplicat în acest caz de contaminare cu virusul HIV.

Potrivit art.122 din acest cod, persoanele seropozitive, cunoscătoare ale situației lor, care au relații sexuale neprotejate, fără să-și informeze partenerul și transmit astfel virusul HIV, sunt pasibile de o condamnare pentru vătămare corporală gravă.

Art. 122 Cod penal elvețian îl consideră ca vinovat de vătămare corporală gravă nu doar pe autorul rănirilor intenționate grave, care pun în pericol viața altuia sau au consecințe definitive (mutilare, infirmitate permanentă etc.), ci și pe acela care, cu intenție, a făcut o persoană să sufere orice altă atingere gravă a integrității corporale sau a sănătății fizice sau psihice [8].

Vinovații sunt pedepsiți cu reclusiunea de până la 10 ani sau cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani.

Potrivit unei sentințe a Tribunalului federal dată în ianuarie 2000, transmiterea virusului HIV nu poate cauza în mod direct decesul persoanei contaminate, art.111 și art.112 din Codul penal elvețian privitoare la omor nefiind aplicabile. Eventual, o condamnare pentru tentativă de omor poate fi pronunțată împotriva unei persoane seropozitive, care transmite cu intenție virusul HIV cu scopul de a-l omorî pe cel pe care îl contaminează.

Chiar dacă partenerul nu este infectat, persoana seropozitivă poate fi condamnată pentru tentativă de vătămare corporală gravă.

În practică, tribunalele elvețiene pronunță pedepse cu închisoarea începând de la câteva luni închisoare.

În schimb, doctrina consideră că o persoană seropozitivă care are relații protejate nu este pedepsibilă, chiar dacă nu și-a informat partenerul de situația sa serologică.

Art. 231 din Codul penal elvețian intitulat „Răspândirea unei boli umane” este aplicabil în cazul transmiterii efective a bolii, dacă persoana seropozitivă a acționat cu intenție sau a dat dovadă de neglijență. Această dispoziție privește lupta împotriva răspândirii bolilor periculoase. Ea încearcă să protejeze colectivitatea și nu victima și se aplică chiar dacă relațiile neprotejate și reciproc consimțite sunt la originea contaminării.

Chiar dacă relațiile sexuale nu cauzează nici o infectare, persoana purtătoare a virusului poate fi acuzată de tentativă de răspândire a unei boli.

În Canada, în absența unei infracțiuni specifice, tribunalele au recurs la dispozițiile existente ale Codului penal canadian pentru a sancționa activitățile sexuale care comportă un risc de transmitere a virusului HIV. Acestea le calificau în general ca acte de violență [9].

Potrivit Curții Supreme a *Canadei*, care s-a pronunțat în două ocazii, în 1998 și 2003, în astfel de procese,

persoanele seropozitive, dar și acelea care au îndoieli în legătură cu seropozitivitatea lor, trebuie să-și dezvăluie situația lor serologică.

În procesele privitoare la transmiterea virusului HIV, neglijența criminală este considerată ca o cauză a vătămării corporale. Maximul pedepsei cu închisoarea este de 10 ani.

În *Statele Unite ale Americii* jumătate dintre statele federale au adoptat dispoziții legislative specifice care instituie drept infracțiune distinctă faptul expunerii altuia la riscul transmiterii virusului care produce SIDA, în special pe cale sexuală.

În celelalte state, transmiterea sexuală a virusului HIV intră sub incidența fie a dispozițiilor penale privitoare la bolile cu transmitere sexuală, fie a dreptului penal general.

Mai mult de 20 de state (Arkansas, California, Florida, Georgia, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kentucky, Louisiana, Maryland, Michigan, Missouri, Nevada, New Jersey, Dakota de Nord, Ohio, Oklahoma, Carolina de Sud, Dakota de Sud, Tennessee, Virginia și Washington) au prevăzut ca infracțiune specifică expunerea la riscul transmiterii virusului HIV pe cale sexuală.

Infracțiunea este intitulată „transmiterea virusului care produce SIDA”. Ea se realizează atunci când o persoană care se știe seropozitivă expune o altă persoană riscului contaminării, de exemplu, cu ocazia relațiilor sexuale. În unele state federale, aceste dispoziții penale se aplică nu numai în cazul transmiterii virusului pe cale sexuală, ci și prin donare de sânge. În câteva state, un asemenea text acoperă chiar toate modalitățile de transmitere a virusului.

Cea mai mare parte a legilor precizează că, dacă partenerul, la curent cu situația și cu riscurile la care se expune, acceptă relațiile, răspunderea penală a persoanelor seropozitive nu este angajată. În schimb, luarea măsurilor de precauție pentru prevenirea transmiterii, precum utilizarea prezervativului, nu este decât în mod rar recunoscută ca un mijloc de exonerare de răspundere.

În cea mai mare parte a statelor, infracțiunea este realizată, oricare ar fi intenția persoanei seropozitive. Cu toate acestea, câteva state, precum California, pretind ca persoana seropozitivă să fi avut intenția de a-și contamina partenerul.

Sancțiunea maximă aplicată autorilor acestei infracțiuni variază de la un stat la altul, în medie, durata pedepsei cu închisoarea este de 11 ani.

Șase state (Alabama, Kansas, Montana, New York, Rhode Island și West Virginia) pedepsesc transmiterea HIV pe cale sexuală, respectiv simpla expunere la riscul transmiterii.

Celelalte state consideră transmiterea virusului HIV pe cale sexuală ca pe o formă de act de violență, ca pe o tentativă de omor, respectiv ca un omor dacă infectarea determină decesul. Până în anul 2000, politica federală a încurajat statele să prevadă ca infracțiune expunerea cu intenție la virusul HIV. Într-adevăr, ajutoarele fi-

nanciare federale erau rezervate statelor dispunând de norme care permiteau urmărirea penală a persoanelor seropozitive care-i expuneau în mod deliberat pe alții riscului seropozitivității.

Deși jurisprudența nu este prea abundentă, în special în Europa, este posibilă stabilirea unei distincții clare între mai multe grupuri de țări.

Danemarca și jumătate din statele americane au instituit ca infracțiune specifică transmiterea virusului HIV.

Austria, Elveția și câteva state americane recurg la dispozițiile penale privind răspândirea bolilor contagioase pentru a pedepsi transmiterea virusului HIV pe cale sexuală.

În rest, sunt puse în aplicare dispozițiile penale generale privind actele de violență [10].

În *Danemarca*, din anul 2001, asumarea riscului de a transmite altuia anumite afecțiuni constituie o infracțiune specifică, pedepsibilă cu o pedeapsă cu închisoarea a cărei limită maximă este de 8 ani. În prezent SIDA este singura maladie căreia i se aplică această dispoziție. Textul nu sancționează numai transmiterea virusului, ci și expunerea la riscul transmiterii.

La fel, mai mult de 20 de state americane au prevăzut sub modalități foarte diferite ca infracțiune specifică transmiterea virusului HIV, dar și expunerea la acest risc.

În *Austria* și în *Elveția*, transmiterea virusului HIV pe cale sexuală poate cădea sub incidența dispozițiilor Codului penal privitoare la leziunile corporale, în special atunci când persoana seropozitivă cauză a contaminării partenerului său își cunoștea situația.

Totuși, cum legătura de cauzalitate dintre relațiile sexuale și contaminare poate fi dificil de probat, tribunalele recurg, de asemenea, la dispozițiile penale referitoare la răspândirea bolilor periculoase. În Elveția, aceste dispoziții sunt aplicabile numai în cazul transmiterii efective a bolii. În schimb, în Austria, ele vizează toate actele susceptibile a provoca răspândirea bolii și sunt, așadar, aplicabile în aceeași măsură în absența contaminării. În același mod, șase state americane sancționează transmiterea HIV pe cale sexuală, respectiv simpla expunere la riscul transmiterii, prin mijlocul indirect al dispozițiilor asupra răspândirii bolilor cu transmitere sexuală.

În rest, sunt puse în aplicare, într-un mod mai mult sau mai puțin frecvent, dispozițiile penale generale asupra actelor de violență.

În Germania, în Anglia și Țara Galilor, în Belgia, în Italia, în Olanda, Suedia, Canada ca și în celelalte state americane, transmiterea virusului HIV pe cale sexuală este pedepsită prin mijlocul indirect al dispozițiilor penale generale.

Cu toate acestea, jurisprudența statelor este stabilită într-un mod mai mult sau mai puțin ferm, în special pentru că instanța supremă nu are totdeauna ocazia să se pronunțe.

Astfel, în **Germania**, o persoană seropozitivă care transmite virusul HIV atunci când se știa purtătoare cade sub incidența articolului din Codul penal german privitor la vătămrile corporale grave, numai dacă n-a făcut tot ceea ce era necesar pentru evitarea infecției sau dacă nu și-a prevenit partenerul în legătură cu starea sa. La fel, în Anglia și Țara Galilor au fost pronunțate câteva condamnări. Toate se bazează pe aceeași dispoziție legală: articolul din Legea din 1861 asupra actelor de violență referitor la vătămrile corporale involuntare.

În **Suedia**, capitolul din Codul penal suedez privind atingerile aduse vieții și sănătății persoanei precizează că transmiterea unei maladii și expunerea altei persoane la riscul contaminării constituie o formă de act de violență și, respectiv, o punere în pericol a vieții și a integrității corporale. Aceste dispoziții permit sancționarea nu numai a transmiterii HIV pe cale sexuală, ci și a expunerii la riscul transmiterii.

Din anul 1998, Curtea Supremă din Canada statuează că toate persoanele seropozitive au obligația să-și divulge seropozitivitatea înainte de a se angaja într-o activitate sexuală care comportă un risc important de contaminare, dar n-a definit activitățile care comportă un asemenea risc. În anul 2003, aceasta a extins obligația divulgării și asupra persoanelor care au îndoiești în ceea ce privește seropozitivitatea lor.

În **Statele Unite ale Americii**, statele federale care nu consideră transmiterea HIV nici ca o infracțiune specifică, nici ca o infracțiune prevăzută în legislația privind bolile cu transmitere sexuală pedepsesc autorii infectării prin intermediul dispozițiilor penale generale privind actele de violență, decesul victimei fiind asimilat cu omorul consumat ca infracțiune contra persoanei.

În **Olanda**, în ciuda existenței unui articol în Codul penal după care transmiterea unei boli incurabile constituie o formă de vătămări corporale grave, organele de urmărire penală nu încep decât foarte rar urmărirea penală. Pe de altă parte, la începutul anului 2005, instanța supremă olandeză, într-un proces în care relațiile sexuale nu au antrenat contaminarea, a estimat că urmărirea pentru tentativa de vătămare corporală nu era fondată, ținând cont de inexistența riscurilor transmiterii virusului.

În schimb, situația este mai clară în Belgia și Italia. În Belgia, nici o urmărire penală nu a fost începută pentru transmiterea HIV pe cale sexuală. Întrebat de un deputat, ministrul justiției a precizat la 4 mai 2004 că dispozițiile Codului penal belgian asupra vătămării corporale ar trebui să fie aplicabile, în opinia sa.

În **Italia**, Curtea de Casație, care a avut ocazia în 2001 să se pronunțe asupra transmiterii SIDA pe cale sexuală, a indicat atunci că nu trebuie îndepărtată ideea de a introduce în Codul penal o nouă infracțiune constând în transmiterea către altă persoană a virusului HIV.

Dacă exceptăm Suedia, unde vreo 30 de condamnări au fost pronunțate în cursul ultimilor 15 ani, jurisprudența nu este abundentă în țările europene. Aceasta este mai bogată în America de Nord.

Analiza comparată scoate în evidență caracterul pragmatic al poziției Olandei, unde parchetul, instanța supremă și Ministerul Justiției s-au pus de acord în a considera că o pedepsire ar putea să constituie un obstacol în depistare.

Cât privește **România**, în Strategia Națională pentru supravegherea, controlul și prevenirea cazurilor de infecție cu HIV/SIDA pentru anii 2004-2007¹ se poate observa că mijloacele de drept penal nici măcar nu sunt menționate, accentul fiind pus pe programe de educație-informare, programe sociale adaptate diferitelor categorii (romi, deținuți, persoane care practică prostituția, copii și tineri, femei gravide etc.), prevenirea, supravegherea, consilierea, accesul la tratamente și eliminarea discriminării fiind principalele direcții de acțiune [11].

Concluzionând asupra celor menționate, după cum se poate observa, și alte state se confruntă cu dificultăți serioase cât privește eforturile de prevenire prin mijloace de drept penal a răspândirii acestei maladii, deocamdată incurabile, iar pozițiile lor legislative variază de la severitate extremă la nepedepsire.

Referințe:

1. *Strategia Națională pentru supravegherea, controlul și prevenirea cazurilor de infecție cu HIV/SIDA în perioada 2004-2007*. Guvernul României, UNICEF. Reprezentanța României. București: Mark Link, 2004.
2. *Prevenirea ITS & HIV/SIDA în școlile și unitățile militare din România*. Manual editat de Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Sănătății, Fundația „Tineri pentru tineri”. București, 2006, p.44.
3. Dongoroz V. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*. Vol.IV. București. Editura Academiei, 1971, p.588.
4. Berliba V. *Comentariul la Codul penal*, art.212 „Contaminarea cu maladia SIDA”. Chișinău: Reclama SA, 2009, p. 432-433.
5. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V., Țurcan I., Grosu V. *Drept Penal. Partea specială*. Vol. II. Ediția a II-a. Chișinău: Cartier, 2005, p.341.
6. *Reduction of HIV Transmission in Prisons*. Organizația Mondială a Sănătății, 2012.
7. <http://www.avert.org/news#news> .Number of babies born with HIV down by 78 percent in Latin America and Caribbean.
8. <http://ro.wikipedia.org/wiki/HIV>. HIV reprezintă prescurtarea în limba engleză a Human Immunodeficiency Virus (Virusul Imunodeficienței Umane).
9. <http://ro.wikipedia.org/wiki/SIDA>.SIDA (Sindromul Imunodeficienței Dobândite), este o afecțiune a sistemului imunitar, caracterizată prin infecții oportuniste, neoplasme, disfuncții neurologice și o mare varietate de alte sindromuri.
10. <http://www.soros.md/press/2012-06-29>. Studiul sociologic: „Statutul socio-economic al persoanelor cu HIV”. Fundația Soros-Moldova/ Programul Sănătate Publică.
11. http://www.ucimp.md/images/pdf/POPULATIE_GENERALA_15_64_LAST_2011.pdf.Cunoștințele, atitudinile și practicile populației generale (15-64 ani) cu referire la Hiv/Sida. Ministerul Sănătății al Republicii Moldova.

OBIECTUL MATERIAL ȘI VICTIMA ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.349 DIN CODUL PENAL

*Ghenadie PAVLIUC,
doctorand (USPEE „Constantin Stere”)*

În studiul propus spre atenție se menționează: doar bunurile care urmează a fi nimicite de făptuitor pot reprezenta obiectul material al infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹) sau lit.c) alin.(2) art.349 CP RM; nici persoanele publice străine, nici funcționarii internaționali nu pot fi victime ale infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM; persoana, care beneficiază de protecție internațională (în sensul art.122 CP RM), nu poate fi victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM; este oportun ca în art.349 CP RM sintagma „rudelor ei apropiate” să fie substituită prin sintagma „persoanelor care îi sunt apropiate”; pluralitatea de victime nu implică necesarmente pluralitatea de infracțiuni prevăzute la art.349 CP RM, aflate în concurs etc.

Cuvinte-cheie: obiectul material al infracțiunii; victima infracțiunii; corpul persoanei; bunuri; persoană cu funcție de răspundere; persoană care își îndeplinește datoria obștească; rudă apropiată.

* * *

The study brought to your attention points out important facts with regard to the material object and the victim referred to at art.349 PC RM: only the goods to be destroyed by the perpetrator of the offence may be considered as the material object of the offences provided by par.(1¹) or lett.c) par.(2) art.349 PC RM; neither the foreign public figures nor the international officials can be victims of the offences under art.349 PC RM; the individual enjoying international protection (within the meaning of art.122 PC RM) cannot be a victim of the offences referred to at art.349 PC RM; it is considered appropriate to replace the collocation „its close relatives” used within art.349 PC RM with the „persons closely connected” one; the plurality of victims do not necessarily imply also the plurality of the offences specified in art.349 PC RM, offences which are in competition etc.

Keywords: the material object of the offence; the victim of the offence; the person's body; goods; person with responsibility function; person fulfilling its civic duty; close relative.

1. Obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM

Dintre infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM, doar cea de la alineatul (1) nu presupune prezența unui obiect material. După părerea C.Bulai și B.N. Bulai, nu toate infracțiunile au obiect material; el există numai în cazul în care valoarea socială ocrotită, asupra căreia atentează făptuitorul, se proiectează într-o entitate materială, astfel încât relațiile sociale sunt vătămate sau amenințate prin intermediul acestei entități [1].

S.Brînza evidențiază trei variante ale „mecanismului” de atingere infracțională privind obiectul apărării penale: a) infracțiunea poate influența în mod nemijlocit asupra facultății sociale ocrotite de legea penală; b) infracțiunea se poate exprima în influențarea nemijlocită asupra obiectului material al infracțiunii; c) infracțiunea poate fi realizată pe calea influențării nemijlocite asupra victimei [2]. Infracțiunile prevăzute la alin.(1¹) și lit.a), c) alin.(2) art.349 CP RM sunt cele care se exprimă în influențarea nemijlocită a obiectului material al infracțiunii. În mod concret, obiectul material îl reprezintă, după caz: corpul victimei sau bunurile victimei a căror valoare nu atinge proporții mari (în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (1¹) art.349 CP RM); corpul victimei (în cazul infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM); bunurile victimei a căror valoare se exprimă în proporții

mari (în cazul infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM).

Așa cum se poate vedea, corpul victimei constituie obiectul material în cazul infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹) și lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Precizăm că, în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM, corpul victimei apare ca obiect material doar în prezența modalității normative de aplicare a violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate fie asupra persoanei cu funcție de răspundere ori a rudelor ei apropiate, în scopul sistării activității de serviciu a acelei persoane cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane, fie asupra persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau a rudelor ei apropiate în legătură cu participarea acelei persoane care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale.

În literatura de specialitate, se menționează: „deoarece viața unei persoane nu poate exista decât în corpul persoanei, există o unitate organică între obiectul juridic și obiectul material al infracțiunii de omor” [3]; „prin «corpul persoanei» înțelegem expresia corporală a vieții sau a sănătății persoanei, adică ansamblul de funcții și procese organice care asigură individului prezența biologică și care, odată distruse, suprimă calitatea de ființă vie și sănătoasă a persoanei” [4].

Adaptând aceste puncte de vedere caracteristicilor

obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹) și lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, ajungem la concluzia că obiectul material al acestor infracțiuni îl reprezintă corpul persoanei, privit ca expresie corporală a integrității corporale sau a sănătății persoanei.

Este necesar să precizăm: 1) obiectul material al infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹) și lit.a) alin.(2) art.349 CP RM îl reprezintă corpul unei persoane în viață; 2) corpul făptuitorului nu poate constitui obiectul material al infracțiunilor examinate.

În alt context, bunurile victimei constituie obiectul material în cazul infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹) și lit.c) alin.(2) art.349 CP RM. Precizăm că, în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM, bunurile victimei apar ca obiect material doar în prezența modalității normative de nimicire a bunurilor fie ale persoanei cu funcție de răspundere ori ale rudelor ei apropiate, în scopul sistării activității de serviciu a acelei persoane cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane, fie ale persoanei care își îndeplinește datoria obștească, sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea acelei persoane care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale.

Este necesar să amintim că valoarea bunurilor care constituie obiectul material al infracțiunii reprezintă criteriul care deosebește infracțiunea prevăzută la alin.(1¹) art.349 CP RM de cea prevăzută la lit.c) alin.(2) art.349 CP RM. Astfel, obiectul material al infracțiunii îl constituie: bunurile a căror valoare nu atinge proporții mari (alin.(1¹) art.349 CP RM); bunurile a căror valoare atinge proporții mari (lit.c) alin.(2) art.349 CP RM).

Pentru calificarea faptelor în baza alin.(1¹) sau lit.c) alin.(2) art.349 CP RM, nu contează dacă bunurile, care reprezintă obiectul material, sunt: mobile sau imobile; divizibile sau indivizibile; principale sau accesorii; fungibile sau nefungibile; determinate individual sau determinate generic; consumptibile sau neconsumptibile; care fac parte din domeniul public sau din domeniul privat etc. De asemenea, nu are importanță dacă bunurile respective aparțin victimei cu drept de proprietate sau nu.

Contează ca bunurile, care reprezintă obiectul material al infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹) sau lit.c) alin.(2) art.349 CP RM, să fie străine pentru făptuitor. Dar, ceea ce este mai important, astfel de bunuri trebuie să aparțină unei persoane cu funcție de răspundere, unei persoane care își îndeplinește datoria obștească sau rudei apropiate a acestora. Așadar, calitatea specială a victimei infracțiunii este determinantă în vederea stabilirii obiectului material al infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹) sau lit.c) alin.(2) art.349 CP RM.

În afară de aceasta, trebuie să menționăm că doar bunurile care urmează a fi nimicite de făptuitor pot

reprezenta obiectul material al infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹) sau lit.c) alin.(2) art.349 CP RM. Nu pot constitui obiectul material al acestor infracțiuni bunurile sustrate, dobândite, primite, fabricate, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală sau supuse unei alte asemenea influențări. Astfel de bunuri vor reprezenta obiectul material al altor infracțiuni, care, eventual, ar putea forma concurs cu infracțiunile prevăzute la alin.(1¹) sau lit.c) alin.(2) art.349 CP RM.

În acest context, aducem ca exemplu următoarea speță: *V.R., C.S., C.V. și C.O. au fost condamnați în baza lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. În fapt, la 26.10.2007, aproximativ la ora 22.00, aceștia se aflau în incinta barului „H.” de pe str. Petru Zadnipru, mun. Chișinău. Fiind în stare de ebrietate, V.R., C.S., C.V. și C.O. au ieșit în curtea barului unde au inițiat un conflict cu persoane neidentificate. În acest timp, de ei s-au apropiat A.R., B.S. și V.A. – colaboratori de poliție ai Comisariatului de poliție al sectorului Ciocana, mun. Chișinău. Conform dispoziției comisarului de poliție al sectorului Ciocana, mun. Chișinău, din 26.10.2007, A.R., B.S. și V.A. erau antrenați în serviciu pe timp de noapte pentru contracararea infracțiunilor de stradă. Legitimându-se și urmărind scopul aplanării conflictului, A.R., B.S. și V.A. le-au propus celor implicați în ceartă să înceteze tulburarea ordinii și liniștii publice. Știind cu certitudine că conversează cu colaboratori de poliție, acționând în scopul sistării activității ilegale a acestora, V.R. i-a aplicat lui A.R. o lovitură puternică cu pumnul în față. După aceasta, la actele de violență ale lui V.R. au aderat C.S., C.V. și C.O. Acționând de comun acord, cei patru făptuitori au aplicat violență față de cei trei colaboratori de poliție. În timpul altercației, în scopul curmării actelor de violență, A.R. și B.S. au făcut uz de armele din dotare, efectuând fiecare câte 4-5 focuri în plan vertical. Însă făptuitorii și-au continuat acțiunile, extinzându-le asupra lui B.S. și V.A. În timpul în care C.V. și C.O. îl băteau pe B.S., care căzuse la pământ, V.R. i-a smuls lui B.S. din teacă pistolul din dotare [5].*

Bineînțeles, sustragerea unei arme de foc nu poate fi absorbită de infracțiunea prevăzută la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Sustragerea unei arme de foc depășește cadrul acestei infracțiuni. De aceea, în speța pe care am prezentat-o cu titlu de exemplu, calificarea urma a fi făcută în baza lit.b) alin.(2) art.290 și lit.a) alin.(2) art.349 CP RM.

2. Victima infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM

Luând în considerare argumentele invocate de R.Popov, vom analiza victima infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM nu în contextul examinării subiectului acestor infracțiuni, ci în contextul investigării obiectului acestora: „În Codul penal al Republicii

Moldova, articolul 21 se numește „Subiectul infracțiunii”. Însă, din analiza acestui articol se desprinde că el se referă numai la persoana care săvârșește infracțiunea, nu și la persoana asupra căreia se îndreaptă infracțiunea... În niciun articol din Partea specială a Codului penal nu se utilizează noțiunile „subiectul activ al infracțiunii” și „subiectul pasiv al infracțiunii”. În schimb, pentru desemnarea persoanei asupra căreia se îndreaptă infracțiunea, se folosește noțiunea „victima infracțiunii” (de exemplu, în art.145, 146, 148, 150-152, 156, 159, 163, 164-166, 169, 171, 172, 174, 175, 192¹, 201¹, 214, 217⁶, 280, 284, 362 și 370 CP RM). Și atunci, se impune întrebarea: dacă legiuitorul operează în cadrul legii penale cu noțiunile „subiectul infracțiunii” și „victima infracțiunii”, de ce trebuie căutați substituenți pentru aceste noțiuni și creată confuzie atât în plan teoretic, cât și în plan practic? Pentru că oricine este în drept să se întrebe: au oare același conținut noțiunile „subiectul infracțiunii” și „victima infracțiunii”, utilizate în art.21 CP RM, și noțiunile „subiectul activ al infracțiunii” și „subiectul pasiv al infracțiunii”, folosite de unii doctrinari autohtoni? Dacă răspunsul este afirmativ, atunci nu este clar de ce acești doctrinari preferă să utilizeze noțiuni care, probabil, își au suportul în legile penale ale altor state, nu și în legea penală a Republicii Moldova. Dacă răspunsul este negativ, atunci respectivii doctrinari ar trebui să explice în ce constă diferența dintre noțiunile confruntate [6].

Referindu-se la infracțiunile reunite sub denumirea marginală de *ultraj*, unii autori români consideră că victima principală a acesteia este autoritatea publică în care își desfășoară activitatea victima adiacentă – persoana ultragiată nemijlocit [7]. Nu putem admite confundarea victimei infracțiunii cu una dintre componentele valorii sociale fundamentale care reprezintă obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM – *autoritățile publice*. Nu este exclus ca anumite prejudicii „colaterale” să fie cauzate autorității publice în care își desfășoară activitatea persoana cu funcție de răspundere asupra căreia a fost comisă infracțiunea. În cazul infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM nu autoritatea publică, ci persoana cu funcție de răspundere este cea: amenințată cu omor, cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății ori cu nimicirea bunurilor; supusă violenței nepericuloase sau periculoase pentru viață sau sănătate; a cărei bunuri sunt nimicite. În plus, este important de precizat că victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM poate fi nu doar persoana cu funcție de răspundere care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice. Așa cum rezultă din dispoziția art.349 CP RM, victimă a acestor infracțiuni mai poate fi: persoana care își îndeplinește datoria obștească; ruda apropiată cu persoana cu funcție de răspundere sau cu persoana care își îndeplinește datoria obștească.

În cele ce urmează, vor fi analizate caracteristicile *persoanei cu funcție de răspundere care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice*, ca victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

Până la modificarea art.349 CP RM, operată prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008 [8], în locul sintagmei „persoana cu funcție de răspundere” era utilizată sintagma „colaboratorul poliției, altă persoană cu funcție de răspundere”. Astfel, prin modificarea respectivă, legiuitorul a decis să nu mai evidențieze colaboratorul de poliție, tratându-l ca pe oricare altă persoană cu funcție de răspundere care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice, care pot fi victime ale infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

Din alin.(1) art.123 CP RM, rezultă că, în general, în calitate de persoană cu funcție de răspundere poate apărea, după caz: a) persoana care exercită funcțiile autorității publice; b) persoana care, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, exercită acțiuni administrative de dispoziție; c) persoana care, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, exercită acțiuni de ordin organizatorico-economic. Din aceeași normă aflăm că persoană cu funcție de răspundere este persoana care îndeplinește următoarele condiții: 1) este o persoană căreia i se acordă drepturi și obligații într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor; 2) aceste drepturi și obligații i se acordă permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire sau alegere, ori în virtutea unei însărcinări; 3) aceste drepturi și obligații i se acordă în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori a celor organizatorico-economice.

Analizând aceste aspecte, conchidem că persoană cu funcție de răspundere, care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice, este persoana căreia, într-o autoritate publică centrală sau locală, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice. Această concluzie a noastră își găsește dezvoltarea în Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității dispozițiilor art.183 din Codul penal, nr.1 din 11.01.2001 [9]: „Persoana cu funcție de răspundere în autoritățile publice este investită, în numele statului, cu împuterniciri legale; abilitată cu dreptul de a înfăptui acțiuni care comportă consecințe juridice pentru toți sau pentru majoritatea cetățenilor; acțiunile ei pe linie de serviciu nefiind limitate la cadrul unui anumit departament, sistem etc.”.

Urmând firul logic al analizei, este necesar să menționăm că, în practica judiciară, victime ale infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM sunt considerate persoanele având statutul de: *judecător* [10]; *procuror* [11]; *inspector inferior de patrulare din cadrul Inspectoratului Național de Patrulare al Inspectoratului General de Poliție* [12]; *soldat din cadrul trupelor de carabinieri ale Ministerului Afacerilor Interne* [13]; *polițist de frontieră* [14]; *inspector vamal* [15]; *inspector fiscal* [16]; *executor judecătoresc* [17].

Vom încerca să stabilim dacă persoanele care au astfel de statute pot avea calitatea cerută victimei infracțiunii de art.349 CP RM: persoana cu funcție de răspundere care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice.

Astfel, potrivit alin.(2) art.14 al Legii cu privire la statutul judecătorului, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 20.07.1995 [18], cerințele și dispozițiile judecătorilor legate de îndeplinirea activității judecătorești sunt obligatorii pentru toate persoanele fizice și juridice.

Conform art.6 al Legii cu privire la Procuratură, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 25.12.2008 [19], în scopul exercitării atribuțiilor care îi revin Procuraturii, procurorul, în condițiile legii, este în drept: a) să solicite și să primească de la persoanele juridice și fizice informații, materiale și date ce constituie secret comercial și bancar, necesare pentru exercitarea atribuțiilor sale, doar în cadrul unui proces penal pornit, cu autorizația judecătorului de instrucție; b) să dispună organelor abilitate efectuarea controlului, a reviziei privind activitatea agenților economici și a altor persoane juridice; să antreneze specialiști pentru elucidarea unor probleme de specialitate apărute în exercițiul funcției; să dispună efectuarea unor expertize, controale asupra materialelor, informațiilor, comunicărilor primite de organele Procuraturii și să ceară prezentarea rezultatelor acestor acțiuni; c) să citeze orice persoană și să solicite explicații verbale sau scrise în cazul urmăririi penale sau al lezării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, precum și în cazul încălcării ordinii de drept; d) să aibă acces liber în localurile instituțiilor publice, ale agenților economici, ale altor persoane juridice, precum și la documentele și materialele lor.

Potrivit alin.(2) art.25 al Legii cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 27.12.2012 [20], cerințele legale ale polițistului, înaintate în procesul exercitării atribuțiilor de serviciu, sunt obligatorii pentru executare de către toate persoanele fizice și juridice.

Conform art.19 al Legii cu privire la trupele de carabinieri (trupele interne) ale Ministerului Afacerilor Interne, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 12.12.1991 [21], cerințele legitime ale militarilor

trupelor de carabinieri sunt obligatorii pentru cetățeni și persoanele oficiale.

Potrivit alin.(1) art.7 al Legii cu privire la Poliția de Frontieră, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 28.12.2011 [22], în exercitarea atribuțiilor care îi revin, Poliția de Frontieră are dreptul: a) să controleze documentele persoanelor și ale mijloacelor de transport necesare pentru trecerea frontierei de stat și să efectueze în ele însemnările de rigoare; b) să folosească mijloacele electronice de comunicație, precum și mijloacele de transport din posesia persoanelor, cu compensarea ulterioară, în modul stabilit de lege, a cheltuielilor sau a prejudiciului cauzat; c) în cazuri excepționale, să solicite proprietarilor și beneficiarilor de terenuri din zona de frontieră accesul pentru circulația patrulelor; d) să limiteze temporar executarea oricăror lucrări în zona de frontieră în caz de pericolire a intereselor Republicii Moldova la frontiera de stat; e) să aplice temporar restricții ori să interzică circulația persoanelor și a mijloacelor de transport, să nu permită accesul lor pe unele terenuri în timpul operațiunilor de frontieră; f) să determine, în comun cu unitățile interesate, indiferent de tipul de proprietate și de forma juridică de organizare a lor, locul și durata staționării în punctele de trecere a mijloacelor de transport de trafic internațional, care asigură circulația pasagerilor și a mărfurilor etc. În corespundere cu alineatul (2) al aceluiași articol, folosirea de către Poliția de Frontieră a drepturilor stabilite pentru îndeplinirea unor funcții neprevăzute de legislație nu se permite.

Conform alin.(1) art.313 din Codul vamal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 20.07.2000 [23], dispozițiile și cerințele legale ale colaboratorului vamal sunt executorii pentru toate persoanele fizice și juridice.

Potrivit alin.(4) art.134 din Codul fiscal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.04.1997 [24], cerințele și dispozițiile legale ale funcționarului fiscal sunt executorii pentru toate persoanele, inclusiv pentru cele cu funcție de răspundere.

În Legea privind executorii judecătorești, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 17.06.2010 [25], se prevede: în exercitarea atribuțiilor de serviciu, executorul judecătoresc este exponentul puterii de stat (alin.(1) art.2); actul întocmit de executorul judecătoresc, în limitele competențelor sale legale, este act procesual de autoritate publică (art.3); debitorul este obligat să permită executorului judecătoresc să efectueze toate actele necesare prevăzute de lege privind executarea silită. Pe parcursul procedurii de executare, debitorul, la cererea executorului judecătoresc, este obligat să-și declare pe propria răspundere toate bunurile, veniturile și creanțele față de terți (alin.(1) art.36); la cererea executorului judecătoresc, cei care datorează sume de bani debitorului ori dețin alte bunuri ale acestuia supuse urmăririi potrivit legii au

obligăția de a prezenta informația solicitată (alin.(2) art.36); instituțiile financiare sunt obligate să furnizeze informația solicitată de executorul judecătoresc, să îi permită verificarea rulajului sumelor în conturile bancare ale debitorului, cu eliberarea imediată și necondiționată a extrasului din contul bancar (alin.(2) art.37); colaboratorii de poliție și reprezentanții administrației publice locale sunt obligați, la prima solicitare, scrisă sau verbală, a executorului judecătoresc, să asigure ordinea publică și să participe la realizarea unor măsuri procesuale prevăzute de legislație (alin.(3) art.37).

Astfel, ne-am putut convinge că, în condițiile descrise în actele legislative menționate mai sus, au calitatea de persoană cu funcție de răspundere, care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice, persoanele având statutul de: judecător; procuror; inspector inferior de patrulare din cadrul Inspectoratului Național de Patrulare al Inspectoratului General de Poliție; soldat din cadrul trupelor de carabinieri ale Ministerului Afacerilor Interne; polițist de frontieră; inspector vamal; inspector fiscal; executor judecătoresc. Bineînțeles, lista unor asemenea persoane este mult mai largă. Ea nu se reduce la exemplele din practica judiciară, prezentate mai sus. Important este ca, de fiecare dată, să existe prevederi normative din care să rezulte că persoanelor respective, într-o autoritate publică centrală sau locală, li se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice. În lipsa unor astfel de prevederi normative, făptuitorul nu poate avea calitatea de persoană cu funcție de răspundere care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice.

În altă ordine de idei, în Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative [26], se propune ca, în dispoziția art.349 CP RM, în locul sintagmei „persoană cu funcție de răspundere” să fie folosită sintagma „persoană cu funcție de răspundere, persoană publică”.

Considerăm inoportună o asemenea modificare. Urmărind să fim consecvenți, venim cu această propunere *de lege ferenda*: în art.349 CP RM, sintagma „persoană cu funcție de răspundere” să fie substituită prin sintagma „persoana cu funcție de răspundere care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice”. În acest fel, sintagma „autoritățile publice” (care este utilizată în denumirea cap.XVII din partea specială a Codului penal și care desemnează componenta relevantă a valorii sociale fundamentale, căreia îi aduc atingere infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM), se va regăsi în cel mai concludent mod în descrierea calității speciale a victimei infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM. În plus, ar fi prevenite speculațiile privind posibilitatea evoluării persoanei

cu funcție de răspundere, care nu își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice, ca victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

Revenind la propunerea din proiectul enunțat *supra*, sesizăm maniera defectuoasă în care sunt asociate noțiunile „persoană cu funcție de răspundere” și „persoană publică”. În acest context, R.Popov afirmă just că noțiunea „persoană cu funcție de răspundere”, definită în alin.(1) art.123 CP RM, și noțiunea „persoană publică”, definită în alin.(2) art.123 CP RM, se află într-o relație de tip „parte-întreg”: „Așa cum e concepută în alin.(2) art.123 CP RM, noțiunea «persoană publică» este într-atât de cuprinzătoare, încât nu considerăm că există vreun exemplu când persoana are statut de persoană cu funcție de răspundere, dar nu are statutul de persoană publică. Să nu uităm că în pct.27 al Raportului explicativ la Convenția penală a Consiliului European privind corupția [27] se explică: „Definind noțiunea «agent public», autorii proiectului Convenției penale a Consiliului European privind corupția au urmărit să acopere toate categoriile posibile de agenți publici, în scopul de a evita, pe cât posibil, lacunele în incriminarea actelor de corupție în sectorul public”. Considerăm că, în mod similar, în cazul definirii noțiunii „persoană publică” din alin.(2) art.123 CP RM, intenția legiuitorului moldovean a fost cea de a acoperi toate categoriile posibile de funcționari publici și de persoane asimilate funcționarilor publici, în scopul de a evita, pe cât posibil, lacunele în incriminarea faptelor prevăzute la art.324, 327-329 și 332 CP RM” [28]. De asemenea, V.Stati și R.Popov menționează: „În sensul alin.(1) art.123 CP RM, nu este persoană cu funcție de răspundere cel care realizează acțiuni relevante sub aspect juridic, însă care nu exercită nici acțiuni administrative de dispoziție sau organizatorico-economice, nici funcții ale autorității publice. Totodată, nimic nu împiedică a-l considera pe acesta persoană publică în sensul alin.(2) art.123 CP RM” [29].

Din aceste argumente, rezultă cu claritate că noțiunea „persoană cu funcție de răspundere” este o noțiune subsecventă față de noțiunea „persoană publică”. Asocierea noțiunilor „persoană cu funcție de răspundere” și „persoană publică” reprezintă asocierea părții cu întregul, ceea ce sfidează regulile logicii.

Atragem atenția asupra faptului că sferile de incidență ale noțiunilor „persoană publică străină” (în sensul alin.(1) art.123¹ CP RM) și „funcționarul internațional” (în sensul alin.(1) art.123¹ CP RM) nu interferează cu sfera de incidență a noțiunii „persoană publică”, așadar, nici cu sfera de incidență a noțiunii „persoană cu funcție de răspundere”. Sub acest aspect, R.Popov argumentează: „Noțiunile «persoană publică străină» și «funcționar internațional» sunt noi pentru cadrul normativ al Republicii Moldova. Ele au devenit aplicabile numai odată cu intrarea în vigoa-

re a amendamentelor operate la 02.12.2011. Până la acest moment, noțiunile «persoană publică străină» și «funcționar internațional» pur și simplu au lipsit în Codul penal al Republicii Moldova» [30]. Așadar, nici persoanele publice străine, nici funcționarii internaționali nu pot fi victime ale infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

În plan comparativ, menționăm că, potrivit alin.(1) art.310 (articol care corespunde cu art.349 CP RM) din Codul penal al Ungariei [31], victimă a infracțiunii poate fi persoana publică străină. La fel, conform alin.2 §128 (care corespunde cu art.349 CP RM) din Codul penal al Norvegiei [32], victimă a infracțiunii poate fi funcționarul public care reprezintă fie autoritatea publică dintr-un stat străin, fie o organizație interguvernamentală.

În contextul examinat, nu este de prisos să subliniem că infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM trebuie delimitate de infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.142 CP RM: săvârșirea unui act de violență asupra oficiului, locuinței sau mijlocului de transport al persoanei care beneficiază de protecție internațională, dacă acest act poate periclita viața, sănătatea sau libertatea persoanei în cauză. Așadar, persoana, care beneficiază de protecție internațională (în sensul art.122 CP RM), nu poate fi victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

În continuare, vor fi examinate caracteristicile *persoanei care își îndeplinește datoria obștească*, ca victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

Precizăm că, până la modificarea art.349 CP RM, operată prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008 [33], persoana care își îndeplinește datoria obștească nu era considerată victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

Într-o speță din practica judiciară, calitatea de persoană care își îndeplinește datoria obștească i-a fost atribuită victimei care, de fapt, se găsea în postura de persoană cu funcție de răspundere. Or, din această speță, aflăm că *victima își îndeplinea datoria obștească de menținere a ordinii publice, fiind angajată a Serviciului de menținere a ordinii publice din cadrul Inspectoratului de poliție al sectorului Râșcani, mun. Chișinău* [34]. Considerăm că, în condițiile descrise, victima a acționat în calitate de persoană cu funcție de răspundere, nu în calitate de persoană care își îndeplinește datoria obștească. Această concluzie rezultă din alin.(4) art.24 al Legii cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 27.12.2012 [35]: „Fiecare polițist, pe tot teritoriul țării, indiferent de funcția pe care o deține, de locul în care se află în timpul sau în afara orelor de program, în cazul în care sesizează existența unor circumstanțe sau fapte care

periclitează ordinea de drept, viața sau sănătatea persoanelor ori alte valori sociale, este obligat să comunice despre aceasta celei mai apropiate subdiviziuni de poliție și să întreprindă măsurile posibile pentru prevenirea și curmarea infracțiunii sau contravenției, acordarea primului ajutor persoanelor aflate în pericol, reținerea și identificarea făptuitorilor, depistarea martorilor oculari și pentru paza locului în care s-a produs evenimentul”. De asemenea, la lit.e) pct.6 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Codului de etică și deontologie al polițistului, nr.481 din 10.06.2006 [36], se menționează că conduita profesională a polițistului se bazează, printre altele, pe principiul disponibilității. Acesta presupune intervenția polițistului în orice situație în care ia cunoștință de atingerea adusă vreuneia dintre valorile apărute de lege, indiferent de momentul constatării acesteia, capacitatea de a asculta și de a rezolva problemele celor aflați în dificultate ori de a îndruma către alte autorități cazurile care se situează în afara competenței ori atribuțiilor sale.

Pentru a stabili caracteristicile persoanei care își îndeplinește datoria obștească, este necesar să stabilim conținutul noțiunii „îndeplinirea datoriei obștești”. Conform pct.5.3 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP RM)”, nr.11 din 24.12.2012 [37], „prin «îndeplinirea obligațiilor obștești» se are în vedere înfăptuirea de către cetățeni a unor îndatoriri publice cu care aceștia au fost însărcinați sau săvârșirea altor acțiuni în interesul societății sau al unor persoane aparte. Astfel, îndeplinirea obligațiilor obștești poate fi de două tipuri: 1) îndeplinirea în baze obștești a obligațiilor obștești special încredințate; 2) îndeplinirea din proprie inițiativă a acțiunilor în interesele societății sau ale unor cetățeni aparte”.

Deschizând parantezele și referindu-se la aceste două tipuri, S.Brînza afirmă: „Privitor la primul tip, se are în vedere participarea victimei la activitatea gărzii populare, a comitetului de imobil (de stradă), a mișcării obștești, a organizației pacifiste, a organizației de apărare a drepturilor omului, a organizației de femei, de veterani, de invalizi, de tineret sau de copii, a societății științifice, tehnice, ecologiste, cultural-educative, sportive, a altei societăți benevole, a uniunii de creație, a comunității național-culturale, a altei asociații obștești. Nu este obligatoriu ca victima să fie membru al unei asociații obștești. Important este să nu presteze muncă salariată în cadrul unei asemenea asociații. Prestând munca salariată, victima își îndeplinește obligațiile de serviciu, nu cele obștești. Cel de-al doilea tip al îndeplinirii obligațiilor obștești presupune îndeplinirea din proprie inițiativă a acțiunilor în interesele societății sau ale unor cetățeni aparte. Se au în vedere acțiunile de legitimă apărare

a altei persoane sau a unui interes public, de reținere a infractorului (a contravenientului), de denunțare a infractorului (a contravenientului), de criticare a neajunsurilor la adunarea colectivului de muncă, de renunțare de a participa la săvârșirea infracțiunii (a contravenției) etc.” [38] Într-un mod apropiat, C.Gurschi menționează: „prin «persoană care participă la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale» se înțelege persoanele care, fie conform legii ori la indicația organelor de urmărire penală, au fost încadrate (atruse) în acțiuni de prevenire, de curmare a infracțiunilor, fie au întreprins din proprie inițiativă asemenea acțiuni” [39]. După părerea lui V.G. Goncareenko, prin „persoană care își îndeplinește obligațiile obștești” se are în vedere persoanele care execută însărcinări sau realizează acțiuni socialmente utile legate fie de menținerea ordinii publice în timpul desfășurării unor demonstrații, mitinguri, marșuri sau a altor asemenea manifestații în masă, ori al lichidării consecințelor unor avarii sau calamități, fie de contracararea încălcărilor ordinii publice, fie de alte asemenea activități. Astfel, persoane care își îndeplinesc obligațiile obștești pot fi considerate: colaboratorii confidențiali antrenați la efectuarea măsurilor speciale de investigații; membrii gărzii populare; membrii comitetului de imobil (de stradă); alte persoane, inclusiv cele care nu fac parte din nicio asociație” [40].

Aceste opinii își găsesc confirmarea în reglementările din unele acte normative. De exemplu, potrivit art.1 al Legii cu privire la gărzile populare, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 06.02.1997 [41], sarcinile de bază ale gărzilor populare sunt: asigurarea securității și apărarea intereselor legitime ale cetățenilor, susținerea pe toate căile a organelor de drept în acțiunile de menținere a ordinii publice, de prevenire și reprimare a infracțiunilor și contravențiilor. Conform alin.(1) art.9 al aceleiași legi, membrul gărzii populare în exercițiul funcțiunii este în drept: a) să ceară cetățenilor respectarea ordinii publice și încetarea infracțiunilor sau contravențiilor; b) să ceară infractorilor și contravenienților să prezinte actele de identitate în cazurile când stabilirea identității este necesară pentru a clarifica împrejurările săvârșirii infracțiunii, contravenției sau complicitatea la ea; c) să rețină și să conducă la poliție, în cazul când au fost epuizate celelalte măsuri de influență, persoanele care au încălcat ordinea publică ori au săvârșit infracțiuni sau contravenții, pentru identificarea lor și întocmirea procesului-verbal; d) să ridice, la reprimarea infracțiunilor și contravențiilor, de la infractori și contravenienți uneltele infracțiunilor și contravențiilor, urmând a le preda neîntârziat poliției etc.

În Legea privind activitatea specială de investigații, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.03.2012 [42], în alin.(1)-(3) art.15, se prevede: colaboratorii confidențiali sunt persoane care, prin-

tr-un acord scris sau verbal, se obligă să ofere ofițerului de investigații informații, să participe la pregătirea și efectuarea măsurilor speciale de investigații, precum și să contribuie într-un alt mod, neinterzis de lege, la activitățile speciale de investigații. Antrenarea colaboratorilor confidențiali la efectuarea măsurilor speciale de investigații poate fi realizată cu titlu oneros sau gratuit. Ofițerii de investigații, după caz, pot încheia acorduri cu colaboratorii confidențiali în numele autorității ale cărei subdiviziuni efectuează activitatea specială de investigații.

Potrivit alin.(1) art.15 al Legii securității statului, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 31.10.1995 [43], cetățenii și asociațiile obștești ale acestora acordă sprijin organelor securității statului în îndeplinirea atribuțiilor ce le revin.

În anexa la Legea pentru aprobarea Regulamentului de funcționare a sistemului liniilor telefonice anticorupție, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 25.10.2013 [44], la alin.(1) art.11, se stabilește: în funcție de caracterul informațiilor recepționate prin apelurile efectuate la linia națională anticorupție, apelurile efectuate la linia națională anticorupție se clasifică în: a) informații despre comiterea unor acte de corupție, acte conexe corupției ori a unor fapte de comportament corupțional; b) informații despre comiterea unor fapte ilegale, altele decât actele de corupție, actele conexe corupției sau faptele de comportament corupțional.

Conform pct.2 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind avertizorii de integritate, nr.707 din 09.09.2013 [45], *avertizare* constituie informarea despre comiterea actelor de corupție și a celor conexe corupției, a faptelor de comportament corupțional, despre nerespectarea regulilor privind declararea veniturilor și a proprietății și despre încălcarea obligațiilor legale privind conflictul de interese, făcută benevol, cu bună-credință și în interes public, în formă scrisă sau verbală persoanelor și/sau organelor competente pentru primirea, înregistrarea și examinarea acestor informații.

Desigur, există și alte asemenea exemple.

Așa cum s-a putut vedea *supra*, îndeplinirea obligațiilor obștești poate presupune îndeplinirea din proprie inițiativă a acțiunilor în interesele societății sau ale unor cetățeni aparte (acțiunile de legitimă apărare a altei persoane sau a unui interes public, de reținere a infractorului (a contravenientului), de denunțare a infractorului (a contravenientului), de criticare a neajunsurilor la adunarea colectivului de muncă, de renunțare de a participa la săvârșirea infracțiunii (a contravenției) etc.).

Astfel de acțiuni socialmente utile pot să nu constituie obiectul unei reglementări normative. Cu toate acestea, ele trebuie să fie conforme cu cadrul legal, să

nu implică depășirea limitelor care despart licitul de ilicit. De exemplu: în cazul legitimei apărări, aceste limite sunt stabilite de art.36 CP RM, de art.21 din Codul contravențional și de alte asemenea prevederi normative; în ipoteza reținerii infractorului, limitele dintre licit și ilicit sunt conturate în art.37 CP RM etc.

În următoarea speță din practica judiciară, s-a stabilit că, îndeplinind obligația obștească, victima nu a depășit limitele care despart licitul și ilicit: *P.O. și P.A. au fost condamnați în baza lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. În fapt, la 05.02.2009, în timpul zilei, aceștia se aflau pe una din străzile satului Gordineștii Vechi, raionul Edineț. P.O. și P.A. l-au întâlnit pe B.A. și au început să-l maltrateze. Observând aceasta, A.C. a intervenit pentru a curma acțiunile lui P.O. și P.A. Reacionând, P.O. și P.A. i-au aplicat lui A.C. mai multe lovituri în cap cu un cablu de tensiune înaltă. Ca rezultat, victima a suferit o vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății* [46]. Într-o altă speță, se arată că victima își îndeplinea datoria obștească de curmare a unei fapte antisociale, fiind șofer în cadrul Serviciului Piscicol de pe lângă Ministerul Mediului care a acționat împreună cu un inspector din cadrul aceleiași serviciu [47]. În altă speță, alin. (1¹) art.349 CP RM a fost aplicat pentru agresarea cetățeanului care a încercat să nu admită părăsirea locului faptei de către persoanele care săvârșise o pungășie [48].

Cu această ocazie, menționăm că, de exemplu, potrivit art.240 din Codul penal al Argentinei [49] (care corespunde cu art.349 CP RM), persoana particulară, care a reținut sau a încercat să rețină un infractor în momentul comiterii vădite a unei infracțiuni, este asimilată unei persoane cu funcție de răspundere. O prevedere similară există în Codul penal al Cehiei [50], în art.157 (corespunde cu art.349 CP RM).

Nu considerăm că asemenea dispoziții ar trebui să completeze art.349 CP RM. Mai mult, considerăm salutar faptul că în Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative [51] se propune ca persoana, care își îndeplinește datoria obștească, să nu mai fie considerată victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

În cele ce urmează, vor fi analizate caracteristicile rudei apropiate a persoanei cu funcție de răspundere sau a persoanei care își îndeplinește datoria obștească, ca victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

Până la modificarea art.349 CP RM, operată prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008 [52], doar ruda apropiată a persoanei cu funcție de răspundere (nu și a persoanei care își îndeplinește datoria obștească) era considerată victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

Într-o speță, în care se aplică lit.b) alin.(2) art.349 CP RM, se menționează că victime sunt atât F.C., ofițer operativ de sector al postului de poliție Molovata Nouă, cât și rudele acestuia. Însă nu se precizează gradul de rudenie a acestora cu F.C. [53]. Între timp, nu oricare rudă a persoanei cu funcție de răspundere sau a persoanei care își îndeplinește datoria obștească poate fi considerată victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM.

Din alin.(4) art.134 CP RM, rezultă că rude apropiate se consideră următoarele categorii corelative de persoane: 1) părinții în raport cu copiii, sau invers; 2) înfietorii în raport cu copiii înfiați, sau invers; 3) frații în raport cu surorile, sau invers; 4) bunicii în raport cu nepoții lor, sau invers. De exemplu, într-o speță, calitatea de victimă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.349 CP RM a avut-o nu doar C.Gh., șeful Secției investigații operative a Direcției investigarea fraudelor a Departamentului poliție al Ministerului Afacerilor Interne, ci și copiii, părinții și soția acestuia [54].

Alte categorii de persoane decât cele nominalizate în alin.(4) art.134 CP RM nu pot alcătui conținutul noțiunii „rude apropiate”. Sub incidența acestei noțiuni intră copiii și părinții lui C.Gh., însă nu și soția lui C.Gh. Aceasta nu este nici măcar rudă cu C.Gh. (și nici nu poate fi). De aceea, în speța analizată supra, răspunderea trebuia aplicată conform regulilor concursului de infracțiuni: în baza alin.(1) art.349 (în ceea ce privește amenințarea cu omorul și cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății asupra lui C.Gh., a copiilor și părinților acestuia) și art.155 (în ceea ce privește amenințarea cu omorul și cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății asupra soției lui C.Gh.) din Codul penal.

Sub aspectul examinat mai sus, este de notat că, de exemplu, potrivit alin.(3) art.257 „Ultrajul” din Codul penal al României din 2009 [55], „cu aceeași pedeapsă se sancționează faptele comise în condițiile alin.(2), dacă privesc un membru de familie al funcționarului public”. O dispoziție asemănătoare conține art.243 (care corespunde cu art.349 CP RM) din Codul penal al Albaniei [56].

Considerăm că nu aceste modele străine ar trebui recepționate de legiuitorul autohton. Astfel, din art.189 (care corespunde cu art.349 CP RM) din Codul penal al Bruneiului [57], rezultă că victimă a infracțiunii este persoana de a cărei soartă este cu bună-știință interesat funcționarul public. Aceeași concepție este promovată în art.321 (care corespunde cu art.349 CP RM) din Codul penal al Kazahstanului [58].

Ca și în art.349 CP RM, în art.345 din Codul penal al Ucrainei este utilizată sintagma „rude apropiate”. Mai mulți doctrinari ucraineni au propus ca această sintagmă să fie substituită prin sintagma „persoane apropiate” [59]. Considerăm că o asemenea modifi-

care ar fi oportună și în cazul art.349 CP RM. Or, nu întotdeauna relația de rudenie dintre două persoane poate fi dovada existenței unei afecțiuni dintre acestea, de care să poată profita făptuitorul. Apropierea reală dintre două persoane este condiționată de caracterul relațiilor dintre acestea, de factorii sociali, nu de factorii biologici (în cazul rudeniei de sânge) sau de factorii juridici (în cazul rudeniei care își are originea în actul de adopție).

Merită atenție opinia exprimată de M.G. Fetisov: „În vederea stabilirii faptului dacă o persoană este apropiată de altă persoană sau nu, instanța de judecată trebuie să evalueze caracterul relațiilor dintre acestea” [60]. Așadar, apropierea reală dintre două persoane reprezintă o împrejurare cu încărcătură factologică, care ar urma să fie stabilită în fiecare caz aparte. Cu toate acestea, ar trebui să existe un suport juridic pentru stabilirea acestei împrejurări. Ne referim la definiția noțiunii „persoane apropiate”, care ar trebui să fie formulată în textul legii penale.

În literatura de specialitate, este propusă o astfel de definiție: „Persoane apropiate de colaboratorul organului de ocrotire a dreptului sunt persoanele care fie se află în relații de rudenie (tată, mamă, bunic, bunică, copil, frate, soră), de căsătorie sau de afinitate cu colaboratorul organului de ocrotire a dreptului, fie întrețin cu acesta o comunicare personală apropiată” [61]. Totuși, această definiție pare a avea un caracter eclectic, îmbinând sensurile de „rudă apropiată” și „persoană apropiată”. De aceea par a fi mai reușite următoarele definiții: „Persoane apropiate de colaboratorul organului de ocrotire a dreptului sunt persoanele ale căror viață, sănătate și bunăstare sunt importante pentru colaboratorul organului de ocrotire a dreptului, în virtutea relațiilor personale stabilite” [62]; „Persoane apropiate sunt acele persoane de a căror securitate este interesată persoana cu funcție de răspundere” [63].

Sintetizând aceste două definiții, venim cu următoarele propuneri *de lege ferenda*: 1) Codul penal să fie completat cu art. 133² „Persoane apropiate”, care să aibă următorul conținut: „Prin apropierea dintre două persoane se înțelege acea relație dintre aceste persoane, când viața, sănătatea și bunăstarea uneia dintre ele sunt importante pentru cealaltă, în virtutea relațiilor personale stabilite, și atunci când de securitatea uneia dintre aceste persoane este interesată cealaltă”; 2) în art.349 CP RM, sintagma „rudelor ei apropiate” să fie substituită prin sintagma „persoanelor care îi sunt apropiate”.

În alt context, în doctrina penală română, se afirmă că pluralitatea de victime implică necesarmente pluralitatea infracțiunilor de ultraj aflate în concurs [64]. Nu putem fi de acord cu o asemenea părere. Nu întotdeauna pluralitatea de victime este o dovadă a pluralității de infracțiuni. Această concluzie rezultă

din alin.(1) art.30 CP RM: „Se consideră infracțiune prelungită fapta săvârșită cu intenție unică, caracterizată prin două sau mai multe acțiuni infracționale identice, comise cu un singur scop, alcătuind în ansamblu o infracțiune”. Dacă fiecare din aceste două sau mai multe acțiuni infracționale identice vizează o victimă diferită, însă au la bază o intenție unică și sunt comise cu un singur scop, nu avem niciun temei să aplicăm regulile concursului de infracțiuni. De altfel, aceeași concluzie rezultă din pct.5.6 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP RM)”, nr.11 din 24.12.2012 [65]. Acest punct se referă la omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane, care este un exemplu legiferat de infracțiune unică cu pluralitate de victime: „Pentru aplicarea circumstanței agravante prevăzute la lit.g) alin.(2) art.145 CP RM, este necesar să fie întrunite următoarele două condiții: 1) să existe o pluralitate de victime; 2) făptuitorul să manifeste o intenție unică (dublată de un scop unic) de omor a două sau mai multe persoane”.

Strict în contextul analizat, singura diferență relevantă dintre art.145 CP RM și art.349 CP RM este următoarea: în art.349 CP RM, săvârșirea infracțiunii asupra a două sau mai multor persoane, în bază unei intenții unice și cu un singur scop, nu reprezintă o circumstanță care are un efect agravant. Eventual, numărul de victime ar putea fi luat în considerare la individualizarea pedepsei aplicate pentru infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM.

Nu putem încheia investigarea problemelor legate de victima infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM, fără a aborda chestiunea erorii cu privire la calitatea specială a victimei infracțiunii. Referindu-se la o ipoteză din legea penală ucraineană, care este apropiată de cea reliefată în art.349 CP RM, I.I. Davidovici menționează: „Săvârșirea infracțiunii asupra persoanei, pe care făptuitorul a perceput-o eronat în calitate de reprezentant al administrației publice sau de apropiat al acestuia, trebuie calificată ca tentativă la infracțiunea pe care intenționa să o comită făptuitorul” [66]. Adaptând acest punct de vedere conjuncturii legii penale a Republicii Moldova, conchidem: vom fi în prezența tentativei la una din infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM în cazul în care, în prezența tuturor celorlalte condiții cerute de acest articol, făptuitorul consideră eronat că săvârșește infracțiunea asupra unei persoane cu funcție de răspundere, a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească sau a rudei apropiate a acestora. Această concluzie se sprijină pe dispoziția art.27 CP RM: „Se consideră tentativă de infracțiune acțiunea sau inacțiunea intenționată îndreptată nemijlocit spre săvârșirea unei infracțiuni dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, aceasta nu

și-a produs efectul”. Or, sub imperiul erorii cu privire la calitatea specială a victimei infracțiunii, acțiunea făptuitorului este îndreptată nemijlocit spre săvârșirea unei infracțiuni asupra unei persoane cu funcție de răspundere, a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească sau a rudei apropiate a acestora. Însă, din cauze independente de voința făptuitorului, această infracțiune nu-și produce efectul. Or, efectul scontat (săvârșirea infracțiunii asupra unei persoane cu funcție de răspundere, a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească sau a rudei apropiate a acestora) nu coincide cu ceea ce relevă realitatea obiectivă (săvârșirea infracțiunii asupra celui care nu are calitatea de persoană cu funcție de răspundere, de persoană care își îndeplinește datoria obștească sau de rudă apropiată a acestora).

Analiza caracteristicilor obiectului material și ale victimei infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM ne permite să formulăm următoarele **concluzii**:

1) ca obiect material al infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹) și lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, corpul persoanei reprezintă expresia corporală a integrității corporale sau a sănătății persoanei;

2) doar bunurile care urmează a fi nimicite de făptuitor pot reprezenta obiectul material al infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹) sau lit.c) alin.(2) art.349 CP RM. Nu pot constitui obiectul material al acestor infracțiuni bunurile sustrate, dobândite, primite, fabricate, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală sau supuse unei alte asemenea influențări;

3) victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM este, după caz: a) persoana cu funcție de răspundere care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice; b) persoana care își îndeplinește datoria obștească; c) ruda apropiată cu persoana cu funcție de răspundere sau cu persoana care își îndeplinește datoria obștească;

3) persoană cu funcție de răspundere, care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice, este persoana căreia, într-o autoritate publică centrală sau locală, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice;

4) în cazul unor persoane cu funcție de răspundere care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice, este important de fiecare dată să existe prevederi normative din care să rezulte că persoanelor respective, într-o autoritate publică centrală sau locală, li se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice. În lipsa unor astfel de prevederi normative, făptuitorul nu poate avea calitatea de persoană cu funcție de răspundere

care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice;

5) nici persoanele publice străine, nici funcționarii internaționali nu pot fi victime ale infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM;

6) persoana, care beneficiază de protecție internațională (în sensul art.122 CP RM), nu poate fi victimă a infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM;

7) în sensul art.349 CP RM, îndeplinirea obligațiilor obștești poate presupune realizarea din proprie inițiativă a acțiunilor în interesele societății sau ale unor cetățeni aparte (acțiunile de legitimă apărare a altei persoane sau a unui interes public, de reținere a infractorului (a contravenientului), de denunțare a infractorului (a contravenientului), de criticare a neajunsurilor la adunarea colectivului de muncă, de renunțare de a participa la săvârșirea infracțiunii (a contravenției) etc.). Astfel de acțiuni socialmente utile pot să nu constituie obiectul unei reglementări normative. Cu toate acestea, ele trebuie să fie conforme cu cadrul legal, să nu implice depășirea limitelor care despart licitul de ilicit;

8) este oportun ca în art.349 CP RM sintagma „rudelor ei apropiate” să fie substituită prin sintagma „persoanelor care îi sunt apropiate”;

9) pluralitatea de victime nu implică necesarmente pluralitatea infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM, aflate în concurs;

10) vom fi în prezența tentativei la una din infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM în cazul în care, în prezența tuturor celorlalte condiții cerute de acest articol, făptuitorul consideră eronat că săvârșește infracțiunea asupra unei persoane cu funcție de răspundere, a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească sau a rudei apropiate a acestora.

Referințe:

1. Bulai C. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: All, 1997, p.196; Bulai C., Bulai B.N. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2007, p.198.
2. Brînza S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.89.
3. Bulai C., Filipaș A., Mitrache C. *Instituții de drept penal*. București: Trei, 2003, p.284.
4. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.149.
5. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 14.04.2009. Dosarul nr.1ra-214/09. www.csj.md (vizitat 02.08.2015).
6. Popov R. *Condițiile generale și speciale pentru existența subiectului persoană fizică în cazul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV și XVI din partea specială a Codului penal: aspecte introductive*. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis”*, 2012, nr.8, p.99-112.
7. Nistoreanu Gh., Boroi A. *Drept penal. Partea specia-*

- lă. București: All Beck, 2002, p.244; Alecu Gh. *Instituții de drept penal. Partea generală și Partea specială*. Constanța: Ovidius University Press, 2010, p.400; Diaconescu D., Duvac C. *Tratat de drept penal. Partea specială*. București: C.H. Beck, 2009, p.335; Păvăleanu V. *Drept penal special*. București: Universul Juridic, 2014, p.234.
8. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
9. *Ibidem*, 2001, nr.8-10.
10. Sentința Judecătorei raionului Sângerei din 27.05.2015. Dosarul nr.134/15. <http://jsi.justice.md> (vizitat 02.08.2015).
11. Sentința Judecătorei sectorului Botanica, mun. Chișinău, din 20.12.2013. Dosarul nr.1410/12. <http://jb.justice.md> (vizitat 02.08.2015); Sentința Judecătorei sectorului Râșcani, mun. Chișinău, din 24.06.2015. Dosarul nr.193/15. <http://jrc.justice.md> (vizitat 02.08.2015); Sentința Judecătorei raionului Slobozia din 06.03.2014. Dosarul nr.1154/13. <http://jsv.justice.md> (vizitat 02.08.2015).
12. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 04.06.2015. Dosarul nr.1a-765/15. <http://cac.justice.md> (vizitat 02.08.2015); Sentința Judecătorei mun. Bălți din 01.07.2014. Dosarul nr.1-229/14. <http://jba.justice.md> (vizitat 02.08.2015); Sentința Judecătorei raionului Hâncești din 17.04.2015. Dosarul nr.1327/15. <http://jhn.justice.md> (vizitat 02.08.2015); Sentința Judecătorei raionului Hâncești din 13.07.2015. Dosarul nr.114/15. <http://jhn.justice.md> (vizitat 02.08.2015).
13. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 31.03.2015. Dosarul nr.1a-107/15. <http://cac.justice.md> (vizitat 02.08.2015); Sentința Judecătorei sectorului Ciocana, mun. Chișinău, din 15.06.2015. Dosarul nr.1-36/15. <http://jci.justice.md> (vizitat 02.08.2015); Sentința Judecătorei sectorului Ciocana, mun. Chișinău, din 22.05.2014. Dosarul nr.1-350/14. <http://jci.justice.md> (vizitat 02.08.2015); Sentința Judecătorei sectorului Râșcani, mun. Chișinău, din 16.12.2014. Dosarul nr.11104/14. <http://jrc.justice.md> (vizitat 02.08.2015).
14. Sentința Judecătorei raionului Cahul din 10.11.2014. Dosarul nr.1236/14. <http://jch.justice.md> (vizitat 02.08.2015).
15. Sentința Judecătorei raionului Hâncești din 21.05.2014. Dosarul nr.1156/14. <http://jhn.justice.md> (vizitat 02.08.2015); Приговор Суда района Чадыр-Лунга от 11 июля 2014 г. Дело № 1-76/14. <http://jcg.justice.md> (vizitat 02.08.2015).
16. Încheierea Judecătorei raionului Dubăsari din 31.01.2014. Dosarul nr.1-10/14. <http://jdb.justice.md> (vizitat 02.08.2015).
17. Приговор Суда района Чадыр-Лунга от 1 ноября 2010 г. Дело № 1-113/10. <http://jcg.justice.md> (vizitat 02.08.2015).
18. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr.59-60.
19. *Ibidem*, 2009, nr.55-56.
20. *Ibidem*, 2013, nr.42-47.
21. *Sfatul Țării*, 1991, nr.231.
22. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.76-80.
23. *Ibidem*, 2000, nr.160.
24. *Ibidem*, 1997, nr.62.
25. *Ibidem*, 2010, nr.126-128.
26. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal). <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127> (vizitat 02.08.2015).
27. Criminal Law Convention on Corruption. Explanatory Report. <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/173.htm> (vizitat 02.08.2015).
28. Popov R. *Unele controverse legate de statutul persoanei publice privită ca subiect special al infracțiunilor prevăzute în capitolul XV din Partea specială a Codului penal*. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.6, p.65-68.
29. Stati V., Popov R. *Unele precizări cu privire la înțelesul noțiunii „persoană publică” (alin.(2) art.123 CP RM)*. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.4, p.12-22.
30. Popov R. *Subiecții speciali ai infracțiunilor prevăzute în cap. XV din partea specială a codului penal: alții decât persoana publică și persoana cu funcție de demnitate publică*. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.11, p.84-88; nr.10, p.81-85.
31. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200100.TV (vizitat 02.08.2015).
32. Almindelig borgerlig Straffelov. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10/KAPITTEL_2-5#KAPITTEL_2-5 (vizitat 02.08.2015).
33. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
34. Sentința Judecătorei sectorului Râșcani, mun. Chișinău, din 08.07.2014. Dosarul nr.11308/14. <http://jrc.justice.md> (vizitat 02.08.2015).
35. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.42-47.
36. *Ibidem*, 2006, nr.75-78.
37. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP RM)”, nr.11 din 24.12.2012. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=44 (vizitat 02.08.2015).
38. Brînza S. *Analiza de drept penal a circumstanțelor agravante ale omorului, specificate la lit.d) alin.(2) și la lit.e) alin.(3) art.145 CP RM*. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.12, p.13-23; Brînza S. *Studiu asupra unor circumstanțe agravante ale infracțiunii de omor intenționat prevăzute de Codul penal al Republicii Moldova*. În: *Anuarul Universității „Petre Andrei” din Iași. Fascicula Drept, Științe Economice, Științe Politice*, 2013, nr.12, p.81-94.
39. Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C. et al. *Codul penal comentat și adnotat*. Chișinău: Cartier, 2005, p.560.
40. *Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу*. За ред. М.О. Потєбєнька, В.Г. Гончаренка. Київ: Форум, 2002, с.722.
41. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.22-23.
42. *Ibidem*, 2012, nr.113-118.
43. *Ibidem*, 1997, nr.10.
44. *Ibidem*, 2013, nr.276-280.
45. *Ibidem*, 2013, nr.198-204.
46. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 08.06.2010. Dosarul nr.1ra-595/10. www.csj.md (vizitat 02.08.2015).

47. Sentința Judecătorei raionului Dubăsari din 09.10.2013. Dosarul nr.1-83/13. <http://jdb.justice.md> (vizitat 02.08.2015).

48. Sentința Judecătorei sectorului Ciocana, mun. Chișinău, din 28.03.2014. Dosarul nr.1-232/14. <http://jci.justice.md> (vizitat 02.08.2015).

49. Código penal al Republicii Argentina. <http://www.infoleg.gov.ar/infolegInternet/anexos/15000-19999/16546/textact.htm> (vizitat 02.08.2015).

50. Trestný zákon. În: Sbírkový zákon, 1961, Částka 65.

51. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal). <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127> (vizitat 02.08.2015).

52. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.

53. Sentința Judecătorei raionului Dubăsari din 27.03.2013. Dosarul nr.137/13. <http://jdb.justice.md> (vizitat 02.08.2015).

54. Sentința Judecătorei raionului Orhei din 08.02.2012. Dosarul nr.1199/11. <http://jor.justice.md> (vizitat 02.08.2015)

55. *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.

56. Criminal Code of the Republic of Albania. <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/47> (vizitat 02.08.2015).

57. Laws of Brunei. Chapter 22. Penal Code. <http://www.commonlii.org/bn/legis/pc22130/> (vizitat 02.08.2015).

58. Уголовный кодекс Республики Казахстан. http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008032 (vizitat 02.08.2015).

59. Навроцький В.О. *Кримінальне право України. Особлива частина*. Київ: Знання, 2000, с.600; Осадчий В.І. *Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності*. Київ: Атіка, 2004, с.110; Осадчий В.І. *Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності*: Автореферат дис. ... докт. юрид. наук. Київ, 2004, с.19; Горбунов В.А. *Проблеми кримінально-правової характеристики потерпілого від умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ст.347 КК України)*. В: *Форум права*, 2011, № 3, с.168-173; Горбунов В.А. *Деякі питання визначення потерпілого від умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ст.347 КК України) та його місця в складі цього злочину*. В: *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Харків, 30 травня 2011 р.). Харків: ХНУВС, 2011, с.12-14; Беленок В.П. *Потерпілий як факультативна ознака об'єкта складу погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу*. В: *Правові реформи в Україні: проблеми та перспективи*. Збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-теоретичної конференції. Частина 1 (Київ, 16 жовтня 2013 року). Київ, 2013, с.121-123; Гуренко Д.Ю. *Шляхи вдосконалення закону про кримінальну відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу*. В: *Вісник Кримінологічної асоціації України*, 2014, № 6, с.35-44; Шармар О.М., Сероветник В.С. *Проблемні питання об'єкта злочину*

та потерпілого, передбаченого ст.345 КК України. В: *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування*. Збірник тез підсумкової науково-теоретичної конференції наукового товариства курсантів (19 березня 2015 року). Частина 2, Київ, 2015, с.118-121; Шармар О.М. *Працівник правоохоронного органу, близькі родичі, члени сім'ї чи інші близькі йому особи як потерпілі від злочину, передбаченого ст.345 КК України*. В: *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України*. Матеріали всеукраїнської підсумкової науково-практичної конференції (Київ, 12 березня 2015 року). Частина 2. Київ, 2015, с.126-127; Удод А.М. *Кримінально-правова характеристика потерпілого від погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст.345 Кримінального кодексу України)*. В: *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія Право*, 2013, № 1062, вип.14, с.286-289; Удод А.М. *Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу за законодавством Росії, Республіки Білорусь та Грузії: порівняльне кримінально-правове дослідження*. В: *Форум права*, 2012, № 3, с.777-782.

60. Фетисов М.Г. *Проблеми уголовно-правового обеспечения безопасной деятельности сотрудников органов внутренних дел*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 1999, с.74-75.

61. *Уголовное право. Часть общая. Часть особенная*. Под общ. ред. Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкина, С.В. Максимова. Москва: Юриспруденция, 1999, с.530.

62. *Уголовное право Российской Федерации. Общая и Особенная части*. Под ред. А.И. Чучаева. Москва: Контракт; Инфра-М, 2013, с.347.

63. *Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий*. Под ред. Е.Л. Стрельцова. Харьков: Одиссей, 2005, с.662.

64. Dobrinoiu V., Pascu I., Molnar I. et al. *Drept penal. Partea generală*. București: Europa Nova, 1999, p.292; Predescu O., Hărăstășanu A. *Drept penal. Partea specială*. București: Universul Juridic, 2012, p.230; Pascu I., Dobrinoiu V., Hotca M.A. *Noul Cod penal comentat*. București: Universul Juridic, 2014, p.345.

65. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP RM)”, nr.11 din 24.12.2012. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=44 (vizitat 02.08.2015).

66. Давидович І.І. *Помилка у потерпілому та її кримінально-правове значення (на прикладі злочинних посягань на представників публічного управління у зв'язку з виконанням ними службових чи громадських обов'язків)*. В: *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*, 2013, № 182, p.306-315.

Recenzent:
Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

METODELE DE RESOCIALIZARE A CONDAMNAȚILOR

*Veaceslav GUMANIUC,
doctorand*

Metodele actuale de resocializare sunt foarte sărace. Resocializarea prin metode rodnice a condamnatului trebuie să fie scopul fundamental al societății contemporane și al sistemului execuțional penal în procesul de reintegrare a persoanei în societate. Aceasta e necesar, deoarece prin resocializare tindem ca la condamnat să se creeze un obicei sau un comportament dezirabil în societate. Conștient sau inconștient, un obicei creat și folosit des se transformă într-un caracter, dar caracterul, după cum se știe, este călăuză spre calea integrării sociale.

Cuvinte-cheie: metode de resocializare; resocializare prin muncă; resocializarea părinților; metode pecuniare; metoda tutelară; condamnat.

* * *

Current methods of resocialization are very poor. The resocialization of the convict through effective methods must be the fundamental purpose of contemporary society. Also, it must be the purpose of the executional criminal system in the reintegration process of the person in the society. This is because we aspire that through the resocialization the doomed will create a habit. Conscious or unconscious, a created and used custom often turns into a character, but the character as it is known is the guide to the social integration.

Keywords: resocialization methods; labor resocialization; parental socialization; monetary methods; guardianship method; prisoner.

Metodele de resocializare a condamnatului nu pot fi considerate suficiente, atunci când avem scopul de a elucida, descifra sau reintegra în societate ființa umană. Prin metode mai puțin anevoioase, condamnatul va putea fi reintegrat în societate, doar atunci când va fi clar care este scopul metodelor de resocializare. Tehnicile implementate trebuie să fie asigurate cu motive etice și rațiune, astfel înlăturându-se indiferența față de accidente de viață ale celui condamnat; toate acestea fiind mai presus ca premiile ieftine și simple.

Pentru a explica ce se subînțelege prin conceptul „resocializare sau reintegrare în societate a condamnatului”, este nevoie de o cercetare multidimensională din diferite posturi, cum ar fi: din punctul de vedere al statului, al părții vătămate și al condamnatului.

Rezultate obținute și discuții. Statul, prin intermediul închisorii, izolează condamnatul de societate. Dar se știe că ființa umană se modelează pe sine în funcție de mediul în care nimerește. Căutându-și identitatea, acesta devine consumator al realității care persistă în mediul carcerar. Metodele utilizate până în prezent aduc tot mai puține rezultate pozitive, fapt ce duce la concluzia că aceste tehnici, în formele utilizate până în prezent, manifestă riscul de a se îndrepta încet și hotărât spre eșec.

Art. 61 CP RM prevede ca măsură de reeducare a condamnatului pedeapsa penală. În acest caz, apare întrebarea: Cum poate fi reintegrată persoana în mediul de care a fost izolată? Cum să procedăm cu condamnații asupra cărora metodele de resocializare psihosociopedagogice nu au avut efectul scontat și termenul de detenție a luat sfârșit?

Depistarea factorilor cauzali ai comportamentului

deviant, precum plăcerea, nevoia, regresul psihic ar fi cele mai eficiente soluții în lupta cu fenomenul dat, care trebuie căutat în istoria vieții fiecărui condamnat. Astfel, acești factori pot fi evaluați în urma unor testări psihologice pentru o reprezentare mai exactă a valorilor și a normelor sociale pe care le posedă cei condamnați, fiind nevoie de a se cunoaște „materia primă”, adică personalitatea condamnatului. În acest sens, poate fi depistată existența mai multor stări, cum ar fi: o deformare psihică sau poate volumul redus de inteligență. Aceasta din urmă are mai multe forme, dintre care:

a) inteligența emoțională – capacitatea de a percepe și exprima adecvat emoțiile, de a-și controla stările emoționale;

b) inteligența practică – capacitatea de a se adapta și de a găsi soluții pentru situațiile de învățare și situațiile noi de viață.

Plecând de la premisele noi în domeniul resocializării, este evident că tehnicile propuse impun o structurare a condamnaților. Acest fenomen trebuie evaluat în funcție de necesitățile fiecărui condamnat în parte. Evaluarea riscului recidiv al persoanelor condamnate indică asupra faptului că metodele de resocializare existente sunt subdezvoltate și necesită perfecționare. Acest moment ne permite să deducem un șir de acțiuni pentru optimizarea și eficientizarea acestora.

Mediul carcerar își are regulile sale nescrise, care deseori duc la creșterea recidivismului: unii condamnați devin infractori mai experimentați, alții – mai înrăiți, ceilalți – psihic nestabili. Rolul tehnicilor de resocializare a condamnatului este corectarea psihosociomorală a acestuia. O metodă fundamentală, în acest domeniu, ar fi atragerea în procesul

dat a grupului familial. Această atragere presupune spargerea concepțiilor tradiționale de resocializare și găsirea unor tehnici noi de implementare.

Reglementarea sumară în legislația R.Moldova a posibilității de reintegrare socială a condamnaților trezește discuții și nu acoperă totalitatea problemelor apărute. Condamnatul care execută termenul pedepsei ajunge la punctul în care nu are:

- a) un loc de trai unde se poate întoarce;
- b) familie, rude s.a.;
- c) un loc de muncă sau alte surse de venit.

Astfel, condamnatul se pomenește într-o situație subredă în care: termenul detenției a luat sfârșit, dar metodele de resocializare implementate nu au efect; iar relațiile din punctul de vedere al metodelor de resocializare între condamnat și stat se rup după eliberarea din penitenciar.

Pe baza formulei create de italianul Pareto, formulă numită „puținul esențial și mulțimea fără valoare”, sau regula 80/20, se pot trage anumite concluzii și în domeniul nostru de cercetare; concluzii ce ne amintesc unde trebuie să ne concentrăm. În acest sens, nu este necesar să ne limităm doar la izolarea condamnatului de societate, ci ar fi util să folosim acele tehnici de care are nevoie condamnatul sau societatea ca să-l aducă pe acesta din urmă la un mod sănătos de viață.

În legătură cu cele expuse mai sus, se poate interveni cu un șir de recomandări, care pot fi luate în calcul în procesul de reintegrare socială a condamnaților, și anume:

1) Resocializarea condamnatului prin metode tutelare: „Persoană juridică, autorizată, care își ia angajamentul să se ocupe de reintegrarea în societate a condamnatului, în numele statului, în schimbul unui comision din partea condamnatului. Acest proces trebuie să fie benevol din partea ambelor părți”.

Etapele de desfășurare a resocializării prin metoda tutelară:

- persoana este condamnată;
- instanța de judecată autorizează persoana juridică;
- se semnează acordul dintre condamnat și persoana juridică;
- se achită serviciile de către persoana supusă resocializării.

În sarcina organizației intră:

- identificarea nevoilor distincte ale condamnatului (să cuprindă aspecte legate de acele nevoi asociate, în general, cu starea psihosocială);
- întocmirea planului cu individualizarea metodelor care urmează a fi implementate;

– îndeplinirea obligațiilor impuse de către instanța de judecată;

– întreveneri cu grupul familial al persoanei supuse resocializării;

– chestionarea privind autoevaluarea;

– monitorizarea rezultatelor obținute: pozitive sau negative.

Este important ca condamnatul să înțeleagă că resocializarea prin metoda tutelară este o alternativă a privării de libertate, și nu una de înlocuire a pedepsei.

2) Implementarea metodelor de resocializare față de părinți (metode diferite cu un scop comun și unic). Procesul de socializare începe din copilărie, când se formează o anumită atitudine față de rolurile și statuturile aferente. În procesul de socializare, fiecare individ se raportează la mediul social, la sistemul normativ al societății și, în cursul dezvoltării sale ontogenetice, prin mai multe etape ale cunoașterii, interiorizării și transformării în motive a propriului comportament, a cerințelor practicii sociale, a regulilor de conduită, precum și a diferitelor valori sociale.

Dacă copilul este inclus într-un mediu familial în care nu poate fi socializat conform sistemului normativ al societății parvine neștiința. Consecința acestui fenomen este, de cele mai dese ori, delincvența.

Tehnicile de resocializare față de părinți ar fi bine-venite, însă necesită a fi perfecționate prevederile legale în acest sens, deoarece, ca și orice metodă implementată astfel, se pornește mai întâi de la metodele cele mai simple, iar apoi, dacă cu acestea nu se poate atinge scopul metodelor, se recurge la tehnicile cele mai drastice. Nici o știință, cu regret, nu studiază în mod special această problemă. Însă recunoașterea oficială a faptului că resocializarea grupului familial este o activitate nu mai puțin importantă decât reintegrarea socială a însuși celui condamnat, poate duce la depășirea acelor probleme evidente cu care se confruntă societatea.

3) Resocializarea prin muncă. Metodele psihosociale uneori sunt inefficiente din motivul inteligenței scăzute a celui condamnat sau a maladiei de care suferă cel condamnat (ex., cleptomania). Din acest punct de vedere, munca drept metodă de resocializare este unica soluție care contribuie dacă nu pe plan moral, atunci material în beneficiul societății și al infractorului. Deprinderea de a munci dezvoltă simțul responsabilității, acesta fiind scopul primordial al resocializării în comparație cu înseși rezultatele obținute în urma acestui proces.

Diferențele muncii privite în ipostaza de pedeapsă penală și metodă de resocializare:

Munca – pedeapsă penală	Munca – metodă de resocializare
prevede munca drept activitate neremunerată în folosul comunității	nu este limitată în timp
munca poate fi aplicată atât ca pedeapsă principală, cât și ca pedeapsă obligatorie (art. 62 alin. (3) CP)	servește drept posibilitate de a stimula reintegrarea socială a condamnatului
în art.90 CP se aplică ca pedeapsă obligatorie în perioada de probă	se aplică individualizat în urma examinării personalității celui condamnat
munca neremunerată în folosul comunității se aplică pentru 121 de componente de infracțiune, marea majoritate a cărora reprezintă infracțiuni ușoare și mai puțin grave, dar pentru 7 cazuri – munca neremunerată în folosul comunității este prevăzută în calitate de pedeapsă și pentru infracțiuni grave	tehnicile implementate pot fi în comun acord și la voința condamnatului servește drept posibilitate de a stimula sentimentul de respect față de sine

4) Resocializarea prin metode pecuniare. Metoda pecuniară nu poate fi impusă, aceasta constând în suma de bani al cărei quantum este stabilit de către instanța de judecată, în corelație cu starea materială a condamnatului, achitată în contul statului, în schimbul de a evita pedeapsa privării de libertate. Metoda pecuniară, ca scop de reintegrare socială, trebuie deosebită de amendă ca pedeapsă:

Amenda	Metoda pecuniara
Este o consecință a răspunderii contravenționale și penale a făptuitorului, rezultatul pentru săvârșirea unui delict sau infracțiuni	Suma care urmează a fi achitată se calculează în corelație cu starea materială a infractorului
Are un caracter represiv, deoarece patrimoniul celui condamnat este micșorat în mod silit prin obligarea la plata unei sume de bani	Poate avea loc doar la dorința condamnatului, având ca scop o influență psihomaterială de corectare
Amenda, ca și pedeapsa închisorii, are același scop, și anume, prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni	Are scopul ca condamnatul să se afle în continuare în mediul familial și grupul de prieteni, în colectivul de muncă

Resocializarea prin metodele pecuniare prezintă următoarele avantaje:

a) este ușor adaptabilă variatelor forme de comportament deviant, putând fi mai bine individualizată în raport cu situația materială a condamnatului;

b) este reparabilă fără dificultăți, în cazul erorii judiciare putând fi restituită suma încasată de la condamnat.

Concluzii. Pentru o bună funcționare a metodelor de resocializare sus-enumerate, ar fi cazul ca normele CP al RM să includă, pe lângă dispoziție și sancțiune – tipul metodei de resocializare a condamnatului. Aceasta ar putea eficientiza procesul de resocializare și ar reduce erorile judiciare.

Integrarea în societate prin asimilarea deprinderilor de a munci nu trebuie văzută doar ca proces al învățării de reguli, ci ca o metodă de însușire până la punctul în care ele devin parte a felului în care condamnații se determină pe sine. Cu toate că scopul statului este ca condamnatul să obțină beneficii în urma efortului depus prin muncă, foarte des aceștia nu doresc să muncească. În acest scop, venim cu propunerea de a fi specializate închisorile pentru cei care doresc să muncească și cei care nu doresc. Cu alte cuvinte, condamnații care acceptă munca drept metodă de resocializare trebuie să fie separați de cei care nu acceptă această metodă.

Pentru reducerea deficitului de socializare în cadrul mediului familial ar fi bine-venită organizarea cursu-

rilor pentru tinerii care doresc să întemeieze o familie – cursuri de pregătire pentru a întemeia o familie trainică, durabilă și cu responsabilități în vederea educării copiilor.

Suntem siguri că mai devreme sau mai târziu va apărea „infractologia” – o știință nouă despre infractori, știință care va studia motivele de ce persoana devine infractor și care sunt premisele înlăturării acestui flagel. Nimic nu apare de nicăieri și nimic nu dispare undeva.

Referințe:

1. Cușnir V., Zosim A. *Principalele alternative ale detențiunii penitenciare în dreptul penal contemporan (studiu monografic)*. Totex Lux, 2007, p.187.
2. Рябинин А.А. *Основы исправительно-трудового (уголовно-исправительного) права Российской Федерации. Вопросы дифференциации и индивидуализации наказания*, Москва: Юристъ, 1995, с.196-200.
3. Багареева Е.Г. *Социокультурные основы ресоциализации преступников*. Дисс. ... докт. юрид. наук, Москва, 2001, с.195.
4. *Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18.04.2002*. Republicat în: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.72-74/195 din 14.04.2009.
5. *Codul de executare al Republicii Moldova nr.443-XV din 24.12.2004*, În: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.34-35/112 din 03.03.2005.
6. Moldovan A.T. *Munca persoanelor condamnate*. București: Editura Monitorul Oficial, 1999.
7. *Convenția OIM nr. 29/1930 privind munca forțată sau obligatorie*.
8. Chiș Ioan. *Umanismul dreptului execuțional românesc*. București: Hamangiu, 2007.

CARACTERISTICA JURIDICO-PENALĂ A INVIOABILITĂȚII VIEȚII PERSONALE

Sergiu BOZIANU,
doctorand (ULIM)

Dreptul la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private, consacrat la art. 28 din Constituția Republicii Moldova, este clauza constituțională națională care transpune prevederile art. 8 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și prevederile Convenției Consiliului Europei pentru protecția persoanelor referitor la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal. O perioadă îndelungată de timp, legiuitorul național nu a dat curs implementării acestui Acquis comunitar, nefiind deslușit în mod cert de prevederile actelor legislative/normative naționale, precum și că nu a constituit obiect al dezbaterilor științifice. În atare sens, prezentul articol creionează evoluția acestor norme constituționale din punctul de vedere al actelor legislative/normative de profil, apreciind consecvent legătura de cauzalitate dintre chintesenta normelor constituționale consemnate și principiile de protecție a datelor cu caracter personal care constituie obiectul acestui drept fundamental.

Cuvinte-cheie: dreptul la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private; dreptul la protecția datelor cu caracter personal; date cu caracter personal; prelucrarea datelor cu caracter personal; subiect al datelor cu caracter personal; operator al datelor cu caracter personal; consimțământul subiectului datelor cu caracter personal.

* * *

The inviolable right to a private and family life established in Art. 28 in the Constitution of Republic of Moldova is a national constitutional clause which transposes the provisions from Art.8 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the provisions from Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data.

For a long period of time the national legislator has not started the implementation of this Community acquis, which failed to be a subject of scientific debate and is not entirely intelligible from the national legislative and normative acts.

This article reports the development of these constitutional norms from the viewpoint of national legislative and normative acts. It also evaluates relationship between the constitutional recorded norms and the working principles of the protection of personal data which constitutes as a subject of the Inviolable right to a private and family life.

Keyword: the right to inviolability of private life and family life; the right to the protection of personal data; personal data; processing of personal data; subject of personal data; operator of personal data; personal data subject's consent.

Datele cu caracter personal, componenta esențială a conceptului de viață intimă, familială și privată

Ce este dreptul la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private?

Dreptul la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private a fost instituit odată cu aprobarea Constituției Republicii Moldova, fiind consacrat la art.28 în formula – *statul respectă și ocrotește dreptul la viața intimă, familială și privată*. Observăm că aceste prevederi fac parte din capitolul II al Constituției Republicii Moldova, fiind intitulat „Drepturile și libertățile fundamentale”, în acest sens, constatăm importanța și rolul acestui drept constituțional în sistemul de drept național.

Cu toate acestea, în următorii 8 ani, acestor prevederi fundamentale nu li s-a acordat o apreciere corespunzătoare, nefiind reflectat în prevederile actelor legislative și normative ale Republicii Moldova, din care motiv, în această perioadă, el exista doar ca o garanție constituțională care nu poate fi aplicată în mod practic în sistemul de drept național, în absența unor prevederi legale explicative.

Totuși, primii sateliți care ar viza art.28 al Constituției Republicii Moldova sub aspect legislativ, au fost stabiliți odată cu adoptarea în anul 2002 a noului Cod penal, în special art. 177 – încălcarea inviolabilității vieții personale. Acest articol califica fapta penală ca fiind culegerea ilegală sau răspândirea cu bună-știință a informațiilor, ocrotite de lege, despre viața personală ce constituie secret personal sau familial al altei persoane, fără consimțământul ei.

La sfârșitul anului 2003, legiuitorul a aprobat Legea cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat, care a avut drept scop stabilirea infrastructurii informaționale naționale ca mediu de funcționare al societății informaționale. La prima vedere, adoptarea acestei legi era condiționată de progresul tehnologic în ceea ce privește automatizarea acesteia și crearea de noi registre (sisteme de evidență) electronice, pentru a putea stoca și valorifica soluțiile electronice existente în acel moment.

Pentru prima dată în legislația Republicii Moldova a fost apreciată și definită noțiunea de „date personale” ca fiind – *date despre o persoană fizică*

ce permit identificarea ei directă sau indirectă. Mai mult, prevederile art. 3 al aceleiași legi au definit beneficiarul sau titularul de drept asupra *datelor personale* ca fiind *subiectul datelor personale*, adică *persoană fizică purtător de date personale*.

Nu este clar din ce cauză legiuitorul a interpretat aceste sintagme definitorii ale vieții intime, familiale și private într-o lege care aparent vizează doar utilizarea resurselor automatizate de stat, însă cum rămâne cu informația stocată pe suport de hârtie, sau în alt format decât cel electronic automatizat?

Prevederile art. 9 al aceleiași legi au stabilit anumite reglementări și restricții care vizează modul în care datele cu caracter personal pot fi stocate și utilizate, statuând că: alin.(4) – datele personale nu pot fi utilizate pentru cauzarea de pagubă materială sau morală persoanei fizice sau pentru lezarea acesteia în drepturile și libertățile ei; alin. (5) – persoana fizică sau persoana juridică ce posedă informație care constituie date personale o primește și o utilizează potrivit atribuțiilor ei, purtând răspundere, în condițiile legii, pentru încălcarea regimului de protecție și prelucrare, precum și a modului de utilizare a acesteia; și alin. (6) – regimul juridic al accesului la datele personale, al obținerii și protecției lor se stabilește de lege.

Prevederile enunțate la alin. (4)-(5) din art. 9 al acestei legi au forma unor principii decât a unor reglementări, această concluzie fiind susținută de prevederile alin.(6) și alin.(3) ale articolelor corespunzătoare, care stabilesc că regimul juridic al accesului la datele personale, al obținerii și protecției lor se stabilește de lege.

Deci, urmărind încercările statului de a prelua cele mai bune practici sub aspect de reglementări legislative în domeniul ce vizează ocrotirea vieții intime, familiale și private din alte țări, ele au dus la inconsecvența logică a acestor norme legale secundare care dezvoltă dreptul constituțional la viața intimă, familială și privată.

La distanța de 14 ani din momentul instituirii dreptului la viața intimă, familială și privată, mai exact în anul 2007, legiuitorul a aprobat Legea nr. 17 cu privire la protecția datelor cu caracter personal, care, în esență, era anume acea reglementare legală care crea cadrul juridic al inviolabilității vieții intime, familiale și private.

În susținerea celor menționate, servesc prevederile art.1 al acestei legi, care statuează că scopul adopției acestui act legislativ este asigurarea protecției drepturilor și libertăților persoanei la prelucrarea datelor ei cu caracter personal, inclusiv a protecției

drepturilor la inviolabilitatea vieții private, la secretul personal și familial.

După cum observăm, în articolul menționat au fost utilizate aceleași sintagme consemnate la art. 177 Cod penal, precum *secret personal și familial*, iar viața personală a fost apreciată ca *viață privată*. Astfel distingem că această lege a avut drept scop introducerea acelor reglementări care ar putea oferi cadrul juridic legal pentru a putea fi puse în aplicare normele coercitive penale.

În acest sens, au fost instituite definițiile: „date cu caracter personal” – date despre o persoană fizică, ce permit identificarea ei directă sau indirectă; „subiect al datelor cu caracter personal” – persoană fizică, purtătoare de date cu caracter personal; „deținător al datelor cu caracter personal” – persoană juridică sau fizică care organizează și efectuează prelucrarea datelor cu caracter personal, precum și care determină scopurile, esența și mijloacele de prelucrare a acestora; „prelucrarea datelor cu caracter personal” – orice operațiune sau set de operațiuni care se efectuează asupra datelor cu caracter personal la colectare, înregistrare, organizare, stocare, precizare, adaptare, modificare, excludere, consultare, acordare a accesului, utilizare, transmitere, difuzare, blocare sau distrugere; „transmiterea datelor cu caracter personal” – punerea la dispoziția terților a datelor cu caracter personal de către deținătorul acestora; „consimțământul subiectului datelor cu caracter personal” – orice manifestare de voință liberă, necondiționată, concretă și conștientă, prin care subiectul permite a efectua prelucrarea datelor cu caracter personal, precum și crearea cadrului legal de acțiune a acestor principii în ordine civilă.

În special, au fost conturate cele patru elemente constitutive care caracterizează inviolabilitatea vieții intime, familiale și private: 1. datele cu caracter personal; 2. subiectul datelor cu caracter personal; 3. prelucrarea datelor cu caracter personal; și 4. Deținătorul acestor date cu caracter personal.

Succesiv, în anul 2012, Legea nr. 17 cu privire la protecția datelor cu caracter personal a fost abrogată din motivul intrării în vigoare a Legii nr. 133 privind protecția datelor cu caracter personal, care în esență nu a schimbat radical principiile pe care se fundamenta legea anterioară, ci doar a stabilit un grad mai detaliat al formei juridice reglementat.

Cine este subiectul datelor cu caracter personal?

Cum am menționat *supra*, calificativul de subiect al datelor cu caracter personal era unul ambiguu, până ce nu a fost adoptată în anul 2003 Legea cu

privire la informatizare și la resursele informaționale de stat, succesiv în anul 2007 Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal și, respectiv, în anul 2011 Legea privind protecția datelor cu caracter personal, care au definit clar că titularul de drept asupra datelor cu caracter personal este persoana fizică. Persoana fizică intră în drepturi depline asupra datelor cu caracter personal odată cu atingerea majoratului, iar până la acel moment, titularii de drept se constituie reprezentanții legali ai acestuia (părinți, tutorele, curatorul ș.a.) Mai mult, chiar și după decesul persoanei fizice, regimul juridic asupra datelor cu caracter personal prevăzut de actele legislative enunțate, rămâne activ, din considerentul că dreptul asupra acestor date se transmite succesorului de drept. Faptul transmiterii dreptului asupra datelor cu caracter personal succesorilor de drept nu este limitat în timp.

Ce presupune prelucrarea datelor cu caracter personal?

Potrivit dispozițiilor Legii privind protecția datelor cu caracter personal, prelucrarea reprezintă orice operațiune sau serie de operațiuni care se efectuează asupra datelor cu caracter personal prin mijloace automatizate sau neautomatizate, cum ar fi colectarea, înregistrarea, organizarea, stocarea, păstrarea, restabilirea, adaptarea ori modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, dezvoltarea prin transmitere, diseminare sau în orice alt mod, alăturarea ori combinarea, blocarea, ștergerea sau distrugerea. Respectiv, conotația juridică care califică drept o prelucrare de date cu caracter personal este destul de complexă. În acest sens, chiar și simpla vizualizare a unor imagini video, foto, ascultarea în public sau în privat a unor informații audio sau prin voce, stocarea unor documente în format electronic în memoria dispozitivelor de calcul, sau păstrarea unor documente pe suport de hârtie în arhivă etc., aceste operațiuni în sensul legii reprezintă o prelucrare de date cu caracter personal și, respectiv, acestea cad sub incidența regimului juridic al Legii privind protecția datelor cu caracter personal.

Cine poate fi operator de date cu caracter personal?

Conform dispozițiilor legale, operatorul de date cu caracter personal poate fi persoană fizică sau persoană juridică de drept public sau de drept privat, inclusiv autoritatea publică, orice altă instituție ori organizație care, în mod individual sau împreună cu altele, stabilește scopurile și mijloacele de prelucrare a datelor cu caracter personal prevăzute în mod expres de legislația în vigoare. În acest sens, în

situația în care persoana fizică sau juridică a decis de sine stătător de a prelucra un anumit volum de date cu caracter personal, precum și a stabilit mijloacele prin intermediul cărora vor fi prelucrate – aceasta va avea calitatea de operator de date cu caracter personal. De exemplu: persoana fizică poate avea calitatea de operator de date cu caracter personal în situația în care montează un sistem de supraveghere video pe propria locuință, iar unghiul de captare al acestor dispozitive video vizează și pietonii sau conducătorii auto care se deplasează pe un drum public; persoana juridică de drept public sau privat poate avea calitatea de operator de date cu caracter personal în situația în care în scop de a desfășura un concurs de angajare colectează CV-urile subiecților de date.

Care sunt regulile de joc sau cum trebuie prelucrate datele cu caracter personal pentru a nu admițe o ingerință în viața intimă, familială și privată?

În conformitate cu prevederile art.4 al Legii privind protecția datelor cu caracter personal, datele cu caracter personal trebuie să fie prelucrate: a) în mod corect și conform prevederilor legii; b) colectate în scopuri determinate, explicite și legitime, iar ulterior să nu fie prelucrate într-un mod incompatibil cu aceste scopuri; c) adecvate, pertinente și neexcesive în ceea ce privește scopul pentru care sunt colectate și/sau prelucrate ulterior; d) exacte și, dacă este necesar, actualizate. Datele inexacte sau incomplete din punctul de vedere al scopului pentru care sunt colectate și ulterior prelucrate se șterg sau se rectifică; e) stocate într-o formă care să permită identificarea subiecților datelor cu caracter personal pe o perioadă care nu va depăși durata necesară atingerii scopurilor pentru care sunt colectate și ulterior prelucrate. Stocarea datelor cu caracter personal pe o perioadă mai mare, în scopuri statistice, de cercetare istorică sau științifică, se va face cu respectarea garanțiilor privind prelucrarea datelor cu caracter personal, prevăzute de normele ce reglementează aceste domenii, și numai pentru perioada necesară realizării acestor scopuri.

În textul următor, vom încerca să desprindem caracteristica generală a datelor cu caracter personal, precum și regimul juridic care urmează a fi menținut la prelucrarea datelor cu caracter personal.

Cum trebuie să fie prelucrate datele cu caracter personal pentru a fi administrate într-un mod corect și legal?

În special, odată cu instituirea acestei cerințe legale, conformitatea prelucrării datelor cu caracter personal urmează a fi examinată prin prisma întregului ansamblu de norme de drept care reglementează

anumite rapoarte juridice specifice în scopul cărora datele cu caracter personal au fost colectate. De exemplu: în situația în care se intenționează colectarea informațiilor ce vizează starea de sănătate a persoanei, urmează a se ține cont de prevederile art. 12 al Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, care statuează că acest tip de informații poate fi obținut de către pacient sau de către reprezentantul legal al acestuia sau la cererea motivată a organului de urmărire penală, sau a instanței de judecată. În acest sens, dacă entitatea care intenționează colectarea acestei categorii speciale de date cu caracter personal nu se regăsește în subiecții de drept menționați, prelucrarea de date cu caracter personal se va considera ca fiind ilegală și va atenta la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private.

Cum trebuie colectate datele cu caracter personal pentru ca scopul să fie determinat, explicit și legitim, iar ulterior să nu fie prelucrate într-un mod incompatibil cu aceste scopuri?

Legalitatea prelucrării datelor cu caracter personal se va aprecia în funcție de scopul prelucrării, cum ar fi: colectarea și ulterior utilizarea datelor cu caracter personal în scopul de a trafica un grup de persoane se va considera ca fiind ilegală, din considerentul că scopul pentru care au fost colectate datele nu corespunde arealului juridic național; accesarea sistemelor informaționale de stat sau private pentru a colecta adresa de domiciliu a unei persoane fizice în scopul de a o restrânge fizic pentru a face sau a nu face anumite acțiuni, se va considera ca fiind ilegală, însă aceeași acțiune de prelucrare a datelor cu caracter personal, efectuată în scop de a înainta cererea de chemare în judecată conform jurisdicției adresei pârâtului, se va considera ca fiind legală din motivul că o astfel de prelucrare de date este necesară în vederea urmăririi unui interes legitim prevăzut de Codul civil și Codul de procedură civilă.

Datele cu caracter personal urmează a fi adecvate, pertinente și neexcesive în ceea ce privește scopul pentru care sunt colectate și/sau prelucrate ulterior.

De regulă, necesitatea prelucrării unui anumit volum de date cu caracter personal este motivată din specificul necesității realizării unui scop, cum ar fi: în cazul încheierii unui contract de împrumut de la o instituție financiară – clientul urmează să predea doar acele categorii de date cu caracter personal care sunt necesare realizării prevederilor contractuale, precum: nume, prenume, IDNP, adresa de domiciliu, locul de muncă etc., însă colectarea copiilor buletinului de identitate a copiilor minori sau a

soției, părinților sau a altor rude apropiate în absența unei justificări legale, în acest sens, se va considera ca fiind ilegală; în cazul încheierii unui contract de prestare a serviciilor cu o companie de telefonie mobilă – colectarea de către companie a cazierului juridic, sau a certificatului medical al clientului în absența unei necesități legale va fi calificată ca fiind excesivă scopurilor declarate; colectarea datelor cu caracter personal a unui student, în vederea perfecționării contractului de studii, trebuie să se limiteze la cerințele reale ale prestatorului de servicii, în cazul dat al instituției de învățământ, colectând doar acele date cu caracter personal care sunt absolut necesare înmatriculării acestuia în anul de studii, categorii de date precum permisul de conducere, certificatul de stare civilă sau copia pașaportului vor fi considerate ca fiind inadecvate situației specifice.

Datele cu caracter personal urmează a fi exacte și, dacă este necesar, actualizate. Datele inexacte sau incomplete din punctul de vedere al scopului pentru care sunt colectate și ulterior prelucrate se șterg sau se rectifică.

Această cerință legală prezumă necesitatea prelucrării datelor cu caracter personal în formula veridică a acestora, pentru a putea corespunde scopului pentru care au fost colectate. Astfel poate fi evidențiată situația în care prestatorii de servicii transmit facturile consumatorilor spre achitare. Adesea, informațiile consemnate în aceste facturi nu corespund realității în partea ce vizează atât identificatorii proprietarului, cât și adresa acestora sau datele reale de consum. În aceste situații, anume operatorului de date cu caracter personal îi revine obligația de a actualiza sau a șterge datele cu caracter personal ale clienților. Ce este și mai grav, când operatorul de date cu caracter personal, de exemplu instituția medicală, consemnează în fișa medicală sau în certificatul unei investigații date inexacte sau neactualizate, stabilind pacientului o diagnostică care limitează capacitatea de exercițiu a acestuia sau în baza unor date neactualizate administrează pacientului o altă doză de preparate medicale decât cea necesară. O altă situație nu mai puțin sensibilă ar fi consemnarea în Registrul informațiilor criminologice și criminologice a existenței sau inexistenței anumitor înregistrări, astfel fiind modificată situația reală a informațiilor consemnate în acest registru, fiind generate riscuri suplimentare ce ar viza luarea unor decizii în funcție de informațiile consemnate în acest sistem de evidență, cum ar fi: în caz afirmativ, subiectului de date cu caracter personal i-ar putea fi interzis să părăsească țara sau i-ar fi putut fi respinsă posibilitatea de a participa sau de a fi numit într-o

funcție publică, iar în caz negativ i-ar putea fi stabilită o pedeapsă mai blândă pentru săvârșirea repetată a unei infracțiuni. În acest sens, actualizarea datelor cu caracter personal și prelucrarea doar a acelor date care sunt exacte, este o necesitate legală, iar nerespectarea acestor condiții poate genera unele efecte ce pot duce la prejudicierea unor drepturi fundamentale care vizează persoana fizică.

Datele cu caracter personal urmează a fi stocate într-o formă care să permită identificarea subiecților datelor cu caracter personal pe o perioadă care nu va depăși durata necesară atingerii scopurilor pentru care sunt colectate și ulterior prelucrate. Stocarea datelor cu caracter personal pe o perioadă mai mare, în scopuri statistice, de cercetare istorică sau științifică, se va face cu respectarea garanțiilor privind prelucrarea datelor cu caracter personal, prevăzute de normele ce reglementează aceste domenii, și numai pentru perioada necesară realizării acestor scopuri.

Necesitatea prelucrării informațiilor ce consemnează date cu caracter personal doar pe durata necesară atingerii scopului pentru care au fost colectate, este una dintre condițiile de bază care fundamentează conformitatea prelucrării datelor cu caracter personal. Limitarea termenului de stocare a datelor cu caracter personal exclude posibilitatea prelucrării acestor informații în alte scopuri decât pentru care au fost colectate inițial datele. De regulă, stocarea datelor cu caracter personal după atingerea scopului este reglementată de legislația specială a fiecărui domeniu separat. Spre exemplu: în corespundere cu prevederile art.7 alin.(1) al Legii cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, termenul de stocare a informației și a

documentelor persoanelor fizice și juridice, ale beneficiarului efectiv, țin de registrul persoanelor fizice și juridice identificate, arhiva conturilor și documentelor primare, inclusiv a corespondenței de afaceri este de 5 ani.

Având în vedere chintesența argumentelor enunțate *supra*, desprindem cu celeritate că principiile de protecție a datelor cu caracter personal reprezintă caracteristica juridică a inviolabilității vieții intime, familiale și private.

Referințe:

1. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994.
2. Legea nr. 182 din 10 iulie 2008 cu privire la aprobarea Regulamentului Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, structurii, efectivului-limită și a modelului de finanțare a Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal.
3. Legea nr. 17 din 15 februarie 2007, cu privire la protecția datelor cu caracter personal.
4. Codul penal al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr. 985 din 18 aprilie 2002.
5. Legea nr. 567 din 21 noiembrie 2003, cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat.
6. *Manualul de legislație europeană privind protecția datelor*, publicat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene în anul 2014.

Recenzent:
Oxana ROTARU,
doctor în drept

**ACTIVITATEA DE ÎNȚREPRINZĂTOR ÎN DOMENIUL TRANSPORTULUI
RUTIER DE PERSOANE (ASPECTE JURIDICE): Monografie**
(Chișinău, 2015. 284 p.)

Autor: Iurie MIHALACHE, doctor în drept, conferențiar universitar

Trecerea Republicii Moldova la economia de piață a cauzat schimbări esențiale în toate domeniile – economic, social etc. Această situație a generat, de asemenea, și schimbări în domeniul dreptului transporturilor, precum și în alte rapoturi de ordin social, strâns legate între ele.

Evident că aceste schimbări au creat premise pentru a fi analizate, studiate în statică și dinamica lor logică.

Ba mai mult ca atât, orientarea europeană a Republicii Moldova a creat noi premise pentru desfășurarea studiilor respective.

Din aceste considerente, putem menționa că studiul efectuat de Iurie Mihalache este, bineînțeles, foarte actual, dictat nu doar de premisele indicate *supra*, dar și de faptul că nu au fost efectuate până în prezent studii juridice separate, aprofundate și complete, sub aspectul activității de întreprinzător, în domeniul transportului rutier de persoane în Republica Moldova.

Analiza comparativă a legislației, doctrinei și a practicii juridice naționale în domeniile respective din țările vecine, cum ar fi România, Federația Rusă, Franța etc. și orientările Uniunii Europene, i-a permis cercetătorului Iurie Mihalache să efectueze un studiu cu conținut original și necesar pentru doctrina, practica și jurisprudența autohtonă.

Dat fiind faptul că procesul de transport rutier include în sine o structură complexă în care se aplică reglementări din diferite ramuri de drept (civil, administrativ, de antreprenoriat ș.a.), într-adevăr studiul realizat de dl Iurie Mihalache e bine-venit.

În monografia respectivă este evidențiată legătura care există între legislația din domeniul transporturilor și legislația ce aparține altor domenii de reglementare, precum și influența normativă pe care o exercită alte ramuri de drept asupra relațiilor sociale din transportul rutier, în care un loc însemnat este destinat persoanelor fizice, în calitate de participant important în aceste raporturi.

Referindu-ne la conținutul monografiei autorului,

compusă din cinci capitole, putem menționa structura logică și consecutivitatea acestora care au creat, în ansamblu, o viziune doctrinală și practică foarte reușită asupra activității de întreprinzător în domeniul transportului rutier cu participarea persoanelor fizice.

Un moment pozitiv, în afară de analiza comparativă a doctrinei și legislației naționale și celei străine, îl constituie faptul analizei jurisprudenței naționale într-o perioadă destul de îndelungată – anii 2008-2015. Baza teoretico-științifică a lucrării o constituie studiile savanților-specialiști în domeniul dreptului transporturilor: ruși – H.I. Șvarts, M.I. Braghinski, V.V. Vitreanski, A.G. Bâkov, V.A. Eghizarov, S.F. Heighetova ș.a., români – O.Căpățînă, Gh.Filip, P.Vasilescu, Gh.Piperea, englezi – W.Augello, G.Pezold, C.Thaller, francezi – J.Aubert, S.Calme, B.Kerguelen-Neyrolles, L.Garcia-Campillo ș.a. De o mare importanță sunt cercetările doctrinarilor din Republica Moldova: E.Cojocari, S.Băieșu, Gh.Focșa și N.Roșca în materia dreptului civil și a dreptului afacerilor, totodată și ale profesorilor Gh.Chibac, A.Bloșenco, D.Cimil, N.Garștea și C.Pascari – care au abordat diferite aspecte juridice ale transportului rutier.

Importanța studiului efectuat de Iurie Mihalache în monografia vizată se manifestă și prin valoarea concluziilor și a propunerilor formulate care pot fi utile în procesul de perfecționare a legislației naționale, pot fi aplicate în practica contractuală a operatorilor de transport rutier în raporturile cu persoanele fizice în calitate de călători.

Din aceste considerente, putem menționa că monografia doctorului Iurie Mihalache *Activitatea de întreprinzător în domeniul transportului rutier de persoane (aspecte juridice)* poate fi recomandată ca suport reușit pentru aplicarea în practică de către angajații din domeniul transportului rutier. Această monografie poate fi utilizată de către juriștii care activează în domeniul respectiv și, bineînțeles, de către studenții și cadrele didactice de facultățile de drept din republică.

Monografia în discuție poate fi, de asemenea, folosită de toți cei care au interes personal sau profesional vizavi de transportul rutier de persoane.

Gheorghe CHIBAC,
doctor în drept,
profesor universitar,

Departamentul Drept Privat, USM